



# Türkiye'de Engelli Kadına Yönelik Şiddet Raporu

2013-2014



**SABANCI VAKFI**

HİBE PROGRAMLARI  
KAPSAMINDA DESTEKLENMEKTEDİR

**Türkiye'de Engelli Kadına Yönelik Şiddet  
Raporu  
2013-2014**

**ENGELLİ KADIN DERNEĞİ**

# Türkiye'de Engelli Kadına Yönelik Şiddet Raporu

2013-2014

## Engelli Kadın Derneği

### Engelli Kadınların Hak Temelli Mücadele Adımları Projesi

**Yazan:**

İdil Seda AK  
Gizem TANAY AKSAÇ  
Arzu ŞENYURT AKDAĞ

**Destek Verenler:**

Esra GÜLEÇ  
Fatma KÖSEOĞLU GÜLDAL  
Nilgün KARACAOĞLU İLGÜN  
Nursel ÖZDEMİR  
Nurcihan TEMUR ŞİMŞEKCAN  
Özlem KARA  
S.Sinem MISIRLIOĞLU

**Grafikler ve Tasarım:**

Tufan ŞİMŞEKCAN, Atom Film

Her hakkı saklıdır. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir. Kitabın bir kısmının veya tamamının çoğaltılması için Engelli Kadın Derneği'nden izin alınmalıdır.

Sabancı Vakfı Hibe Programları Kapsamında Desteklenmektedir.

Bu doküman Sabancı Vakfı Toplumsal Gelişme Hibe Programı kapsamında hazırlanmıştır. Bu belgenin içeriğinden sadece Engelli Kadın Derneği sorumludur ve bu içerik herhangi bir şekilde Sabancı Vakfı'nın görüş ve tutumunu yansıtmaz.

## İÇİNDEKİLER

Kısaltmalar	5
<b>Birinci Bölüm</b>	<b>6</b>
Giriş	6
I.Araştırmanın Amacı	6
II.Araştırmanın Yöntemi	7
III.Araştırmada Kullanılan Araçlar	8
A.Bilgi Edinme	8
B.Soru Önergeleri	9
C.Medya Taraması	9
D.Bireysel Bildirimler	9
<b>İkinci Bölüm</b>	<b>11</b>
I.Araştırmada Kullanılan Kadına Yönelik Şiddet Tanımları	11
A.Kadına Yönelik Şiddet	11
B.Kadına Yönelik Şiddet Biçimleri	12
1-Fiziksel şiddet	12
2-Ekonomik şiddet	13
3-Cinsel şiddet	13
4-Sözel şiddet	13
5-Psikolojik şiddet	14
II-Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Mekanizmaları	14
A-Genel olarak	14
B-Mücadele Mekanizmaları	15
1-İhbar Hatları	15
2-Sağlık Kuruluşları	15
3-Cumhuriyet Savcılıkları ve Aile Mahkemeleri	16
4- ŞÖNİMLER - Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri	16
5- Kadın Sığınakları ve Danışma Merkezleri	17
<b>Üçüncü Bölüm</b>	<b>18</b>
Kadına Yönelik Şiddetle Mücadelede Ulusal Ve Uluslararası Mevzuat	18
I-Uluslararası Hukukta Engelli Kadın ve Kadına Yönelik Şiddet	18
A-Genel Durum	18
B-Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme	18
C-Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme	20
D-Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme	21
E-Engellilerin Haklarına İlişkin Uluslararası Sözleşme	22
F-Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi- İstanbul Sözleşmesi	24
G-Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi	27
II-Ulusal Hukukta Engelli Kadın ve Kadına Yönelik Şiddet	30
A-T.C Anayasası	30
B-Türk Medeni Kanunu	31
C-5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun	31
D-5237 sayılı Türk Ceza Kanunu	32
E-6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun	34
<b>Dördüncü bölüm</b>	<b>40</b>
ARAŞTIRMA VERİLERİNİN ANALİZİ	40
I- Şiddet Önleme ve İzleme Merkezlerine (ŞÖNİM) ilişkin edinilen bilgiler	40
II- Belediyelere İlişkin Veriler	50
III- Acil ihbar/destek hatlarına ilişkin edinilen bilgiler	52
IV- Türkiye İnsan Hakları Kurumu'na ilişkin edinilen bilgiler	54

V-Milli Eğitim Bakanlığı'na ilişkin edinilen bilgiler	55
VI- İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün Uygulamalarına İlişkin Veriler	60
VII- Soru Önergeleri	62
VIII- Medya Verilerinin Analizi	64
a. 2013 Görsel Medya Verileri	64
b. 2013 Yazılı Medya verileri	65
c. 2014 Görsel Medya Verileri	66
d. 2014 Yazılı Medya Verileri	67
<b>Beşinci Bölüm</b>	<b>69</b>
İzleme Çalışmasında Karşılaşılan Sorunlar	69
<b>Altıncı Bölüm</b>	<b>71</b>
Sonuç Ve Öneriler	71
<b>Kaynakça</b>	<b>75</b>

## Kısaltmalar

A.g.e.	Adı Geçen Eser
AİHS	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AİHM	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
ASPB	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı
BİMER	Başbakanlık İletişim Merkezi
BM	Birleşmiş Milletler
CEİD	Cinsiyet Eşitliği İzleme Derneği
EHK	Engelliler Hakkında Kanun
EHS	Engelli Kişilerin Haklarına İlişkin Sözleşme
ENGKAD	Engelli Kadın Derneği
ISO	International Organization for Standardization
KSGM	Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
ŞÖNİM	Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TİHK	Türkiye İnsan Hakları Kurumu
TCK	Türk Ceza Kanunu
TOHAD	Toplum Haklar ve Araştırmalar Derneği
TSE	Türk Standardları Enstitüsü
UYAP	Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi
WHO	Dünya Sağlık Örgütü

## BİRİNCİ BÖLÜM

### GİRİŞ

#### I.Araştırmanın amacı

Amacımız:

Engelli Kadın Derneği (ENKAD) olarak toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifi ile **engelli kadın ve kız çocuklarının** temel insan haklarından eşit yararlanmaları, her türlü şiddetten, **sömürüden ve ayrımcılıktan uzak bir yaşam** sürdürmeleri ve topluma tam ve etkin katılımlarının önündeki engellerin kaldırılması amacıyla 2011 yılından itibaren hak temelli çalışmalarımızı sürdürmekteyiz. Engelli kadınların uğradığı her türlü hak ihlaline karşı mücadele yöntemlerini engelli kadınlarla birlikte düşünüp, etkili mücadele araçlarının geliştirilmesi için destek ve dayanışma içerisinde çabalamaktayız. Geçtiğimiz 3 yıl boyunca ülkemizin 8 kentinde engelli kadınlarla birlikte yapılan güçlenme atölyeleri sırasında şiddetin her engelli kadının karşılaştığı bir olgu olduğu gözlenmiş, ancak bu şiddetin görünür olmadığı tespit edilmiştir.

Kadınlara yönelik her türlü şiddet, en yaygın insan hakkı ihlallerinin başında gelir. Şiddet, tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de engelli kadınlar ve kız çocuklarının yaşamlarını olumsuz yönde etkileyen, başta ekonomik ve sosyal haklar olmak üzere temel hak ve özgürlüklerini ihlal eden ve bu haklara erişimlerini engelleyen en önemli nedenler arasındadır. Engelli kadınlara uygulanan şiddet; ekonomik, fiziksel, psikolojik, cinsel şiddet olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak engelli kadın ve kız çocuklarına uygulanan şiddetin görünür olmadığı gibi önlenmesi noktasında da hiçbir politika geliştirilmediğini de belirtmeliyiz. Bugüne kadar - sayısı yetersiz de olsa- ‘engellilik’ konusunda yapılan araştırmalarda, genellikle engelli kadınların toplumsal yaşama katılımları ve eğitim, istihdam, sağlık gibi en temel insan haklarına erişmek konusunda çoklu ayrımcılığa uğradıklarına dair verilere ve tespitlere yer verildiği ancak engelli kadınlara yönelik şiddetin izlenip raporlanmadığı gözlenmiştir.

Dünya Sağlık Örgütü’nün (WHO) verilerine göre, dünya genelinde her 3 kadından birinin hayatında en az bir kere şiddete maruz kaldığı tahmin edilmektedir<sup>1</sup>. Yine yapılan araştırmalar; Türkiye’de her beş kadından ikisinin fiziksel şiddet mağduru olduğunu göstermektedir. 2008 yılında Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM)’nin Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet başlıklı araştırma sonuçlarına göre, kadınların fiziksel veya cinsel şiddete birlikte maruz kalma yüzdesi % 41.9’u bulmaktadır<sup>2</sup>. Görüldüğü gibi gerek Dünya Sağlık Örgütü’nün gerekse de ülkemizdeki ilgili kurumların engelli kadınlara uygulanan şiddet ile ilgili herhangi bir çalışması bulunmamaktadır. Engelli kadınlara yönelik şiddetin önlenmesi ve etkin mücadele araçlarının geliştirilmesi amacıyla etkili bir kamu politikası olmadığı gibi bu alanda elimizde herhangi bir veri de bulunmamaktadır. Engelli Kadın Derneği olarak yaptığımız bu izleme çalışması sonucunda, Türkiye’de engelli kadınların sayısı, engel türü, kırsal ve kentsel nüfustaki oranları, sosyal güvencesi bulunup bulunmadığı, acil hatlara başvuru oranı, açılan dava türleri ve sayıları gibi en temel bilgileri içeren bir kayıt sisteminin

<sup>1</sup> Bkz. Dünya Sağlık Örgütü (2010)

[http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/85239/1/9789241564625\\_eng.pdf?ua=1](http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/85239/1/9789241564625_eng.pdf?ua=1)

<sup>2</sup> Bkz. Başbakanlık, Kadını Statüsü Genel Müdürlüğü 2008 Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet, (Ankara 2009)

bulunmadığını tespit ettik. Sağlıklı istatistiki verilerin bulunmaması; kamu politikalarının etkinliğini planlamak, kamuoyunda tartışmak ya da politikalara yön vermek amacıyla yapılacak savunuculuk çalışmalarının ve sürecin izlenmesinde önemli bir sorundur.

Engelli kadınların, toplumsal ön ve kalıp yargılar başta olmak üzere, faili tanımlayamama, fiziksel ve sözel olarak şiddete karşı koymada yetersizlik durumuyla şiddetin her türüne uğrama riski diğer kadınlara oranla daha fazladır. Bu nedenle araştırmamızla, engelli kadınlara yönelik şiddet gerçeğini görünür hale getirerek etkili mücadele yöntemlerinin geliştirilmesine katkı sağlamayı hedefliyoruz. Engelli kadınların evlerinde, sokakta, bakım evlerinde, okullarda uğradıkları şiddet mağduriyetleri herkesin bildiği ama hiç kimsenin yüksek sesle dile getirmediği bir gerçektir ve ne yazık ki bugüne kadar bu konuda etkili bir araştırma ve inceleme yapılmamıştır. Bu nedenle raporumuzu, engelli kadınlara yönelik şiddetin görünür olabilmesi amacı ile atılmış bir ilk adım olarak nitelendiriyor, konuya taraf kişi ve kurumların bundan sonra yapacakları çalışmalar için temel teşkil etmesini amaçlıyoruz.

Bütün bu gözlem ve tespitler sonucunda, Engelli Kadın Derneği olarak başladığımız bu izleme çalışmasında 2013-2014 yıllarına ait verileri ve o yıllardaki şiddet vakalarını derlemeyi hedefledik. Şiddetin dile getirilmesi genel olarak kadınlar açısından zorlu bir konu olmasının yanı sıra engelli kadının şiddeti ifade etmesi ya da adli mercilere bildirmesi daha da zorlu ve sorunlu bir konudur. Bu zorluğun en temel sebebi, engelli kadının şiddet ortamını kolaylıkla terk edememesidir. Şiddet ortamını terk edemeyen engelli kadının uğradığı şiddeti, kolluk birimlerine ya da sivil toplum örgütlerine ihbar etmesi hayli güç bir durumdur. Örneğin, evinde şiddete uğrayan işitme engelli bir kadın telefon ile uğradığı şiddeti kolluk birimlerine bildiremeyecek, tıbbi yardım talep edemeyecektir. Zira acil telefon ihbar hatları çoğunlukla konuşma ve duyma yeterliliği olan kişilere hizmet vermek için kurgulanmıştır. Oysa acil ihbar hatlarının farklı engellilik durumlarına sahip bireylere hizmet edebilecek nitelikte tesis edilmesi gereklidir. Örneğin, konuşma yerine SMS (mesaj) yolu ile ihbar yapılabilme seçeneğinin varlığı şiddetin ortaya çıkarılmasında etkili bir araç olacaktır. Bununla beraber raporumuzda ayrıntılı değerlendirmelere yer verdiğimiz bir başka konu ise kadın sığınaklarına başvuran engelli kadınların durumudur. Sığınakların engelli kadınlar açısından erişilebilir olmaması ne yazık ki engelli kadınların şiddet ortamına yeniden dönmesine neden olmaktadır.

Raporumuzun dördüncü bölümünde ayrıntılı analizleri yapılan medya haberlerinde de engelli kadınlara yönelik şiddet gerek sayısal bakımdan gerekse de içerik yönünden oldukça sorunludur. Sözelimi 2014 yılında görsel medya verileri tarandığında sadece 3 haberde engelli kadına yönelik şiddet haberine rastlanmıştır. Oysa yazılı medya verilerinin analizinde bu tablonun ne denli farklı olduğu görülmektedir.

## **II- Araştırmanın Yöntemi**

'Türkiye'de Engelli Kadınlara Yönelik Şiddet Raporu' 01.01.2013-31.12.2014 tarihleri arasındaki süreci kapsamaktadır. Ancak raporumuzun çeşitli bölümlerinde tekrarlamaktan vazgeçmediğimiz üzere engelli kadınlara yönelik şiddet vakalarına ve verilerine ulaşmak temel bir sorundur. Çalışmamızın başında, engelli kadınlara uygulanan şiddet vakaları ile ilgili açılmış kamu davalarını analiz etmeyi ve analiz sonucuna raporda yer vermeyi planlamıştık. Ancak izleme çalışması esnasında 'UYAP Bilişim Sistemi' adı verilen ve tüm adli ve idari yargı



dokümanlarının kayıt altına alındığı sistemde engelli kadınlarla ilgili bir bölümün yer almadığı fark edilmiş, bu nedenle özellikle engelli kadınlara uygulanan şiddetle ilgili açılan soruşturma ve dava araştırmasına gidilememiştir. Diğer taraftan araştırmamızda kadına yönelik şiddet ile ilgili Türkiye yasal mevzuatı, uluslar arası belgeler, ülke genelinde yer alan yazılı ve görsel medyaya yansıyan haberlerin taraması yapılmıştır. Ayrıca derneğimizin internet sitesine online yapılan hak ihlal bildirimleri değerlendirilmiş, resmi istatistikler taranmış, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde (TBMM) verilen yazılı soru önermeleri ile kanun teklif ve tasarıları incelenmiş, ilgili resmi kurum ve kuruluşlara bilgi edinme başvurularında bulunulmuştur. Bilgi edinme başvuruları proje kapsamında oluşturulan araştırma ekibince yapılmıştır. Bilgi edinme başvuruları sırasında da çeşitli sorunlarla karşılaşmıştır. Bu konuyla ilgili değerlendirmemize 'izleme çalışmasında karşılaşılan sorunlar' bölümünde yer verilmiştir.

### **III- Araştırmada kullanılan araçlar**

#### **A-Bilgi edinme:**

Engelli kadınlara uygulanan şiddetle mücadele mekanizmalarının var olup olmadığı ve devletin bu konuda herhangi bir çalışmasının ya da önleminin bulunup bulunmadığı gerçeği bilgi edinme çalışmasının temel çerçevesini oluşturmuştur. Bu kapsamda öncelikle Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na bağlı 14 ilde bulunan ŞÖNİM (Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri)lere, kadın sığınaklarının durumu bakımından Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına, İçişleri Bakanlığına, Sağlık Bakanlığına, Adalet Bakanlığına, Türkiye İnsan Hakları Kurumuna, Jandarma Genel Komutanlığına, 29 Büyükşehir Belediyesine (Ankara, Bursa, Mardin, Şanlıurfa, Van, Trabzon, Ordu, Malatya, Kahramanmaraş, Aydın, Balıkesir, Manisa, Denizli, Tekirdağ, İstanbul, Kocaeli, Sakarya, Eskişehir, İzmir, Antalya, Konya, Mersin, Adana, Kayseri, Samsun, Gaziantep, Erzurum, Diyarbakır, Muğla) araştırma ekibince bilgi edinme başvurusu yapılmıştır.

Yapılan bilgi edinme başvurularında temel olarak engelli kadına yönelik mücadele mekanizmalarının genel tablosunu ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. Bu kapsamda;

- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na (ASPB) ŞÖNİM'lerin engelli kadınlar açısından erişilebilir olup olmadıkları sorulmuştur. Yine ASPB bünyesinde bulunan kadın sığınaklarına bugüne kadar kalan engelli kadın ve engelli çocuğu olan kadın sayısı ve yıllara göre dağılımı, kalma süreleri ve engel türü sorgulanmıştır.
- ASPB bünyesinde bulunan devlet korumasında yetişen çocuklarla ilgili birimlerde (sevgi evleri, yetiştirme yurtları,v.b.) kalan engelli kız çocuğu sayısı, bakımevi ve rehabilitasyon merkezlerinde kalan engelli kadın ve kız çocuğu sayısı,
- Başbakanlığa , BİMER'e gelen engelli kadınlara ilişkin başvuru sayısı, engelli kadınlara ilişkin yapılan başvuruların konu dağılımları,
- İçişleri Bakanlığına Emniyet Genel Müdürlüğü ve Jandarma Komutanlığı bilgi sistemlerinde kayıtlı şiddete maruz kalan engelli kadın vaka sayısı, acil yardım hatlarının (155, 156, v.b.) işitme engelli bireylerin erişimine uygun olup olmadığı,

- Göç İdaresi tarafından mülteci engelli kadınlara ilişkin bir çalışma yürütülüp yürütülmediği,
- Adalet Bakanlığında engelli kadın tutuklu ve hükümlü sayısı, ceza ve tutukevlerinde engelli kadınlara yönelik özel önlemler alınıp alınmadığı,
- M.E.B'na bağlı okullarda kaynaştırma ve özel eğitim alan engelli öğrenci sayısı ve cinsiyet dağılımı, engelli öğrencilerin okul ve eğitim kurumlarında maruz kaldıkları kötü muamele, şiddet, taciz ve istismar olaylarına ilişkin soruşturma bulunup bulunmadığı,
- Büyükşehir Belediyelerine, bünyelerinde sığınak olup olmadığı, sığınakta 2013 ve 2014 yıllarında kalan engelli kadın sayısı, kalış süreleri, Engelli ve Kadın Danışma Merkezlerinden 2013-2014 yıllarında hizmet alan engelli kadın sayısı, Engelli Danışma Merkezi ve Kadın Danışma Merkezine 2013-2014 yıllarında engelli kadınlardan gelen şiddet başvurusu olup olmadığı,
- Türkiye İnsan Hakları Kurumuna, engelli kadına yönelik şiddet başvurusu olup olmadığı,
- TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonuna yapılan engelli kadınlarla ilgili başvuru sayısı sorgulanmıştır.

### **B-Soru önerileri**

T.B.M.M'de daha önce sorulmuş soru önerileri taranmış, CHP İzmir Millet Vekili Rıza TÜRMEN tarafından engelli kadınlara yönelik şiddetle mücadele konusunda genel politikayı sorgulayan ve araştırma ekibi tarafından hazırlanan soru önerilerinin bazıları ilgili bakanlara sorulmuş, ancak 7 haziran genel seçimleri öncesi meclisin erken tatil olması nedeniyle sorularımıza yanıt alınamamıştır.

### **C-Medya taraması**

01.01.2013-31.12.2014 tarihleri arasında engelli kadınların uğradıkları şiddet vakaları ile ilgili yazılı ve görsel medyada çıkan haberlere TOHAD (Toplumsal Haklar ve Araştırmalar Derneği) desteği ile erişilmiştir. Haberler araştırma ekibimiz tarafından analiz edilerek rapora eklenmiştir.

### **D-Bireysel Bildirimler**

Engelli kadına yönelik şiddetin takipçisi olmak ve aynı zamanda engelli kadına yönelik şiddet raporuna veri oluşturmak amacıyla hazırlanmış olduğumuz şiddet bildirim formları halen derneğimiz web sayfası aracılığıyla aktif bildirim almakla birlikte üyesi olduğumuz kadın ve engelli sivil toplum örgütlerinin elektronik iletişim ağları aracılığıyla yaygınlaştırılmaya çalışılmış, bu yıl içinde alan çalışması yürüttüğümüz Çanakkale ve Mersin kentlerinde gerçekleştirilen atölye çalışmaları sırasında da engelli kadınlarla ve engelli çocuğu olan katılımcılarla paylaşılmıştır.

Ne var ki, engelli kadınların eğitim olanaklarından yararlanabilmesinin hayli sınırlı olması, bilgisayar kullanımı ve yetersiz internet erişimi gibi sorunlar nedeniyle tarafımıza ancak sekiz bildirim formu ulaşmış, sözü edilen formlar üzerinden sağlıklı veri analizi yapabilme olanağı mevcut olamamıştır.

Bilindiği üzere, kadınların yaşadıkları ya da yaşamakta oldukları şiddeti dillendirebilmeleri hayli güçtür. Tüm bu güçlüklerle aynı zamanda kadının engelli olması da eklendiğinde, engelli kadının karşılaştığı şiddeti ifade etmesi ve ilgili mekanizmaları harekete geçirebilmesi mevcut koşullar altında neredeyse olanaksız olmaktadır.

Engelli kadına yönelik şiddet raporunun, süresi bir yıl ile sınırlı bir projenin parçası olması yanında, gerek bu alanda bildirim formlarının yeterince yaygınlaştırılması çalışmalarının yürütülebilmesi ve gerekse de alan çalışmalarına ihtiyaç göstermiş ise de, mevcut sınırlar içerisinde bu ihtiyacın karşılanabilmesi gerçekleşmemiştir. Kadına yönelik şiddetle mücadelenin en temel unsurlarından birisi şüphesiz ki toplumsal cinsiyet rollerine yönelik zihniyet dönüşümünün gerçekleşebilmesidir. Unutulmamalıdır ki, engelli kadınlar yalnızca kadın olmaları nedeniyle değil aynı zamanda engelli olmaları nedeniyle de şiddete maruz kalmaktadırlar. Bu nedenle, engelli kadınlar için başvuru mekanizmalarını aktif olarak kullanabilecekleri alanlar açabilmek, engelli kadına yönelik şiddetin görünür olabilmesi için önemli olacaktır. Bu raporda, yukarıda aktarmaya çalıştığımız çeşitli olanaksızlıklar nedeniyle şiddet formları verileri kullanılamamıştır.

## İKİNCİ BÖLÜM

### I-ARAŞTIRMADA KULLANILAN KADINA YÖNELİK ŞİDDET TANIMLARI

#### A-Kadına Yönelik Şiddet

Kadına yönelik şiddet kadınların insan haklarına karşı bir ihlal oluşturmaktadır. Bu hakların ve özgürlüklerin kullanılmasını zayıflatmakta veya hükümsüz kılmaktadır.

Kadınlara karşı şiddet, erkekler ve kadınlar arasındaki eşitlikçi olmayan güç ilişkilerinin tarihsel bir göstergesidir. Bu güç ilişkisi erkekler tarafından kadınlar üzerinde egemenlik kurulmasına ve kadınlara ayrımcılık yapılmasına yol açmaktadır.

Kadınlara karşı uygulanan şiddet, erkeklerle karşılaştırıldığında kadınları zorla bağımlı bir konuma sokan çok önemli toplumsal bir mekanizmadır.

Kadınların toplum içinde hukuki, sosyal, siyasal ve ekonomik eşitliği için sağlanan imkanlar, başka nedenlerle birlikte, sürekli ve yerel nitelikte şiddet tarafından kısıtlanmaktadır.

Yukarıdaki tespitleri yapan 20 Aralık 1993 tarihli 44/104 sayılı Kararla ilan edilen Kadınlara Karşı Şiddetin Tasfiye Edilmesine Dair Bildiri ile aynı zamanda; azınlık gruplara dahil olan kadınlar, yerli kadınlar, mülteci kadınlar, göçmen kadınlar, kırsal bölgelerde veya uygarlığa uzak topluluklarda yaşayan kadınlar, bakıma muhtaç kadınlar, ceza veya tutukevlerindeki kadınlar, kız çocukları, engelli kadınlar, yaşlı kadınlar ve silahlı çatışma bölgelerinde bulunan kadınlar gibi bazı kadın gruplarının şiddete karşı savunmasız buldukları da Bildiri ile özel olarak vurgulanmıştır<sup>3</sup>.

BM Genel Kurulu tarafından, eşitlik, güvenlik, özgürlük, bütün insanların bedensel bütünlüğü ve insanlık onuru konusundaki hakların ve prensiplerin kadınlara her yerde uygulanmasının acil bir gereklilik olduğu vurgulanmasına rağmen, Bildiri'nin yayınlandığı 1993 yılından beri kadına karşı şiddetin artan bir hızla devam ettiği, gerek STK'lar tarafından hazırlanan raporlar gerekse de devlet kurumlarının verilerinden anlaşılmaktadır. Kadına yönelik şiddetin azalmayan verileri karşısında, engelli kadına yönelik şiddetin ülkemizde verisi dahi bulunmamaktadır. Bu da kadına yönelik şiddetle mücadelede karanlık bir alan yaratmakta ve ne yazık ki, şiddet gören birçok engelli kadın, yükümlülük altındaki devlet kurumları tarafından fark edilmemektedir. Bunun sonucu olarak ise; kadına yönelik şiddetle mücadele mekanizmaları geliştirilirken görünmeyen engelli kadına yönelik özel önlemler alınmamakta ve engelli kadın şiddet ortamından dahi uzaklaşmamaktadır.

Son olarak yukarıda bahsi geçen Bildiri ile, vurgulanan önemli bir husus da kadınlara karşı şiddetin açık ve anlaşılabilir bir tanımının yapılmasına, kadınlara karşı her türlü şiddetin tasfiye edilmesini sağlamak için kullanılacak olan hakların açıkça düzenlenmesine, Devletlerin

<sup>3</sup> Bkz. [www.uhdigm.adalet.gov.tr/sozlesmeler/coktarafliisoz/bm/bm\\_19.pdf](http://www.uhdigm.adalet.gov.tr/sozlesmeler/coktarafliisoz/bm/bm_19.pdf) (Erişim tarihi: 07.06.2015)

taşıdıkları sorumlulukları konusunda taahhütte bulunmalarına, ve kadınlara karşı şiddetin tasfiye edilmesi için bütün bir uluslararası toplumun taahhütte bulunmasına ihtiyaç olduğudur.

Buradan hareketle, engelli kadına karşı şiddete dair yapılan bu çalışmada, kadına yönelik şiddetin tanım ve kapsamının ne olduğu, şiddet türlerinin açıklanmasının önemli bir gereklilik olduğu kanısındayız.

Kadına yönelik şiddet, bahse konu bildiri ile; ister kamusal isterse özel yaşamda meydana gelsin, kadınlara fiziksel, cinsel veya psikolojik acı veya ıstırap veren veya verebilecek olan cinsiyete dayanan bir eylem veya bu tür eylemlerle tehdit etme, zorlama veya keyfi olarak özgürlükten yoksun bırakma olarak tanımlanmıştır.

İstanbul Sözleşmesi paralelinde yasalaşan ve 4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun'u mülga eden 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun ile "Kadına yönelik şiddet" , kadınlara, yalnızca kadın oldukları için uygulanan veya kadınları etkileyen cinsiyete dayalı bir ayrımcılık ile kadının insan hakları ihlaline yol açan ve bu kanunda şiddet olarak tanımlanan her türlü tutum ve davranış olarak; şiddet ise kişinin, fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik açıdan zarar görmesiyle veya acı çekmesiyle sonuçlanan veya sonuçlanması muhtemel hareketleri, buna yönelik tehdit ve baskıyı ya da özgürlüğün keyfî engellenmesini de içeren, toplumsal, kamusal veya özel alanda meydana gelen fiziksel, cinsel, psikolojik, sözlü veya ekonomik her türlü tutum ve davranış, olarak tanımlanmıştır.

Görüldüğü üzere, gerek uluslararası gerekse de ulusal mevzuatta kadına yönelik şiddetin yalnızca fiziksel olmadığı, cinsel, psikolojik, sözlü veya ekonomik şekilde de meydana gelebileceği üzerinde durulmuştur.

Kadına yönelik şiddetin fiili durumunun belirlenmesinde, şiddetin neleri içerdiğinin kadınlar tarafından bilinmesi bir zorunluluktur. Ne yazık ki, toplumun şiddetle ilgili genel algısı fiziksel olduğu için, en çok görülen bu tür şiddettir. Oysa ki; diğer şiddet türleri de en az fiziksel şiddet kadar kadınlara yöneltilmekte ve kayıt altına alınmayan ihlallere neden olmaktadır.

## **B-Kadına Yönelik Şiddet Biçimleri**

### **1-Fiziksel şiddet**

Kadının bedenine yönelik sertlik ve kaba kuvvet içeren, her tür acı ve zarar verici harekettir.

Yumruklama, tekmeleme, tokat atma, vurma, ısırma, çimdikleme, saç çekme, yakma, boğazını sıkma, işkence yapma, bir eşya ile vurma fiziksel şiddet örnekleri arasında sayılmaktadır. Tüm bunların yanı sıra, engelli kadınların engel durumları kullanılarak örneğin fiziksel engelli kadına yönelik tekerlekli sandalyeden düşürme gibi, yapılan fiiller de fiziksel şiddet örnekleri arasındadır.

Kadınlara Karşı Şiddetin Tasfiye Edilmesine Dair Bildiri ile ise, aile içinde meydana gelen dövme, cinsel organları dağlama ve kadınlara zarar veren geleneksel uygulamalar, eş olmayanlar arasındaki şiddet kadına yönelik şiddet örnekleri arasında sayılmış, ancak örneklerin bu hallerle sınırlı olmadığı vurgulanmıştır.

Kadına yönelik fiziksel şiddet, şiddeti uygulayanın kendi fiziksel gücüyle, delici, kesici alet veya silahla yapılabileceği gibi, aç bırakma, süreğen hastalığa sahip bir kadının ilaçlarını vermeme şeklinde de olabilir.

Fiziksel şiddet genelde iz bıraktığı ve gözle görülebilir olduğu için toplum tarafından en çok bilinen şiddet türüdür.

## **2-Ekonomik şiddet**

Ekonomik şiddet, kadının malvarlığını kullanmasını engelleme şeklinde olabileceği gibi zorla borçlandırma şeklinde de gelişebilir. Ekonomik özgürlüğü kısıtlama, eve para bırakmama veya çok az bırakma, çalışmasına izin vermeme, zorla çalıştırma, sürekli hesap sorma, parayı kullanarak aşğılamaya çalışma, zorunlu giderleri için gerekli parayı kullanmasına izin vermeme, kazandığı paraya el koymanın yanı sıra engelli kadını zorla dilendirme gibi fiiller ekonomik şiddet örnekleri arasında sayılabilir.

## **3-Cinsel şiddet**

Kadının bedenine yönelik istenmeyen her tür cinsel içerikli davranış veya söz cinsel şiddet olarak değerlendirilebilir. İstenmeyen cinsel davranışları yapmaya zorlama, zorla cinsel ilişki, taciz etme, cinsel ilişki sırasında güç kullanma, zorla genital muayene, bekaret kontrolü, zorla evlendirme, başkalarıyla cinsel ilişkiye zorlama şeklinde meydana gelebilir.

Aile içinde meydana gelen; kız çocukların cinsel istismarı, evlilik içi tecavüz gibi fiiller ile ; toplum içinde meydana gelen tecavüz, cinsel istismar, çalışma hayatında, öğretim kurumlarında ve diğer yerlerde cinsel taciz, kadın satışı ve zorla seks işçiliği gibi fiiller de Kadınlara Karşı Şiddetin Tasfiye Edilmesine Dair Bildiri ile kadına yönelik şiddet örnekleri arasında sayılmıştır.

Cinsel içerikli laf atma da cinsel şiddet sayıldığı gibi özellikle görme engelli kadınlara yönelik yardım etme bahanesiyle elle sarkıntılık da bu şiddet kapsamına girmektedir.

## **4-Sözel şiddet**

Sözel şiddette, ortada kadının bedenine yönelen fiziksel bir fiil olmamakla birlikte, genelde Yıkıcı eleştiri, bağırma, alay etme, suçlama, isim takma, özellikle engelli kadının engeline yönelik hakaret içeren sözler söyleme gibi şekillerde duygusal travma yaratabilecek sonuçlar doğuran bir şiddet türüdür.

## 5-Psikolojik şiddet

Kadının duygu ve düşünceleri üzerinde uygulanan şiddet türüdür. Küsme, baskı uygulama, intihar etmekle tehdit, alay etme, görmezden gelme, hakaret etme, çocukları uzaklaştırma, kadının sosyal çevresine kadınıla ilgili yalan söyleme, sosyal çevreden zorla uzaklaştırma, kadının güvenini kırma, bilgi saklama, kıskançlık, gözdağı verme, görme engelli kadına sessizce yaklaşarak korkutma şeklinde meydana gelebilir.

Psikolojik şiddet sonucu, kadın genelde, korku, depresyon, kendine saygıyı yitirme, özgüven eksikliği ve bağımlı olduğu duygularına kapılmaktadır.

## II-KADINA YÖNELİK şiddetle mücadele mekanizmaları

### A-Genel olarak

Uluslararası alanda, 1946'da BM Kadının Statüsü Komisyonu kurularak, kadına yönelik ayrımcılık konusunda önemli bir adım atılmıştır. Ardından, 1975 yılında Birleşmiş Milletler 1975-1985 yılları arasında Kadın On Yılı olarak ilan etmiştir.

1980 yılında 2. Dünya Kadın Konferansı sonuç bildirgesinde kadınların ve çocukların şiddetten korunması konusunda çağrı yapılmıştır<sup>4</sup>.

1981 yılında yürürlüğe giren, ülkemizde ise 1985 yılında imzalanan Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme<sup>5</sup>, kadına yönelik şiddete ilişkin bir düzenleme içermemekle birlikte, münhasıran kadınlara yönelik ayrımcılığı yasaklayan ve bu konuda taraf devletlere yükümlülük getiren önemli bir sözleşmedir<sup>6</sup>.

1985 yılında Nairobi'de gerçekleştirilen '3. Kadın Konferansı İleriye Yönelik Stratejiler Belgesi'nde ise kadına yönelik şiddet konusunda devletlere bu konuda yasal ve politik önlemler almaları çağrısı yapılmıştır<sup>7</sup>.

1993 yılında BM Genel Kurulu tarafından Kadınlara Karşı Şiddetin Tasfiye Edilmesine Dair Bildiri kabul edilmiş, 1994 yılında Uluslararası Nüfus ve Kalkınma Konferansı ile hükümetler kadınların ve kız çocuklarının şiddetten korunması için önlem almaya çağrılmıştır<sup>8</sup>.

---

<sup>4</sup> Bkz. Onuncu Kalkınma Planı, Toplumsal Cinsiyet Çalışma Grubu Raporu, 2013, Genel Raportör: Prof. Dr. Ayşe AKIN

<sup>5</sup> İngilizce adı 'The Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (CEDAW)' olan sözleşme resmi çeviride Türkçe'ye "Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi" olarak çevrilmiştir. Kadın örgütleri sözleşmenin adında bir çeviri hatası olduğunu belirtmekte ve sözleşmenin Türkçe adının "Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme" biçiminde olması gerektiğini savunmaktadır. ENGKAD da bu görüşü benimsemektedir, bu nedenle metin içinde sözleşmenin ismi bu şekilde kullanılmıştır.

<sup>6</sup> Bkz. CEDAW Komitesi tarafından konuya ilişkin 12 ve 19 nolu tavsiye kararı verilmiştir.

<sup>7</sup> Bkz. Onuncu Kalkınma Planı, Toplumsal Cinsiyet Çalışma Grubu Raporu, 2013, Genel Raportör: Prof. Dr. Ayşe AKIN

<sup>8</sup> A.g.e

4-15 Eylül 1995 tarihinde toplanan Dördüncü Dünya Kadın Konferansında kadına yönelik şiddetin önlenmesinin gerekliliği vurgulanmış, bu husus Pekin Deklarasyonu ve Eylem Planı içinde de yer almıştır. Pekin Deklarasyonu 29. Maddesi ile “Kadınlara ve kız çocuklarına yönelik her türlü şiddeti önlemeye ve ortadan kaldırmaya” yönelik hükmü koymuştur. Pekin Deklarasyonu Eylem Planınının 124. kısmında devletlere yüklediği yükümlülüklerden bir tanesi de; “şiddetin önlenmesine ve suçluların kanuni takibine önem vererek, kadınlara yönelik şiddetin yok edilmesinde etkin olmalarını sağlamak amacıyla yasalar kabul etmek ve/veya uygulamak, düzenli olarak gözden geçirmek ve incelemek,....” şeklindedir<sup>9</sup>.

Uluslararası alanda bu gelişmeler yaşanırken, Türkiye’de ise kadına yönelik şiddetle mücadelede, hukuki argümandan çok feminist kadın örgütlerinin çabası yatmaktadır. Türkiye’de 1980’li yıllarda ivme kazanan feminist mücadele, özellikle şiddete ve cinsel tacize karşı politikalar geliştirmiş, Bu süreçte tartışma grupları, dergiler ve kampanyalar yoluyla ataerkillik, toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadına yönelik aile içi şiddet sorgulanmıştır. 1987 yılında bir hakimin, eşinden şiddet gördüğü için açmış olduğu boşanma davasını “Kadının sırtından sopayı, karnından sıpayı eksik etmeyeceksin” sözü ile reddetmesi üzerine, kadın örgütleri tarafından başlatılan “Dayağa Hayır” kampanyası ile büyük ses getirilmiştir.

Kadına yönelik şiddet ve cinsel tacize karşı 1989 yılında yürütülen “Mor İğne” kampanyası ve 1990’dan itibaren kadın sığınağı açılması için yürütülen mücadele sonucunda, kadın örgütleri tarafından az sayıda da olsa sığınak açılması sağlanmış ve konuya ilişkin farkındalık yaratılmıştır.

Kadına yönelik şiddetin bir insan hakkı ihlali olduğunun ve bununla mücadelenin zorunluluğunun gerek uluslararası gerekse de ulusal alanda tespitinin ardından kadına yönelik şiddet ile mücadele mekanizmalarının tespiti gerekmektedir.

## **B-Mücadele Mekanizmaları**

### **1-İhbar Hatları**

Ülkemizde kadına yönelik şiddetle ilgili mücadele mekanizmaları arasında 155 polis, 112 ambulans, ALO 183 Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı hattı, 156 Jandarma acil ihbar hatları bulunmaktadır. Bütün bu hatlar maalesef çoğu zaman işitme engelli kadınların erişimine uygun değildir. Çünkü bu hatların tümünde, çoğunlukla konuşarak bilgi alma ve verme yöntemi ile hizmet sunulmaktadır. Zihinsel engelli kadınların yine bu hatları aramaları çoğu zaman olanaklı değildir. Bunun yanı sıra, acil hatları arayabilecek durumda olan fakat bulunduğu adresi tarif edemeyecek zihinsel yeterlilikteki kadınlara yönelik de yer tespit sistemleri yeterince uygulanmamaktadır, bu nedenle bu durumdaki zihinsel engelli kadınlar da yine bu hatlardan yararlanamayacak, uğradığı şiddeti bildiremeyecektir.

### **2-Sağlık Kuruluşları**

Şiddete uğrayan kadının ilk olarak en yakın sağlık kuruluşuna başvurarak tedavi hizmetinden sorunsuz yararlanabilmesini sağlamak ve şiddeti raporlamak şiddet vakalarının tespiti için gerekli olan en önemli adımlardandır. Sağlık kuruluşlarının şiddet vakalarını

<sup>9</sup> Bkz. [www.istanbulbarosu.org.tr](http://www.istanbulbarosu.org.tr) (erişim tarihi: 03.06.2015)



derhal kolluk birimlerine bildirme zorunluluğu bulunmaktadır. Ancak sağlık kuruluşlarının erişimi engelliler bakımından sorunludur. Sağlık profesyonellerinin engelli kadınlarla ilgili farkındalıklarının yeterince olmaması genel bir yaklaşım sorununu gündeme getirmektedir. Ayrıca sağlık kurumlarında işaret dili bilen çalışanların , fiziksel engelli kadınların jinekolojik muayeneleri için uygun jinekolojik muayene masalarının olmaması da en kritik sorunlardandır.

### **3-Cumhuriyet Savcılıkları ve Aile Mahkemeleri**

Şiddete uğrayan ya da uğrama riski bulunan kadınlar en yakın karakola başvurabilecekleri gibi doğrudan Cumhuriyet Başsavcılıklarına da suç ihbarında bulunabilirler. Yine 6284 sayılı kanun uyarınca koruyucu ve önleyici tedbir kararlarının alınabilmesi amacı ile aile mahkemelerine başvurabilirler. Ancak adliye binalarının olumsuz fiziki koşulları, adliyelerde uygun rehberlik ve danışmanlık hizmetlerinin bulunmaması, işaret dili bilen adli personelin yokluğu engelli kadınların adalete erişimini de güçleştirmektedir.

### **4- ŞÖNİMLER - Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri**

Şiddet önleme ve izleme merkezleri 6284 sayılı yasa ile kurulmuştur. Yasaya göre ŞÖNİM'lerin çalışma esasları şu şekilde belirlenmiştir:

MADDE 14 – (1) Bakanlık, gerekli uzman personelin görev yaptığı ve tercihen kadın personelin istihdam edildiği, şiddetin önlenmesi ile koruyucu ve önleyici tedbirlerin etkin olarak uygulanmasına yönelik destek ve izleme hizmetlerinin verildiği, çalışmalarını 7 gün 24 saat esasına göre yürüten, çalışma usul ve esasları yönetmelikle belirlenen, şiddet önleme ve izleme merkezlerini kurar.

(2) Kurulan merkezlerde şiddetin önlenmesi ile koruyucu ve önleyici tedbirlerin etkin olarak uygulanmasına yönelik izleme çalışmaları yapılır ve destek hizmetleri verilir.

Ancak bu merkezlerin kuruldukları günden itibaren kadına yönelik şiddetle mücadele konusunda etkili bir mekanizma olmadığı görülmüştür. Sadece 14 şehirde açılan merkezler, kent merkezlerinin dışında , ulaşım ve güvenlik sorunlarının yaşanabileceği semtlerde kurulmaktadır. Bu merkezlerin çoğunun fiziki alt yapısı engelli kadınların erişimine de uygun değildir. Cinsiyet Eşitliği Derneği -CEİD- tarafından hazırlanan '**Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Mekanizması İzleme Modeli Mart 2014 Raporu'nda**<sup>10</sup> 4 şehirde yapılan pilot çalışmada ŞÖNİM'lerin kurumsal yapısının tamamlanmamış olması, bu merkezlerin kanunda belirtilen hizmetleri belirli standartlar dâhilinde gerçekleştirememesi, geçici görevlendirme ve özel hizmet alımı temelinde yürütülen kadro tahsisi politikası gibi nedenlerle zorlaşan uygulamaların yarattığı sorunların personelin kişisel çabaları ile çözümlenmeye çalışıldığı tespit edilmiştir. Toplumsal cinsiyet duyarlılığına ve kadına yönelik şiddete ilişkin hizmet-içi

---

<sup>10</sup> Bkz. Cinsiyet Eşitliği Derneği (CEİD). Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Mekanizması İzleme Modeli, Mart 2014. <http://www.ceid.info.tr/dosyalar/CEID-Kadina-yonelik-siddetle-mucadele-mekanizmasi-izleme-modeli.pdf> (erişim tarihi: 15.05.2015)

eğitim programlarının personele nadiren uygulandığı ya da uygulanmadığı belirtilmiş; mevcut programların eğitim konularının ve sũresinin yetersizliği gibi nedenlerle, kuruma travma halinde başvuran kadınlarla çalışacak kadronun gerekli bilgi ve deneyimden yoksun olduğu ifade edilmiştir. Personelin kişisel çabası dışında konu ile ilgili bilgi edinme olanağının bulunmadığı tespit edilmiştir.

Yasada ngrũlen birimlerin (psikolojik destek, ocuk, eğitim birimleri gibi) kurulmamış olması nedeniyle, mevcut birimler bũtũn işleri ũstlenmek zorunda kalmaktadır. Hizmetlerin, geçici görevli ya da özel hizmet alımı yoluyla istihdam edilmiş personel tarafından yũrũtũlmeye çalışılması hem işlerin aksamasına, hem de personelde yetersizlik hissine ve ikincil travmalara yol açtığı belirtilmiştir. Ayrıca raporda çalışma yapılan 4 şöNİM’de başta fiziksel engelli kadınlar olmak ũzere görme ve işitme engelli kadınlar açısından erişilebilirlik koşullarının sağlanmadığının altı çizilmiştir. Bu merkezlerde işaret dili bilen personelin istihdam edilmemesi, binaların fiziksel engelli kadınların gereksinimlerine göre tasarlanmaması, bilgilendirici materyallerin Braille veya sesli formatta hazırlanmaması nedeniyle görme engelli kadınların bu materyalleri okuyamamaları gibi çeşitli erişim sorunlarına raporda yer verilmiştir. Tek kapı prensibi ile kurulan şöNİM’ler aracılığı ile şiddet mağduru kadının sağlık kuruluşu, adliye ve adli tıp gibi çeşitli kurumları dolaşarak yaşamakta olduğu travmanın nũne geçilmesi planlanmıştır, ancak uygulamada bu durumun hayata geçirilememiş olması engelli kadınlar açısından durumu daha da zorlaştırmaktadır.

Bu merkezlerin sivil toplum kuruluşları tarafından sũrekli izlenmesi ve kurumlar arası işbirliği halinde hizmetlerin tasarlanması modern devlet anlayışının bir gereğidir.

##### **5- Kadın Sığınakları ve Danışma Merkezleri**

şiddete uğrayan kadınlar ilk olarak şöNİM ya da Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nın, belediyelerin veya kadın rgũtlerinin kadın danışma merkezlerine başvurmaktadır. Bu merkezlerde kadınların ihtiyaçları ve içinde buldukları durumun ayrıntılı analizi yapılarak bir plan yapılmakta, gerekli olması halinde kadınlar bir sığınağa yerleştirilmektedir. Ancak engelli kadınların bu merkezlere erişimleri oldukça zordur, bu sebeple engelli kadınlar şiddete maruz kaldıkları ortamları terk edememe durumu ile karşı karşıyadır.

Merkezi idare dışında gerek yerel yönetimler ve gerekse de alanda çalışan kadın STK’ları tarafından kurulan kadın danışma merkezleri şiddete uğrayan ya da danışmanlık desteği almak isteyen kadınlar için önemli mekanizmalardır. Ancak szũ edilen merkezlerin engelli kadınların erişimi için yeterince uygun olmaması, diğer bir deyişle farklı engellilik durumlarına sahip kadınlara danışmanlık yapabilecek yeterlilikten uzak olmaları bu merkezlere erişimi zor olan engelli kadınların merkezlere eriştikleri anda da nitelikli destek alamamalarına neden olmaktadır.

## ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

### KADINA YÖNELİK ŞİDDETLE MÜCADELEDE ULUSAL VE ULUSLARARASI MEVZUAT

#### I-Uluslararası Hukukta Engelli Kadın ve Kadına Yönelik Şiddet

##### A-Genel Durum

Uluslararası hukuk belgeleri her zaman devletlere yol gösterici olmaları nedeniyle önem arz etmektedir. Çalışmamızın konusu olan “engelli kadına yönelik şiddet” bir bütün olarak değerlendirildiğinde birçok uluslararası hukuk belgesinde yasaklanmış; taraf devletlere ise bu konuda yükümlülükler getirilmiştir. Devletlere yaptırımın çok sınırlı olduğu uluslararası hukuk alanında, önemli bir ilke olan “ahde vefa” ilkesi nedeniyle devletler taraf oldukları sözleşmelere uyma ve mevzuatlarında bu konuda değişiklik yapma taahhüdünde bulunmaktadırlar. Bu taahhüdün kapsamı, sözleşmeye aykırı mevzuatın değiştirilerek onaylanmış metne uygun hale getirilmesinin yanı sıra oluşturulacak mevzuatın da sözleşmeye aykırı olmamasıdır.

Anayasa'nın 90. maddesinin son fıkrasına göre, usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası sözleşmeler iç hukukun birer parçasıdır, şeklinde düzenlendiğinden; uluslararası sözleşmeler iç hukukumuzda önemli bir yere sahiptirler.

Uluslararası hukuk belgeleri için vurgulanması gereken önemli bir nokta, bu belgelerin hak ve özgürlükler anlamında aslında asgari sınırı belirlemeleridir. Her zaman için devletler bu asgari sınırın üstüne çıkma imkanına sahiptirler.

Uluslararası sözleşmelerin uygulanmasını denetlemek için ise her sözleşme ile ilgili komite kurularak denetim mekanizması oluşturulmuştur. Komitelerin, taraf devlet raporlarını inceleyerek tavsiyelerde bulunmanın yanı sıra sözleşme ile ilgili genel yorumlarda da bulunma hak ve görevleri mevcuttur. Komiteler tarafından yayınlanan ve niteliği itibarıyla içtihadı olan genel yorumlar ile sözleşmedeki hak ve özgürlüklerden ne anlaşılması gerektiğinin tespitinin yanı sıra bazı durumlarda zaman içinde hak ve özgürlüklerin kapsamı da genişletilmektedir.

Bu bölümde Birleşmiş Milletler Uluslararası sözleşmelerinden; Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme, Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi, Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi, “engelli” ve “kadın” özneleriyle ayrımcılık ve şiddet kapsamında incelenecektir.

Bu bölümde böyle bir kapsam tercih edilmesinin nedeni, kadına yönelik şiddetin bir insan hakkı ihlali ve ayrımcılığın bir biçimi olarak görülmesidir.

##### B-Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme

Türkiye tarafından 15 Ağustos 2000 tarihinde imzalanan sözleşmenin onay kanunu 18 Haziran 2003 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanmıştır. Ancak sözleşmeye, azınlıkların korunması ile ilgili 27. Maddesine TC. Anayasası ve Lozan Barış Antlaşması çerçevesinde uygulanacağı konusunda çekince konmuştur.

Sözleşmeye ek olarak iki tane ihtiyari protokol kabul edilmiştir. İlgili komiteye bireysel başvuru hakkını tanıyan Ek İhtiyari Protokol Türkiye tarafından 3 Şubat 2004 tarihinde imzalanarak, 17 Mart 2006 tarihli Resmi Gazete’de yayınlanan kanunla onaylanmıştır.<sup>11</sup>Türkiye Ek İhtiyari Protokol’e taraf olurken, yasalar önünde eşitlik ve ayrımcılık yasağına yer veren 26. madde ile ilgili başvurularda sadece sözleşmede yer verilen haklar için başvuruları tanıyacağını belirtmiştir.

Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme ile BM İnsan Hakları Komitesi kurulmuştur.

Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme Birleşmiş Milletlerin ayrımcılık yasağı ve eşitlik ilkesini düzenleyen önemli sözleşmelerinden biridir. Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme ile birlikte ikiz sözleşmeler olarak anılırlar.

Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslar arası Sözleşme, taraf devletlerin bireylerin medeni ve siyasi haklarının asgari düzeyini belirler.

‘Sözleşmenin iç hukukta uygulanması ve ayrımcılık yasağı’ başlıklı 2. maddede; “Bu Sözleşmeye taraf her devlet, bu Sözleşmede tanınan hakları ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi veya diğer bir fikir, ulusal veya sosyal köken, mülkiyet, doğum veya diğer bir statü gibi herhangi bir nedenle ayrımcılık yapılmaksızın, kendi toprakları üzerinde bulunan ve egemenlik yetkisine tabi olan bütün bireyler için güvence altına almayı ve haklara saygı göstermeyi taahhüt eder.” şeklinde düzenlenmiştir.

Aynı zamanda, Sözleşme 2. maddenin 3. Fıkrası ile, taraf devletleri, sözleşmede tanınan hakları ve özgürlükleri ihlal edilmiş olan kişinin etkin şekilde telafi edilmesini, telafi talebinde bulunan herkesin haklarının yetkili yargı, yürütme ya da yasama organlarınca ya da devletin sisteminde öngörülen başka bir yetkili organ tarafından karara bağlanmasını ve yargısal telafi olanaklarının sağlanmasını, bu hukuki yollardan sağlanan kararların yetkili organlarca uygulanmasını güvence altına almakla yükümlü kılmaktadır.

Sözleşmenin 3. maddesi ile, genel ayrımcılık yasağı yanında cinsiyet eşitliği başlığı altında; taraf devletlerin sözleşmede yer alan tüm kişisel ve siyasi hakların eşit şekilde kullanımını sağlamayı taahhüt edeceği düzenlenmiştir.

Sözleşme kapsamında, yaşama hakkı, işkence yasağı, özgürlük ve güvenlik hakkı, ailenin korunması, çocukların hakları gibi medeni ve siyasi haklar sayılmıştır.

Herkesin yasalar önünde eşit olduğu ve hiçbir ayırım gözetilmeksizin yasalarca eşit şekilde korunacağına dair 26. Madde ile sözleşme ayrımcılık yasağının yalnızca sözleşmede düzenlenen haklar bakımından değil, hukuken tanınmış tüm haklar bakımından geçerli olacağını düzenlemektedir. İnsan Hakları Komitesi’nin Zwaan-de Vries - Hollanda kararı da bu yöndedir.

Komite, sözleşmedeki 26. maddenin, ayrımcılık yasağının, ekonomik, sosyal ve kültürel hakların korunması noktasında da geçerli olduğunu belirtmiştir. Komite, 26. maddenin işlevinin 2. maddede öngörülmüş olan güvenceleri bir kez daha yinelemekten ibaret olmadığını belirtmiş; “26. madde yasal düzenleme ile ayrımcılığın yasaklanmasını şart

---

<sup>11</sup> Bkz. KORKUT, age, s. 13

koşmakla beraber, mevzuatla yapılacak düzenlemeye ilişkin bir yükümlülük barındırmamaktadır. Bu nedenle, örneğin herhangi bir devletin sosyal güvenliğe ilişkin bir yasal düzenleme getirmesini şart koşamaz. Ancak, bir devletin kendi egemen iktidarını kullanarak böyle bir düzenleme getirmesi halinde, bu düzenleme Sözleşme'nin 26. maddesiyle uyumlu olmak zorundadır" diyerek 26. maddenin hukuken tanınmış tüm haklarda ayrımcılığı yasakladığını ortaya koymuştur.<sup>12</sup>

Komite'nin bahse konu kararından hareketle, ulusal mevzuatta ayrımcılık yasağına dair herhangi bir düzenleme bulunmasa dahi, hukuken tanınan haklar bakımından ayrımcılık yasağı güvence altına alınmıştır.

İnsan Hakları Komitesinin, ayrımcılık ile ilgili 1989 tarihli ve 18 No'lu Genel Yorumunda, Sözleşme'nin 26. maddesinin içeriği belirlenmiştir. Genel Yorum "Ayrımcılık Yasağı" başlığını taşımaktadır. Genel Yorum'da yasalar önünde eşitliğin ve hiçbir ayırım gözetilmeksizin herkesin yasalarca eşit derecede korunmasının insan haklarının korunmasıyla ilgili temel ve genel prensip olduğu belirtilmektedir.<sup>13</sup> Komite, Sözleşme'nin ayrımcılık terimini tanımlamadığını belirterek ayrımcılığı tanımlamıştır. Komite ayrımcılık ile "...ayırma, dışlama, kısıtlama veya ırk, renk, cinsiyet, dil, din, ulusal ya da toplumsal köken, mülkiyet, doğum, siyasi veya diğer görüşlere dayalı olarak gerçekleştirilen ve bütün hak ve özgürlüklerin herkes tarafından tanınmasını ve kullanılmasını engelleyecek veya tanınmasını ve kullanılmasını sınırlandıracak ayrımcılığı..." kastetmektedir.<sup>14</sup>

Sözleşmenin özellikle yaşama hakkı, kişi güvenliği, işkence yasağı gibi maddeleri ile ayrımcılık yasağına ilişkin hükümlerinin birlikte değerlendirilmesinden; sözleşmede taraf devletlerin kadınların sayılan haklarını koruma yükümlülüğü bulunduğu ayrıca vurgulandığı görülmektedir.

Buradan hareketle, taraf devletin yükümlüğünü yerine getirmemesi halinde komiteye bireysel başvuru yapılabilmektedir.

### **C-Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme**

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme, Türkiye tarafından 15 Ağustos 2000 tarihinde imzalanarak, 18 Haziran 2003 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan kanunla onaylanmıştır.<sup>15</sup>

Sözleşmeye ek olarak bireysel başvuru hakkını tanıyan bir Ek İhtiyari Protokol kabul edilmiş ancak Türkiye tarafından henüz imzalanmamıştır.

Türkiye Cumhuriyeti, Sözleşmeyi eğitim hakkına ilişkin 13. maddenin (3). ve (4.) Paragrafları hükümlerinin, Anayasa'nın 3., 14. ve 42. maddelerindeki hükümler çerçevesinde uygulama hakkını saklı tutarak onaylamıştır.

<sup>12</sup> Bkz. HANSKI, Raija- SCHEININ, Martin: İnsan Hakları Komitesi Emsal Kararları, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2005, s. 461

<sup>13</sup> Bkz. UYAR, Lema: Birleşmiş Milletler'de İnsan Hakları Yorumları: İnsan Hakları Komitesi ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi 1981-2006, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2006, s. 40.

<sup>14</sup> Bkz. UYAR, age, s. 42-43.

<sup>15</sup>Bkz. KORKUT, age, s. 14

Sözleşmenin 2/2 maddesi ile sözleşmeye taraf devletlerin her birini "mevcut sözleşmede adı geçen hakların ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi ya da diğer herhangi bir görüş, ulusal ya da sosyal köken, mülk, doğum ya da diğer herhangi bir statü ayrımı gözetmeksizin kullanılmasını temin etmekle" yükümlü kılmıştır.

3. madde, taraf devletlerden, sözleşmede adı geçen haklardan kadın ve erkeklerin eşit biçimde yararlanmalarını sağlamayı taahhüt altına almalarını talep etmektedir.

Ekonomik ve Sosyal Konsey tarafından 10.06.2009 tarihinde ayrımcılık ile ilgili 20 nolu genel yorum yayınlanmıştır. Bu yorumda yer aldığı üzere Sözleşme, "herkes" için, çalışma, adil ve uygun çalışma koşulları, sendika özgürlükleri, sosyal güvenlik, tatmin edici bir yaşam, sağlık ve eğitim standardı ve kültürel yaşama katılma gibi çeşitli hakları açıkça tanımaktadır.

Sözleşme ile düzenlenen ekonomik, sosyal ve kültürel hakların bireyler tarafından ayrımcılık yaşağı ve eşitlik ilkesi kapsamında etkin bir şekilde kullanılması ve bu hakların koruma altına alınması taraf devletin yükümlülüğünde bulunmaktadır.

Ekonomik ve Sosyal Konsey tarafından 24 Mayıs 1990 tarihli ve 1990/15 sayılı kararına ek 23. paragrafta, kadınlara karşı şiddetin yaygın olduğu ve bütün gelir gruplarında, her sınıfta ve kültürde meydana geldiği, bunun yol açtığı sonuçların tasfiye edilmesi için ivedi ve etkili adımlar atılması gerektiği belirtilmiştir.

Yine, 30 Mayıs 1991 tarihli ve 1991/18 sayılı kararında Konseyin, özel olarak kadınlara karşı şiddet sorununu açıklıkla ele alacak bir uluslararası belgenin oluşturulması için harekete geçilmesini tavsiye ettiği görülmektedir.,

### **D-Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme**

CEDAW 20 Aralık 1985 tarihinde Türkiye tarafından onaylanmıştır. Sözleşmenin onay aşamasında konulan çekincelerin önemli bir kısmı Türkiye tarafından tek taraflı bir açıklama ile 1999 yılında kaldırılmıştır. Günümüzde Türkiye sadece Sözleşme'nin yorumunda iki devlet arasında anlaşmazlık olduğu durumlarda hakeme gidilmesini öngören Sözleşme'nin 29. maddesinin ilk paragrafına bağlı olmadığı çekincesini korumaktadır.

Sözleşmenin Ek İhtiyari Protokolü ile Sözleşme ile kurulan Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Tasfiye Edilmesi Komitesi'ne bireysel şikayetlere dayalı bir koruma ve soruşturma görevi verilmektedir. Türkiye Ek Protokol'ü 8 Eylül 2000 tarihinde imzalamış, 29 Ocak 2002 tarihinde onaylamıştır.<sup>16</sup>

Sözleşme'nin giriş bölümünde, taraf devletlerin, kadınların ve erkeklerin, ekonomik, sosyal, kültürel, kişisel ve siyasal haklardan yararlanmaları konusunda eşit haklar sağlama yükümlülüğü vurgulanmıştır. Sözleşme, 1. maddesinde, "kadınlara karşı ayrımcılık" terimini şöyle tanımlamıştır:

"Erkek ve kadının eşitliği temeline dayanarak, evlilik durumları ne olursa olsun, kadınların siyasal, ekonomik, sosyal, kültürel, kişisel alanlarda yada başka her alanda insan haklarından ve temel özgürlüklerden yararlanmasını yada bu

<sup>16</sup> Bkz. KORKUT, age, s. 18-19

hak ve özgürlüklerin tanınmasını ve kullanılmasını tehlikeye koyma yada kaldırma sonucu doğuran yada amacı taşıyan, cinsiyete dayalı her tür ayırım, dışlama yada kısıtlamak”.

Sözleşme ile yalnızca belli grup hak değil; tüm haklar koruma altına alınmış; temel hak ve özgürlüklerin korunması, ayrımcı önyargılar, gelenekler ve uygulamaların ortadan kaldırılması, kadın ticaretinin engellenmesi ve fuhuş yolu ile istismara son verilmesi, siyasi ve sosyal yaşama katılım, temsilde eşitlik, uyruklu kazanmada eşitlik, eğitimde, istihdamda, sağlık hakkında ve ekonomik ve sosyal yaşamda ayrımcılık yasağı, kırsal kesimde yaşayan kadınların hakları, hukuki koruma ve eşit yasal haklar, evlilik ve aile hayatı düzenlenmiştir.

Sözleşme ile taraf devletlere hukuki, siyasi, ekonomik ve kültürel alanlarda tedbirler alma yükümlülüğü de verilmiştir. Sözleşmenin 24. maddesinde taraf devletlerin yükümlülükleri olarak, sözleşmenin tanıdığı hakların tam olarak (eksiksiz biçimde) kullanılmasını sağlamak amacıyla, ulusal düzeyde gerekli olan tüm önlemlerin alınması olarak belirtilmiştir.

Komiteye göre; taraf devletlerin hukuksal olarak, ayrımcılığa uğramama hakkına saygı gösterme, güvenceye bağlama, hakkı koruma ve geliştirme; kadının durumunu erkeklerle hukuksal ve olgusal eşitliğe yakınlaştırmak amacıyla, kadının durumunu geliştirmeye ve iyileştirmeye dikkat etme yükümlülükleri vardır.<sup>17</sup>

Erkekler ile kadınlar arasında eşitliğin fiilen sağlanması için özel önlem alınmasının ayrımcılık sayılmayacağı, ancak bu önlemlerin geçici olması gerektiği sözleşmede belirtilmiştir.

Son olarak, sözleşme ile kadına yönelik şiddete ilişkin özel bir düzenleme yapılmamış, ancak Komite konuya ilişkin iki tavsiye kararı vermiştir. CEDAW Komitesi'nin 12 No'lu tavsiye kararında, kadınların şiddetten korunmasının üye devletlerin yükümlülüğünde olduğu belirtilmiş; 19 nolu tavsiye kararında ise kadına yönelik şiddetin cinsiyete dayalı ayrımcılığın bir sonucu olduğu vurgulanmış ve komiteye sunulacak ülke raporlarında kadına yönelik şiddetle ilgili gelişmelere de yer verilmesi gerektiği belirtilmiştir.

## **E-Engellilerin Haklarına İlişkin Uluslararası Sözleşme**

Sözleşme, Türkiye tarafından 18 Aralık 2008 tarihinde onaylanmıştır. Sözleşmeye bireysel başvuru hakkını tanıyan Ek İhtiyari Protokol ise; Türkiye tarafından 28 Eylül 2009 tarihinde imzalanmış, 12 Aralık 2014 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

Sözleşme'nin amacı 1. Maddesinde, engellilerin tüm insan hak ve temel özgürlüklerinden tam ve eşit şekilde yararlanmasını teşvik etmek, korumak ve sağlamak ve doğuştan sahip oldukları onura saygıyı güçlendirmek olarak ifade edilmiştir.

Engelli kişiler, diğerleri yanında, çeşitli engellerle etkileşerek kişinin diğerleriyle eşit bir şekilde topluma tam ve etkili şekilde katılmasını engelleyen uzun süreli fiziksel, zihinsel, ruhsal ve duysal sakatlığı olan kişileri de kapsar, şeklinde tanımlanmış; ancak bu tanım sözleşmenin tanımlar kısmında değil amaç başlığı altında 1. maddede yer almıştır.

---

<sup>17</sup> GÜLMEZ, age, s. 86

Engelliğe dayalı ayrımcılık, siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel, medeni veya başka herhangi bir alandaki tüm insan hak ve temel özgürlüklerinin diğerleri ile eşit bir şekilde yararlanmasını veya bunları kullanması imkanını ortadan kaldıran veya bunu engelleyen her türlü ayrımın, dışlamanın veya kısıtlamanın engelliğe dayalı olarak yapılması olarak tanımlanmış; makul uyumlaştırmanın yapılmaması dâhil her türlü ayrımcılığı kapsadığı belirtilmiştir.

Makul uyumlaştırma ise; engellilerin tüm insan haklarını ve temel özgürlüklerinden diğerleriyle eşit şekilde kullanmasını veya bunlardan yararlanmasını sağlamak üzere somut durumda ihtiyaç duyulan, ölçülü ve aşırı bir yük getirmeyen, gerekli ve uygun değişiklik ve uyarlamalar olarak tanımlanmıştır.

Sözleşmede uyulacak ilkeler kısmında; ayrımcılık yapmama tekrar belirtilmiş; kadın ve erkek arasında eşitlik, engelli çocuklar çifte ayrımcılığa maruz kalma risklerinden dolayı özel olarak vurgulanmıştır.

4. maddede; sözleşmede tanınan hakların uygulanması için gerekli tüm yasal, idari ve diğer tedbirleri almak, yürürlükte mevcut, engelliler aleyhinde ayrımcılık teşkil eden yasalar, düzenlemeler, gelenekler ve uygulamaları değiştirmek veya ortadan kaldırmak için gerekli olan, yasama faaliyetleri dâhil uygun tüm tedbirleri almak, tüm politika ve programlarda engellilerin insan haklarının korunmasını ve güçlendirilmesini dikkate almak, sözleşme ile bağdaşmayan eylemler veya uygulamalardan kaçınmayı ve kamu kurum ve kuruluşlarının bu sözleşmeye uygun davranmalarını sağlamak, kişiler, örgütler veya özel teşebbüslerin engelliliğe dayalı ayrımcı uygulamalarını engellemek için gerekli tüm uygun tedbirleri almak, standartlar ve rehber ilkelerin geliştirilmesinde sözleşmenin ikinci maddesinde tanımlandığı gibi evrensel tasarımdan yararlanılması ve engellilerin özel ihtiyaçlarını karşılamak üzere evrensel olarak tasarlanmış ve mümkün olduğunca az değişikliği ve düşük maliyeti gerektiren ürünler, hizmetler, ekipman ve tesislerin araştırılması, geliştirilmesi, temini ve kullanılabilirliğini sağlamak veya desteklemek, için sözleşmede yer alan ve uluslararası hukuka göre derhal uygulanması gereken yükümlülükleri yerine getirmek, Sözleşme'nin uygulanmasını sağlayacak yasalar ve politikaların geliştirilmesi ve yaşama geçirilmesi ile engellilere ilişkin diğer karar alma süreçlerinde engelli çocuklar da dâhil olmak üzere engellilere onları temsil eden örgütler aracılığıyla sürekli danışmak ve etkin bir şekilde bu sürece dâhil etmek, taraf devletlerin yükümlülükleri arasında sayılmıştır.

“Eşitlik ve ayrımcılık yasağı” 5. maddede yer almış; özel önlem ise son fıkra ile ‘Engellilerin fiili eşitliğini hızlandırmak veya sağlamak için gerekli özel tedbirler alınmasının’ sözleşme bakımından ayrımcılık sayılmayacağı, ancak bu önlemlerin geçici olması gerektiği şeklinde ifade edilmiştir.

Engelli kadın ve kız çocuklarının gerek evde gerekse ev dışında genellikle şiddet, yaralanma veya taciz, ihmal veya ihmalcı davranış, kötü muamele veya istismar edilme riski ile daha fazla karşı karşıya bulunduğu taraf devletlerce dikkate alınması gerektiği sözleşmenin giriş bölümünde belirtilmiştir.

Sözleşmenin 6. maddesi ile, engelli kadınlar; 7. madde ile ise engelli çocuklar ve bu konuda taraf devletlerin yükümlülükleri özel olarak vurgulanmıştır.

6. maddenin; 1. Fıkrasında, engelli kadın ve kız çocuklarının çeşitli şekillerde ayrımcılığa maruz kaldıkları taraf devletlerce kabul edilerek, bütün insan hakları ve temel özgürlüklerden tam ve eşit biçimde yararlanmalarını sağlamak için bu konuda önlem alacakları, 2. Fıkroda ise



taraf devletlerin sözleşmede belirtilen insan hakları ve temel özgürlükleri kullanmaları ve bunlardan yararlanmalarının teminat altına alınması amacıyla kadınların tam gelişimleri, ilerlemeleri ve yetkin olmalarının sağlanması için bütün gerekli önlemleri alacakları düzenlenmiştir.

Bilinç yükseltmenin taraf devletin bir yükümlülüğü olduğu madde 8 ile düzenlenmiştir.

Sözleşmenin 9. maddesi “erişilebilirlik” başlığını taşımaktadır. Erişilebilirlik, binaları, yolları, ulaşım araçları ve okulları, evleri, sağlık tesislerini ve işyerlerini, diğer kapalı ve açık tesisleri, elektronik hizmetleri ve acil hizmetleri, bilgi ve iletişim araçlarını ve diğer hizmetleri kapsamaktadır.

Sözleşmeye taraf devletlerden, hizmetleri üretenlerin teşvik edilmesini ve hizmetlere asgari maliyetle ulaşılmasını, tüm yapı ve hizmetlerde evrensel tasarım ilkesinin gözetilmesini istemektedir.

Sözleşmenin maddi hükümleri 10- 30 maddeleri arasındadır. Yaşama hakkı, risk durumları ve insani açıdan acil durumlar, yasa önünde eşit tanınma, adalete erişim, kişi özgürlüğü ve güvenliği, işkenceye veya zalimane, insanlık dışı veya aşağılayıcı muameleye veya cezaya maruz kalmama, sömürüye, şiddet ve istismara maruz kalmama, kişi bütünlüğünün korunması, seyahat özgürlüğü ve uyruklu, bağımsız yaşama ve topluma dahil olma, kişisel hareketlilik, düşünce ve ifade özgürlüğü ve bilgiye erişim, özel hayata saygı, konuta ve aile hayatına saygı, eğitim, sağlık, rehabilitasyon ve rehabilitasyon, çalışma ve istihdam, yeterli hayat standardı ve sosyal korunma, siyasi ve kamusal yaşama katılım, kültürel yaşama, dinlenme, eğlence ve spor etkinliklerine katılım maddi hükümlerde sayılan haklardandır.

Son olarak, Engelli Hakları Komitesinin kurulması da kararlaştırılmıştır.

### **F-Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi- İstanbul Sözleşmesi**

210 numaralı İstanbul Sözleşmesi olarak bilinen Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi, Türkiye tarafından 11 Mayıs 2011 tarihinde çekince koymaksızın imzalanarak 1 Ağustos 2014 tarihi itibarıyla yürürlüğe girmiştir.

İstanbul Sözleşmesi'nin giriş bölümünde;, diğer uluslar arası sözleşmeler, AIHM içtihatları, tavsiye kararlarının yanı sıra Engellilerin Haklarına İlişkin BM Sözleşmesi'ni göz önüne alarak; kadın ve erkek arasında yasal ve fiili eşitliğin gerçekleşmesinin kadınlara yönelik şiddeti önlemede önemli bir unsur olduğunu kabul ederek; kadınlara yönelik şiddetin, erkekler ve kadınlar arasındaki eşitlikçi olmayan güç ilişkilerinin tarihsel bir tezahürü olduğunu ve bu güç ilişkisinin erkekler tarafından kadınlar üzeri de tahakküm kurulmasına ve kadınlara yönelik ayrımcılık yapılmasına yol açtığını ve kadınların ilerlemelerinin önünde engel olduğunu kabul ederek; kadın ve kız çocuklarının toplumsal cinsiyete dayalı şiddete maruz kalma riskinin erkeklerden daha fazla olduğunu kabul ederek, ev içi şiddetin orantısız bir şekilde kadınları etkilediğini, çocukların da ev içi şiddet mağduru oldukları, erkeklerin de ev içi şiddet mağduru olabileceklerini kabul ederek, taraf devletlerin anlaştıkları belirtilmiştir.

Sözleşme'nin amacı 1.maddede;

- a. kadınları her türlü şiddetten korumak ve kadınlara yönelik şiddet ve ev içi şiddeti önlemek, kovuşturmak, ortadan kaldırmak;
- b. kadınlara karşı her türlü ayrımcılığın ortadan kaldırılmasına katkıda bulunmak ve, kadınların güçlendirilmesi yoluyla da dahil olmak üzere, kadın ve erkek arasındaki somut eşitliği teşvik etmek;
- c. kadınlara yönelik şiddet ve ev içi şiddet mağdurlarını korumak ve bu kişilere destek vermek için kapsamlı bir çerçeveyi, politikaları ve tedbirleri tasarlamak;
- d. kadınlara yönelik şiddet ve ev içi şiddeti ortadan kaldırmak amacıyla uluslararası işbirliğini güçlendirmek;
- e. kadınlara yönelik şiddet ve ev içi şiddeti ortadan kaldırmak üzere bütünsel bir yaklaşımı benimsemeye yönelik etkili bir işbirliği yapmaları için örgütlere ve kolluk kuvvetlerine destek ve yardım sağlamak, şeklinde düzenlenmiştir.

Sözleşme, taraf devletlerce sözleşme hükümlerinin etkili bir şekilde uygulanmasını sağlamak amacıyla "grevio" adı altında özel bir izleme mekanizması kurmaktadır. Bu sayede, taraf devlet uygulamaları uluslar arası düzeyde bir denetime tabi tutulacaktır.

Kadına yönelik her tür şiddet biçimi ev içi şiddet dahil sözleşme kapsamına dahil edilerek; "Kadınlara yönelik şiddet" ister kamusal ister özel alanda meydana gelsin, kadınlara fiziksel, cinsel, psikolojik ve ekonomik acı veya ıstırap veren veya verebilecek olan toplumsal cinsiyete dayalı her türlü eylem veya bu tür eylemlerle tehdit etme, zorlama veya keyfi olarak özgürlükten yoksun bırakma, şeklinde tanımlanmıştır.

Ev içi şiddet ise, mağdur faille aynı haneyi paylaşırsa da paylaşmasa da, aile veya hanede, eski veya şimdiki eşler ya da partnerler arasında meydana gelen her türlü fiziksel, cinsel, psikolojik ve ekonomik şiddet anlamına gelir.

Doğrudan kadınlara yalnızca kadın oldukları için uygulanan veya orantısız bir şekilde kadınları etkileyen şiddet, Kadınlara yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddet olarak tanımlanmıştır.

Son olarak tanımlar kısmında, kadın ibaresinin 18 yaş altı kız çocuklarını da kapsadığı belirtilmektedir.

İstanbul Sözleşmesi, kadınlara karşı her türlü ayrımcılığı önlemek; özel ve kamusal alanda herkesin ama özellikle kadınların şiddetten uzak yaşama hakkını korumak ve bu hakkı sağlamak amacıyla taraf devletlerce gereken yasal veya diğer tedbirlerin alınmasını taraf devletin yükümlülüğü olarak düzenlemiş, bu kapsamda taraf devlet sözleşmenin hükümlerinin özellikle de mağdurların haklarını korumaya yönelik tedbirlerin engellilik dahil herhangi bir temelde ayırım gözetmeksizin uygulanmasını güvence altına almalıdır.

Bu Sözleşme ile de kadınlara yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti önleyen ve koruyan özel önlemlerin ayrımcılık sayılmayacağı belirtilmiştir.

Kadına yönelik şiddet konusunda ülkemizde yaşanan önemli sorunlardan biri olarak kabul edilen, cezasızlık sorunu da sözleşme kapsamında 5. maddede devlet yükümlülükleri ve gereken özeni gösterme sorumluluğu başlığı altında;

- a. Taraf devletlerin kadına yönelik herhangi bir şiddet eylemiyle ilişkilendenmekten kaçınacağı ve devlet adına hareket eden devletin bütün aktörlerinin bu yükümlülüğe uygun davranmalarını sağlayacağı,
- b. Devlet dışı aktörler tarafından işlenen şiddet eylemlerini ise, gereken özeni göstererek önlemek, soruşturmak, cezalandırmak ve bu eylemlerden kaynaklı mağduriyet için tazminat sağlamak amacıyla gereken yasal veya diğer tedbirlerin taraf devletçe alınacağı, şeklinde düzenlenmiştir.

Çocuk mağdurlar da dâhil olmak üzere, savunmasız kişilerin özel ihtiyaçlarına dikkat edilmesi ve bu ihtiyaçların erişilebilir olmasının devlet tarafından güvence altına alınması gerektiği yönündeki Sözleşme'nin 18/3 hükmü karşısında, ülkemizde özellikle engelli kadınların kadına yönelik şiddetle mücadele mekanizmalarını etkin bir şekilde kullanamamalarının bir nedeni olan erişilebilirlik sorununun İstanbul Sözleşmesi gereği de acilen çözümlenmesi gerekmektedir.

Şiddet gören kadınların koruma ve önleme mekanizmalarından faydalanmaları, şikayetçi olmalarına ya da fail aleyhine tanıklık etmelerine bağlı değildir, yani kadın şikayetçi olmasa dahi bu tür hizmetlerden faydalanabilmektedir.

Şiddet gören kadınlara yönelik tedbirler , gerek duyulduğunda, hukuki ve psikolojik danışmanlık, maddi yardım, konut, eğitim, öğretim ve iş bulmalarına yardım gibi hizmetleri içermelidir. Bu kapsamda taraf devletin Şiddet gören kadına ikametini değiştirmesi için destek vermesi, kadının korunarak psikolojik destek alması, failin kadına temasının engellenmesi, şiddet gören kadına devlet tarafından geçici maddi destek verilmesi sayılabilir.

Sığınak konusunda, taraf devletlere şiddet gören kadın ve çocuklarına güvenli konaklama sağlayan ve yeterli sayıda, uygun ve kolayca erişilebilir sığınakın sağlanması devletin yükümlülükleri arasında sayılmıştır.

Yine, taraf devlet tüm şiddet türleri ile ilgili olarak gizlilik kurallarına uyararak arayanlara danışmanlık vermek üzere 7/24 ulaşılabilir ve ücretsiz telefonla yardım hattı kurmalıdır.

Tecavüz kriz veya cinsel şiddet yönlendirme merkezlerinin kurulması da sözleşme kapsamında düzenlenmiştir.

Zorla evlendirmeler de yine sözleşme kapsamında önüne geçilmesi ve mağdura aşırı yük getirmeyecek şekilde sonlandırılması gereken bir sorun olarak tespit edilerek, taraf devletlerin bu yönde tedbir alması gerektiği vurgulanmıştır.

Sözleşme ile;

- a. Psikolojik şiddet; zorlama veya tehditle bir kişinin psikolojik bütünlüğünün ciddi bir şekilde bozulması olarak ifade edilirken, bu yöndeki kasıtlı davranışların cezalandırılmasını sağlamak üzere gereken tedbirlerin,
- b. Başka bir kişiye karşı mükerreren tehditkâr davranışlara girişerek kişinin güvenliğinden endişe etmesine sebep olan kasıtlı davranışların suç sayılmasının sağlanması,
- c. Başka bir kişiye karşı kasıtlı olarak fiziksel şiddet eylemi uygulanmasının suç sayılmasının sağlanması,
- d. Cinsel taciz, özellikle de endişe verici, düşmanca, haysiyet kırıcı, aşağılayıcı veya saldırganca bir ortam yaratarak bir insanın onurunu zedelemek amacını taşıyan veya bu

sonucu doğuran, cinsel nitelikteki her türlü istenmeyen sözlü, sözsüz veya fiziksel davranış olarak tanımlanmakta ve cinsel tacizin de cezai veya diğer yasal yaptırımlara tabi olmasının sağlanması için gereken yasal veya diğer tedbirlerin taraf devletçe alınacağı düzenlenmiştir.

Tecavüz dahil cinsel şiddetin cezalandırılması için gereken yasal tedbirlerin de taraf devletçe alınacağı 36. Maddede düzenlenmiş olup, rızası olmadan bir kişiye karşı üçüncü bir kişinin cinsel nitelikte eylemlerde bulunmasına sebep olmak da cinsel şiddet kapsamında değerlendirilmiştir. Ayrıca, taraf devlet bu tür eylemlerin eski veya şimdiki eş ile partnerlere karşı gerçekleştirilmesi halinde de bu hükmün geçerli olmasını da sağlamakla yükümlüdür.

Zorla evlilik, kadın sünneti, zorla çocuk aldırma (kürtaj) ve zorla kısırlaştırmanın suç sayılmasını sağlamak üzere gereken tedbirlerin yine taraf devletçe alınacağı belirtilmiştir.,

Kadına yönelik şiddet suçunun işlenmesi halinde, kültür, örf ve adet, gelenek veya sözde "namus"un bu eylemlerin gerekçesi olarak kabul edilemeyeceği; özellikle, mağdurun, kültürel, dinî, toplumsal ya da geleneksel olarak kabul gören uygun davranış normlarını ve âdetlerini ihlal ettiği iddialarının da bu hükme dahil olduğu sözleşme ile hüküm altına alınmıştır.

İstanbul Sözleşmesi, 60. Madde ile şiddet gören kadınların, toplumsal cinsiyete dayalı sığınma talebinde de bulunabileceklerini düzenlemiştir.

Sözleşme, genel olarak şiddet türlerini suç olarak tanımlayarak cezalandırılmalarını öngörmekle birlikte, aynı zamanda toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin önlenmesi için devlet radyo ve televizyonlarında toplumsal cinsiyet eşitliğine dair yayın yapılmasının yanı sıra eğitim müfredatının da bu yönde değişikliği tabi tutulmasını öngörüyor.

Son olarak sözleşme, taraf devletlerle yardımlaşma, dayanışma ve sürekli denetim mekanizması altında olmayı öngörmektedir.

### **G-Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi**

Sözleşme, Avrupa Konseyi'ne üye Devletlerin Dış İşleri Bakanlarıca imzalanıp, 3 Eylül 1953'te yürürlüğe girmiştir.<sup>18</sup>Türkiye sözleşmeyi 1950 yılında imzalamış ve 1954 yılında onaylamıştır. Sözleşmeye ek olarak 14 tane ihtiyari protokol kabul edilmiş; 14 No'lu Ek Protokol dışında tüm protokoller yürürlüğe girmiştir. 4 No'lu, 7 No'lu ve 12 No'lu Ek İhtiyari Protokoller dışında yer alan protokoller Türkiye tarafından onaylanmıştır. Türkiye, ayrıca eğitim özgürlüğüne yer veren 1 No'lu Ek Protokol'ün 2. maddesine de Lozan Anlaşması'na atıf yapan bir çekince koymuştur. AİHS, bireyi uluslararası hukukta hak sahibi yapmış, bireysel başvuru hakkı tanımış, yargısal güvence sağlamış ve ulusal hukukları da etkilemiştir.

AİHS'i onaylayan devlet, ülkesinde yaşayan bireylere, sözleşme hükümlerinin ihlali halinde hükümet aleyhine başvuru hakkını tanımıştır. AİHS ile kurulan Mahkeme'nin kararları yargısal nitelikte kararlardır. Ancak Mahkeme'nin yetkisi tamamlayıcı bir yetkidir.

AİHS' in 14. maddesinde; "Bu Sözleşmede tanınan hak ve özgürlüklerden yararlanma, cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasal veya diğer kanaatler, ulusal veya sosyal köken, ulusal bir azınlığa mensupluk, servet, doğum veya herhangi başka bir durum bakımından hiçbir ayrımcılık yapılmadan sağlanır " şeklinde bir düzenleme ile ayrımcılığın yasak olduğu

---

<sup>18</sup> ŞENTUNA, age, s. 8

belirtmiştir. AİHS' in 14. maddesi bağımsız nitelikte olmayıp, sözleşme ile tanınan hak ve özgürlüklerden herhangi birisi ile ilişkili olmalıdır yani ayrımcılık iddiası yalnızca sözleşmede tanınan hak ve özgürlüklerle ilgili olarak iddia edilebilir.

AİHS 12 no'lu Protokol' ün "Ayrımcılığın Genel Olarak Yasaklanması" başlıklı 1. maddesi ile de ayrımcılık yasağı düzenlenmiştir. Maddeye göre, taraf devletler, yasayla öngörülmüş tüm haklardan yararlanmayı, cinsiyet, ırk, renk, din, dil, siyasi ve diğer kanaatler, ulusal ve sosyal köken, ulusal bir azınlığa mensup olma, servet, doğum ve herhangi bir diğer statü bakımından hiçbir ayrımcılık yapmadan sağlamak zorundadırlar. Maddenin ikinci fıkrasında hiç kimsenin kamu makamları tarafından maddede sayılan temellere dayanan bir ayrımcılığa maruz bırakılmayacakları hüküm altına alınmıştır.<sup>19</sup>

Ancak 12 no'lu Protokol ile düzenlenen genel ayrımcılık yasağına bağımsız nitelik kazandırılmıştır. AİHS' in 14. maddesi ise bağımsız nitelikte olmayıp, sözleşme ile düzenlenen hak ve özgürlükler için geçerli iken; ek protokolün ayrımcılık yasağı içeren 1. maddesi sözleşmede tanınan hak ve özgürlüklerle sınırlı tutulmamıştır.

Belirtmek gerekir ki; AİHS'de kadına yönelik şiddeti yasaklayan özel bir düzenleme bulunmamakla birlikte, Sözleşme'nin, Yaşama hakkı, *işkence yasağı*, *insanlık dışı ve kötü muamele yasağı*, *zorla çalıştırma yasağı gibi maddeleri ile kadına yönelik şiddetin önlenmesine dair diğer uluslararası sözleşmelerin birlikte değerlendirilmesiyle, kadına yönelik şiddetin önlenmesini de içerecek şekilde yorumlanabileceği görülecektir.*

Mahkeme, OPUZ/TÜRKİYE davasında bu yönde bir yorum ile kadına yönelik şiddet ile ilgili önemli bir ihlal kararı vermiştir.

"Bu davada; başvuran 1972 doğumlu Diyarbakır'da H.O. ile birlikte yaşayan Nahide Opuz'dur. Opuz ve H.O. daha sonra evlenmiş ve üç çocukları olmuştur. İlişkilerinin başlangıcından beri ciddi tartışmalar yaşamış ve sonrasında **BOŞANMIŞLARDIR**. Nisan/1995 ve Mart/1998 arasında H.O.'nun ihlal edici ve tehdit edici davranışlarına ilişkin olarak makamlara ihbar edilen dört ayrı olayı gerçekleştirmiştir. O olaylarda çeşitli yaralamalar, kavga süresince H.O bıçak çekmiş ve arabasını iki kadına doğru sürmüştür. Bunların ardından kadınlar hekimlerce muayene edilmiş, hekimler kanama, çürük, ezik, sıyrık, çizik dahil çeşitli yaralamaların bulunduğunu belirlediği raporlar tutmuştur. Her iki kadın da tıbben yaşamlarını tehlikeye düşüren yaralamalara maruz kaldığı yönünde rapor almıştır: başvuran sözü edilen yaralamanın sonucu annesi arabayla gerçekleşen saldırının sonucu olarak H.O. aleyhine ölüm tehditleri, güncel, ciddi ve acı veren bedensel zarar ve öldürme girişimi nedeniyle ceza takibi başlatılmıştır. Bıçak olayında delil yetersizliğinden kovuşturma yapılmamasına karar verilmiştir. H.O. iki kez tutuklanıp devam eden duruşmalarda serbest bırakılmıştır. Fakat başvuran ve annesi bu yargılamaların her birinde şikayetlerini geri aldığı için Ceza Kanununun 456/4 hükmüne göre şikayete bağlılık nedeniyle kovuşturmaya devam edilmemiştir. Araba olayına ilişkin yargılama başvuranın annesinin yaralarının ciddiyeti nedeniyle devam etmiştir ve H.O. üç ay hapse mahkum edilip cezası sonra para cezasına çevrilmiştir.

29 Ekim 2001'de başvuran yedi kez H.O. tarafından bıçaklanmış ve hastaneye götürülmüştür. H.O. bıçak yarası nedeniyle yargılanmış, sekiz taksit halinde ödeyebileceği 840.000 TL (yaklaşık 385 Avro değerinde) para cezası verilmiştir. Polise verdiği ifadesinde

---

<sup>19</sup> KORKUT, age, s. 21

sıklıkla evliliğine karışan annesi hakkında tartıştıkları eşyle kontrolden çıkan bir tartışmaları olduğunu belirtmiştir. Olayın ardından başvuranın annesi H.O.'nun tutuklanmasını istemiştir, devam eden baskısı ve ölüm tehditleri nedeniyle Nisan/1998'de, Ekim ve Kasım/2000: Şubat/2002'de başvuran ve annesi, H.O.'nun tehditleri ve saldırıları hakkında soruşturma makamlarına şikayette bulunmuş, yaşamlarının hâlen tehlikede olduğunu belirtip H.O.'nun tutuklanmasını ve hakkında hemen dava açılmasını istemiştir. Bunun üzerine H.O. sorgulanmış, ifadesi alınmış ve serbest bırakılmıştır.

Sonunda 11.3.2002'de kızıyla İzmir'e taşınmaya karar veren anne nakliye kamyonunda seyahat ederken H.O. kamyonu kenara çekmeye zorlamış, yolcu kapısını açarak ateş etmiştir. Başvuranın annesi hemen ölmüştür.

Mart/2008'de H.O. cinayet ve ruhsatsız silah taşımaktan dolayı suçlanmış ve yaşam boyu hapse mahkum edilmiştir. Temyiz yargılaması süresince serbest kalan H.O. öldürdüğünü çünkü eşini ve çocuklarını annenin ondan uzaklaştırdığı ve eşini ahlâksız yaşama sürüklediği için onurunun zedelendiğini belirtmiştir.

Nisan/2008'de başvuran, H.O. hakkında başka bir şikayette bulunmuştur, makamlardan H.O.'nun serbest kaldığından beri yeni erkek arkadaşı aracılığıyla yeniden tehdit etmeye başlayan eski eşinden korunması için önlemler alınmasını istemiştir. Mayıs ve Kasım/2008'de başvuranın temsilcisi AİHM'yi hiçbir önlem alınmadığı yönünde bilgilendirmiş ve mahkeme bir açıklama istemiştir. Makamlar eski eşin fotoğrafını ve parmak izini tutuklama emriyle birlikte polis karakollarına dağıttıklarını belirtmiştir.

Mahkeme oybirliği ile,

- Yerel makamlar H.O.'yu hukuka aykırı davranışları konusunda tekrar tekrar uyardığı halde başvuranın eski eşinin başvuranın annesini öldürdüğü dikkate alındığında AİHS'nin 2. maddesi (yaşam hakkı) ihlal edildiği,
- Makamların başvuranın eski eşinin hukuka aykırı ve sömürücü davranışına karşı başvuranı korumaması hesaba katıldığında 3. maddenin (eziyet ve insanca olmayan davranışların yasaklanması) ihlal edildiği,
- Başvuran ve annesinin toplumsal cinsiyet temelinde ihlale maruz kaldığı hesaba katıldığı takdirde 14. madde (ayrımcılığın yasaklanması) 2. ve 3. maddelerle birlikte okunduğunda ihlal edildiği ve bu durum özellikle Türkiye'de aile içi şiddet olaylarında yargısal sistemin genel edilgenliği ve çoğunlukla kadınları etkileyen saldırılarda bulunanlarca yararlanılan cezadan bağışıklık göz önünde bulundurulduğunda kadınlara karşı ayrımcılık olduğu şeklinde karar vermiştir."<sup>20</sup>

Mahkeme, Opuz-Türkiye kararı ile ilk kez bir devletin kadına yönelik şiddet konusunda gerekli tedbirleri almamak ve kadın mağduru koruyamamaktan dolayı tazminat ödemesine karar vermiştir.

Başka bir davada, Mahkeme, taraf devletlerin "tecavüzü cezalandırmak ve tecavüz vakalarını soruşturmak yönünde pozitif yükümlülüğü" olduğunu Cinsel şiddetin sadece ceza kanunlarında suç olarak tanımlanmasının yeterli olmadığını, şiddet izleri veya görgü şahitleri gibi tecavüzün "doğrudan" kanıtlarının mevcut olmadığı hallerde yetkili makamların tüm

<sup>20</sup> Bkz. [www.gokhanarikan.av.tr](http://www.gokhanarikan.av.tr) (erişim tarihi: 20.06.2015)

olguları incelemesi ve olayları çevreleyen koşulları değerlendirerek bir karara varmaları gerektiği yönünde tespitlerde bulunmuştur<sup>21</sup>.

Son olarak, İstanbul Sözleşmesi'nin giriş bölümünde de kadına yönelik şiddet alanında önemli standartları oluşturan, AİHS ile kurulan AİHM'in içtihat hukuku külliyatının taraf devletlerce dikkate alınması gerektiği belirtilmiştir.

## **II-Ulusal Hukukta Engelli Kadın ve Kadına Yönelik Şiddet**

### **A-T.C Anayasası**

Bir devletin anayasası o devletin yapısının ve işleyişinin yanında aynı zamanda vatandaşlarının hak ve ödevleri ile özgürlüklerini de belirler.

Anayasada, eşitlik ilkesi 10. madde ile düzenlenmiştir. 10. madde şöyle demektedir:

- Herkes, dil, ırk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.
- Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür. Bu maksatla alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz.
- Çocuklar, yaşlılar, engelliler, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gaziler için alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı sayılmaz.
- Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz.
- Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmelidir.

Genel Esaslarda yer alan eşitlik ilkesinin, iki yönü olduğu, hem bir temel ilke hem de bir temel hak olduğu görüşünü çürütmez, aynı zamanda bir hak olarak savunulmasını güçlendirir.<sup>22</sup>

Anayasanın 10. maddesi ile kanun önünde eşitlik güvence altına alınmışken; eğitim, sağlık, istihdam, sosyal güvenlik gibi konularda eşitlik ilkesi tekrar vurgulanmıştır.

Anayasanın 42. maddesi ile; kimsenin eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılmayacağı düzenlenmiştir. Aynı maddede Devletin durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alacağını vurgular. Danıştay 8. Dairesi 22.4.2004 günlü, 2004/ 1921 sayılı kararı ile bu konuya vurgu yapmıştır. Zihinsel Özürlüler Özel Eğitim Merkezleri Yönetmeliğinin, eğitime 21 yaş sınırlaması getiren 2. maddesinin iptaline ilişkin kararında "zihinsel özre sahip bireylerin hangi yaşta olursa olsun bilinçli, sistematik bir eğitim ve bakıma ihtiyaçlarının bulunduğu gerçeğini " vurgulamış ve " aksine bir kabul, bu bireylerin toplum dışına itilerek aileleri ve toplum için bir külfet haline dönüşmelerine neden olacağı gibi hem yasanın amacına hem de Anayasada yer alan sosyal güvenlik eğitim ve öğrenim hakkına ilişkin düzenlemelere de aykırı olacaktır. Başka bir anlatımla, böyle bir düzenleme ve uygulama Anayasada güvence altına alınan hakların ihlali sonucunu doğuracaktır.

<sup>21</sup> DUMRUL, av. Candan; DANACI, Av. Huriye KARABACAK, Kadın ve Kız Çocuklarına Karşı İşlenen Cinsel Şiddet Suçlarında Cezasızlık Sorunu Raporu, İHOP (M.C/Bulgaristan)

<sup>22</sup> İNCEOĞLU, agm, s.48

Anayasanın 56. maddesi yurttaşların ruh ve beden sağlıklarını korumayı devlete görev olarak verirken. 61. maddesi ise: Devletin sakatların korunmalarını ve toplum hayatına intibaklarını sağlayıcı tedbirleri alacağını düzenler.

50. maddede ise, çalışma hakkı ile ilgili özel önlem içeren, küçükler ve kadınlar ile bedeni ve ruhi yetersizliği olanların çalışma şartları bakımından özel olarak korunacaklarına ilişkin bir hüküm bulunmaktadır.

Görüldüğü üzere; Anayasanın ilgili maddelerine bakıldığında devletin sosyal bir devlet olduğu, kanunların herkese eşit uygulanmasının yanında desteklenmesi gereken gruplara yönelik özel önlemlerin alınacağı taahhüdü verilmiştir.

### **B-Türk Medeni Kanunu**

Türk Medeni Kanunu'nda 2002 yılında yeniden yapılan düzenleme ile cinsiyet eşitliğine dayalı önemli değişiklikler meydana gelmiştir.

Evlilik konusunda, öncelikle eski halinde var olan "aile reisliği" kavramı kanundan çıkartılmış, evlilik eşlerin birlikte yöneteceği bir kurum olarak düzenlenmiştir. En temel haklardan olan çalışma hakkı, kocanın iznine tabi olmaktan çıkartılmış, kadına kendi soyadını kullanma hakkı getirilmiştir.

Evlilik yaşı, mal rejimi, mallarda tasarruf yetkisi, nafaka, maddi- manevi tazminat konularında önemli düzenlemeler içeren TMK boşanma konusunda ise, şiddeti boşanma nedeni olarak kabul etmiştir.

### **C-5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun**

1 Temmuz 2005 tarihli kabul, 7 Temmuz 2005 yürürlük tarihli ve 5378 sayılı "Engelliler Hakkında Kanun" ile Türkiye' de ilk kez münhasıran engellilere ilişkin bir kanun çıkarılmış ve TCK'dan sonra ayrımcılık bu kanun ile de yasaklanmıştır.

Engelliler Hakkında Kanununun 1. maddesi ile kanunun amacı, engellilerin sağlık, eğitim, rehabilitasyon, istihdam, bakım ve sosyal güvenliğine ilişkin sorunlarının çözümü ile her bakımdan gelişmelerini ve önlerindeki engelleri kaldırmayı sağlayacak tedbirleri alarak topluma katılımlarını sağlamak ve bu hizmetlerin koordinasyonu için gerekli düzenlemeleri yapmaktır, şeklinde ifade edilmiştir.

3. maddenin 1. fıkrası ile Engelli; "Doğuştan veya sonradan herhangi bir nedenle bedensel, zihinsel, ruhsal, duyuşsal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle toplumsal yaşama uyum sağlama ve günlük gereksinimlerini karşılama güçlüğü olan ve korunma, bakım, rehabilitasyon , danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyaç duyan kişi." olarak tanımlanmıştır.

Kanununun 4. maddesi, kanun kapsamında bulunan hizmetlerin yerine getirilmesinde uyulacak esasları; Devletin, insan onur ve haysiyetinin dokunulmazlığı temelinde, engellilerin ve engelliliğin her tür istismarına karşı sosyal politikalar geliştirme yükümlülüğü öngörmüş ve bu politikaların da ayrımcılık yasağı ve ayrımcılıkla mücadele temeline dayanması gerektiğini belirtmiştir.



Kanunun geçici 2. ve 3. maddeleri erişilebilirlikle ilgili olup; tüm yapı, tesis ve hizmetlerin 7 yıl içinde erişilebilir hale getirilmesini zorunlu kılmış, ancak 2012 yılında yapılan değişiklikle bu süre 8 yıla çıkarılarak, ilgililere eksiklerin tamamlanması için sürenin bitiminden itibaren 2 yılı geçmemek üzere ek süre verilebileceği ibaresi eklenmiştir.

3194 Sayılı İmar Kanun'un 1. ek maddesi: "Fiziksel çevrenin özürsüzler için ulaşılabilir ve yaşanılabilir kılınması için, imar planları ile kentsel, sosyal, teknik altyapı alanlarında ve yapılarda, Türk Standartları Enstitüsünün ilgili standardına uyulması zorunludur" demektedir. Başbakanlık'ın 2006-18 sayılı genelgesi kamu binaları, kamuya açık alanlar ve toplu taşıma araçlarının engellilerin kullanımına uygun duruma getirilmesi ilgilidir ve kurumlardan kanunda belirtilen 8 yıllık sürenin kısa, orta ve uzun vadede planlama yapılarak gerçekleşmesi talep edilmektedir.

Yine Engelliler Hakkında Kanun ile, Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun'un 4/2-u bendi, kadınlara, güçsüzlere, engellilere ve çocuklara karşı şiddetin ve ayrımcılığın teşvik edilmemesi şeklinde değiştirilmiştir.

### **D-5237 sayılı Türk Ceza Kanunu**

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu, çalışmamızın bu bölümünde kasten öldürme, kasten yaralama, cinsel suçlar, eziyet, kötü muamele ve zorla genital muayene, hakaret, nefret ve ayrımcılık gibi suçlar bakımından toplumsal cinsiyet temelli olarak incelenecek olup, belirtmek gerekir ki, kadına yönelik şiddeti doğrudan cezalandıran bir hüküm kanun metninde bulunmamaktadır.

"Kişilere Karşı Suçlar" başlıklı ikinci kısımda düzenlenen, Kastan öldürme, kasten yaralama suçlarının üstsoy, altsoydan birine, eşe, kardeşe, çocuğa ya da beden veya ruh bakımından kendisini savunamayacak durumda bulunan, gebe olduğu bilinen kadına karşı işlenmesi durumunda cezanın ağırlaştırılacağı düzenlenmiştir.

Kasten öldürme suçunun bir diğer ağırlaştırıcı sebebi ise, fiilin kan gütme, töre saikiyle işlenmesi halidir ki; bu durumda failin ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası ile cezalandırılacağı düzenlenmiştir.

Bir kimsenin eziyet çekmesine yol açacak davranışları gerçekleştirmenin cezalandırıldığı "eziyet" suçunun, yine çocuğa, beden veya ruh bakımından kendisini savunamayacak durumda bulunan kişiye ya da gebe kadına karşı, Üstsoy veya altsoya, babalık veya analığa ya da eşe karşı işlenmesi halinde cezanın arttırılacağı düzenlenmiştir.

Kadına karşı işlenen başka bir suç olan "çocuk düşürtme" suçunda, rızası olmaksızın bir kadının çocuğunu düşürten kişinin cezalandırılacağı, rızaya dayalı olsa bile tıbbi zorunluluk bulunmayan hallerde gebelik süresinin on haftadan fazla olan kadının çocuğunu düşürten kişinin de kadın ile birlikte cezalandırılacağı düzenlenmiştir.

Kanunlaşma sürecinde çokça tartışılan tecavüz sonucu kadının gebe kalması durumunda gebeliğin 20 haftaya kadar sonlandırılması halinin suç sayılmayacağı fıkrası yine bu madde kapsamında kanunlaşmıştır.

Kişilere Karşı Suçlar başlıklı ikinci kısmın Cinsel Dokunulmazlığa Karşı Suçlar başlıklı altıncı bölümünde, daha çok kadınlara karşı işlenen cinsel saldırı, çocukların cinsel istismarı, reşit olmayanla cinsel ilişki ve cinsel taciz suçları düzenlenmiştir.

Cinsel saldırı suçunda, cinsel davranışlarla bir kimsenin vücut dokunulmazlığının ihlal edilmesi cezalandırılır, fiilin vücuda organ ya da cisim sokulması ile gerçekleştirilmesi durumunda ceza ağırlaştırılır. Ancak, suçun eşe karşı işlenmesi halinde suçun takibi şikayete tabidir.

Suçun, beden veya ruh bakımından kendisini savunamayacak durumda bulunan kişiye karşı, kamu görevinin, vesayet veya hizmet ilişkisinin sağladığı nüfuz kötüye kullanılmak suretiyle, üçüncü derece dâhil kan veya kayın hısımlığı ilişkisi içinde bulunan bir kişiye karşı ya da üvey baba, üvey ana, üvey kardeş, evlat edinen veya evlatlık tarafından, silahla veya birden fazla kişi tarafından birlikte, insanların toplu olarak bir arada yaşama zorunluluğunda bulunduğu ortamların sağladığı kolaylıktan faydalanmak suretiyle, işlenmesi hâlinde ceza ağırlaştırılır.

Uygulanan cebir ve şiddet sonucu yaralama suçunun ağır sonuçlarının meydana gelmesi halinde ayrıca kasten yaralama suçuna ilişkin hükümlerin uygulanacağı düzenlenmiştir.

Yine, mağdurun bitkisel hayata girmesi ya da ölümün meydana gelmesi halinde müebbet ağır hapis cezasına hükmolunur.

Çocukların cinsel istismarının cezalandırıldığı maddede, cinsel istismarın sarkıntılık düzeyinde kalması ve failin de çocuk olması halinde suçun takibinin şikayete tabi olduğu, birden fazla kişi tarafından birlikte, insanların toplu olarak bir arada yaşama zorunluluğunda bulunduğu ortamların sağladığı kolaylıktan faydalanmak suretiyle, üçüncü derece dâhil kan veya kayın hısımlığı ilişkisi içinde bulunan bir kişiye karşı ya da üvey baba, üvey ana, üvey kardeş veya evlat edinen tarafından, vasi, eğitici, öğretici, bakıcı, koruyucu aile veya sağlık hizmeti veren ya da koruma, bakım veya gözetim yükümlülüğü bulunan kişiler tarafından, kamu görevinin veya hizmet ilişkisinin sağladığı nüfuz kötüye kullanılmak suretiyle, işlenmesi halinde cezanın ağırlaştırılacağı düzenlenmiştir.

On beş yaşını bitirmiş olan çocukla cebir, tehdit ve hile olmaksızın cinsel ilişkide bulunan kişi “reşit olmayanla cinsel ilişki” kapsamında cezalandırılır. Bu suçun takibi, mağdurla aralarında evlenme yasağı bulunan, koruyucu aile çerçevesinde koruma, bakım ve gözetim yükümlülüğü bulunan kişi tarafından işlenmesi halleri dışında şikayete bağlıdır.

Yine takibi şikayete tabi olan “Cinsel taciz” suçunun; kamu görevinin veya hizmet ilişkisinin ya da aile içi ilişkisinin sağladığı kolaylıktan faydalanmak suretiyle, vasi, eğitici, öğretici, bakıcı, koruyucu aile veya sağlık hizmeti veren ya da koruma, bakım veya gözetim yükümlülüğü bulunan kişiler tarafından, aynı işyerinde çalışmanın sağladığı kolaylıktan faydalanmak suretiyle, posta veya elektronik haberleşme araçlarının sağladığı kolaylıktan faydalanmak suretiyle, teşhir suretiyle, işlenmesi halinde cezanın ağırlaştırılacağı düzenlenmiştir.

Aynı zamanda, bu fiil nedeniyle mağdur; işi bırakmak, okuldan veya ailesinden ayrılmak zorunda kalmış ise cezanın bir yıldan az olamayacağı hüküm altına alınmıştır.

Yetkili hakim ve savcı kararı olmaksızın, kişiyi genital muayeneye gönderen veya bu muayeneyi yapan fail de TCK kapsamında cezalandırılmıştır. Ancak, bulaşıcı hastalıklar dolayısıyla kamu sağlığını korumak amacıyla kanun ve tüzüklerde öngörülen hükümlere uygun olarak yapılan zorla muayenenin suç oluşturmayacağı da madde kapsamında

düzenlenmiştir.

“Tehdit” suçu da TCK ile düzenlenmiş, ancak, bu suçun eşe karşı işlenmesi halinde ceza ağırlaştırılmamıştır. Bu halde, sözel şiddet olarak niteleyebileceğimiz tehdit suçu kadına karşı işlendiğinde diğer bazı suçlarda olduğu gibi faile verilecek ceza ağırlaştırılmamıştır.

“Kişiyi hürriyetinden yoksun kılma” suçunda ise, fiilin üstsoy, altsoy veya eşe karşı, çocuğa, beden ve ruh bakımından kendini savunamayacak durumda bulunan kişiye karşı işlenmesi halleri ağırlaştırıcı sebep olarak düzenlenmiştir.

Tehdit suçunda olduğu gibi “hakaret” suçunda da, fiilin eşe karşı işlenmesi hali ağırlaştırıcı sebep olarak düzenlenmemiştir.

“Nefret ve ayrımcılık” suçunun düzenlenmesinde, cinsiyet de bir ayrımcılık temeli olarak sayılmış, ancak nefret saikinin getirilmesi ve yalnızca doğrudan ayrımcılığın cezalandırılması maddeyi neredeyse kullanılamaz hale getirmiştir.

Görüldüğü üzere kadına yönelik şiddet türlerinden yalnızca fiziksel, sözel ve cinsel şiddet doğrudan bir düzenleme ile olmasa dahi cezalandırılmış, bazı suçlarda ağırlaştırıcı neden olarak düzenleme yapılmıştır. Ancak, sorun suçun cezasının olmaması değil, cezasızlığın yaygın olmasıdır.

Tüm bunların yanı sıra, İstanbul Sözleşmesi ile suç olarak düzenlenen şiddet türlerinin taraf devletlerce de suç olarak sayılarak cezalandırılmasının sağlanması yükümlülük altına alınmış, bu tür suçlarda arabuluculuk ve uzlaşma ise yasaklanmıştır. Bu sebeple, TCK ve CMK gerek İstanbul Sözleşmesi ile gerekse de 6284 sayılı kanun ile çeliştiğinden kanun değişikliği yoluna gidilmelidir.

### **E-6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun**

08.03.2012 kabul tarihli 6284 sayılı kanun ile, şiddete uğrayan veya şiddete uğrama tehlikesi bulunan kadınların, çocukların, aile bireylerinin ve tek taraflı ısrarlı takip mağduru olan kişilerin korunması ve bu kişilere yönelik şiddetin önlenmesi amacıyla alınacak tedbirlere ilişkin usul ve esasların düzenlenmesi amaçlanmaktadır.

Kanunun amacına bakıldığında; hem şiddete uğrayan veya risk altındaki kadın ve çocukların şiddetten korunmasının hem de şiddetin önlenmesinin amaçlandığı görülmektedir.

Kanunun uygulanmasında ve gereken hizmetlerin sunulmasında; Anayasa, Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler ve yürürlükteki diğer kanunların esas alınacağı, şiddet mağdurlarına verilecek destek ve hizmetlerin sunulmasında temel insan haklarına dayalı, kadın erkek eşitliğine duyarlı, sosyal devlet ilkesine uygun, adil, etkili ve süratli bir usul izleneceği, şiddet mağduru ve şiddet uygulayan için alınan tedbir kararlarının insan onuruna yaraşır bir şekilde yerine getirileceği ve Kanun kapsamında kadınlara yönelik cinsiyete dayalı şiddeti önleyen ve kadınları cinsiyete dayalı şiddetten koruyan özel tedbirlerin ayrımcılık olarak yorumlanamayacağı benimsenmiştir.

Kanunun temel ilkelerinin belirtildiği ikinci maddesinde, çoklu ayrımcılığa maruz kalan dezavantajlı kadın gruplarından hiç bahsedilmemiş, örneğin engelli kadınlara yönelik şiddetin önlenmesi ve engelli kadınların şiddetten korunmasına yönelik özel önlemlerin gerekliliği

vurgulanmadığı gibi engelli çocuğu bulunan kadınlar için de aynı şekilde özel önlemler alınması yönünde düzenleme bulunmamaktadır. Bu durum ise, uygulamada her iki grubun kanunun sağladığı korumadan tam olarak faydalanamamasına neden olmaktadır.

Mayıs 2015'te İstanbul'da, polise başvuran ve barınma talebi olan şiddet mağduru M.C. engelli olması nedeniyle İstanbul ŞÖNİM tarafından kabul edilmemesi üzerine karakoldan ayrılmak zorunda kalmıştır. M.C'den olay sonrası haber alınamamıştır.

Oysa ki; bu kanun ile Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri, şiddetin önlenmesi ile koruyucu ve önleyici tedbirlerin etkin olarak uygulanmasına yönelik destek ve izleme hizmetlerinin verildiği, çalışmalarını yedi gün yirmi dört saat esaslı ile yürüten merkezler olarak tanımlanmıştır.

Ancak, kanunun bu tanımına rağmen belki de onlarca engelli kadın şiddet ortamından uzaklaşmak istemelerine rağmen erişilebilir sığınakların olmaması veya kendilerine yönelik özel önlemler alınmaması nedeniyle şiddet ortamında yaşamlarını sürdürmek zorunda kalmaktadırlar.

Kanımızca, engelli kadınlar için şiddetin önlenmesi ile koruyucu ve önleyici tedbirlerin etkin olarak uygulanabilmesi bu yönde özel önlemler alınmadığı sürece çok da mümkün olamamaktadır. Zira, on dört ilde yapılan bilgi edinme başvuruları neticesinde, ŞÖNİM'lerin birçoğunun fiziksel erişilebilirliğinin ve işaret dili bilen sürekli çalışanın olmadığı, ihtiyaç halinde işaret dili tercümanı çağrıldığı, aynı şekilde sığınakların da birçoğunun erişilebilirliğinin sağlanmadığı gibi kadına yönelik şiddetten korunma mekanizmalarına ilişkin broşürlerin görme engelli kadınların erişimine uygun olarak kabartma yazı ile bastırılmadığı gibi hususlar tarafımızca tespit edilmiştir.

Kanunun tanımlar başlığı altında engelli kadınların görünür olmasa da daha çok kadın olmaktan değil de engelli olmaktan dolayı yaşadığı "ev içi şiddet", şiddet mağduru ve şiddet uygulayanla aynı haneyi paylaşmasa da aile veya hanede ya da aile mensubu sayılan diğer kişiler arasında meydana gelen her türlü fiziksel, cinsel, psikolojik ve ekonomik şiddet olarak tanımlanmıştır.

"Kadına yönelik şiddet", kadınlara, yalnızca kadın oldukları için uygulanan veya kadınları etkileyen cinsiyete dayalı bir ayrımcılık ile kadının insan hakları ihlaline yol açan ve bu Kanunda şiddet olarak tanımlanan her türlü tutum ve davranış olarak; şiddet ise, kişinin, fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik açıdan zarar görmesiyle veya acı çekmesiyle sonuçlanan veya sonuçlanması muhtemel hareketleri, buna yönelik tehdit ve baskıyı ya da özgürlüğün keyfî engellenmesini de içeren, toplumsal, kamusal veya özel alanda meydana gelen fiziksel, cinsel, psikolojik, sözlü veya ekonomik her türlü tutum ve davranış olarak tanımlanmıştır.

Kanun, koruyucu ve önleyici tedbir kararlarını; mülki amir tarafından veya hakim tarafından verilecek tedbirler olarak ayrı ayrı düzenlemiştir.

Madde 3 ile;

- Kendisine ve gerekiyorsa beraberindeki çocuklara, bulunduğu yerde veya başka bir yerde uygun barınma yeri sağlanması.

- Diğer kanunlar kapsamında yapılacak yardımlar saklı kalmak üzere, geçici maddi yardım yapılması.
- Psikolojik, meslekî, hukukî ve sosyal bakımdan rehberlik ve danışmanlık hizmeti verilmesi.
- Hayatî tehlikesinin bulunması hâlinde, ilgilinin talebi üzerine veya resen geçici koruma altına alınması.
- Gerekli olması hâlinde, korunan kişinin çocukları varsa çalışma yaşamına katılımını desteklemek üzere dört ay, kişinin çalışması hâlinde ise iki aylık süre ile sınırlı olmak kaydıyla, on altı yaşından büyükler için her yıl belirlenen aylık net asgari ücret tutarının yarısını geçmemek ve belgelendirilmek kaydıyla Bakanlık bütçesinin ilgili tertibinden karşılanmak suretiyle kreş imkânının sağlanması, mülki amir tarafından alınabilecek koruyucu tedbir kararları olarak sayılmıştır.

6284 sayılı kanun tarafından düzenlenen mülki amirin verebileceği koruyucu tedbir kararlarının incelenmesi neticesinde;

a. Barınma yeri sağlanması hususunda, özellikle fiziksel engelli kadınların bu korumadan faydalanmaları sığınakların önemli bir kısmının fiziki erişilebilirliğinin olmaması nedeniyle oldukça kısıtlı olmakla birlikte engelli çocuğu bulunan kadınlar da aynı mağduriyeti yaşamaktadırlar. Her ne kadar öneriler kısmında ayrıntılı olarak ifade edilmişse dahi, yine de belirtmek gerekir ki, engelli kadınlar için ihtisaslaşmış sığınaklar değil tüm sığınakların erişilebilirliğinin sağlanmasının gerekliliği uluslararası insan hakları metinleri ile de ifade edilmiştir.

b. Geçici maddi yardım yapılması hususunda, kanun tarafından diğer kanunlar kapsamında yapılacak yardımların saklı kalacağı belirtilmiş ise de, yardım niteliğinde olmayan engelli aylığı ya da 2022 sayılı kanun kapsamında verilen evde bakım ücreti hususunda herhangi bir hüküm bulunmadığından bu nevi aylık alan kadınlara geçici maddi yardım yapılıp yapılmayacağı belirli değildir.

c. Rehberlik ve danışmanlık hizmeti verilmesi konusunda, işitme ve konuşma engelli kadınlar için her aşamada işaret dili bilen tercümanın varlığı şart olmakla birlikte, zihinsel engelli kadınlar açısından vesayet nedeniyle özellikle hukuki danışmanlık konusunda sorunlar çıkması mümkün olduğundan zihinsel engelli kadınlara ilişkin özel önlemlerin alınması gerekmektedir.

d. Hayati tehlikenin bulunması halinde geçici koruma altına alınması konusunda, engelli kadınların önündeki en büyük engellerden biri olan erişilebilirlik burada da karşımıza çıkmakla birlikte, vesayet altındaki zihinsel engelli kadınlar için uygulamada böyle bir kararın alınması hususunda tereddüte düşülme riski bulunmaktadır.

e. Korunan kişinin çalışma yaşamına katılımını desteklemek amacıyla geçici olarak çocukları için kreş imkanının sağlanması tedbirinde ise ikili bir çıkmaz mevcuttur. Şöyle ki; öncelikle engelli kadının istihdama katılımı ayrı bir ihlal konusu olmakla birlikte, engelli erkeklerin yanında engelli kadının çalışma yaşamına katılımı çok daha uzun süre alabilmekte buna bir de şiddet gören kadının travması eklendiğinde daha uzun süre destek gerekmektedir. Bunun yanı sıra, engelli çocuğu bulunan kadının ise çalışma yaşamına katılımı

engelli kadına göre bir nevi daha kolay olmakla birlikte, engelli çocuğunun bakımı için daha özel şartlara ihtiyaç duyabilmekte, bu da kanun ile belirtilen desteklerin yetersiz kalabilmesine neden olmaktadır.

Son olarak özellikle vurgulamak gerekir ki; uygulamada sorun yaratabilecek bir hususun, vesayet altındaki zihinsel engelli kadınlar için mülki amir ya da gecikmesinde sakınca bulunan hallerde kolluk amiri tarafından alınması gereken koruyucu tedbirlerin, mahkemece verilen vesayet kararı nedeniyle tereddüte düşülerek verilmemesi ve vesayet altındaki engelli kadının vasisine teslim edilmesi durumudur.

Hakim tarafından verilecek koruyucu tedbir kararları ise, kanunun 4. Maddesinde,

- İşyerinin değiştirilmesi.
- Kişinin evli olması hâlinde müşterek yerleşim yerinden ayrı yerleşim yeri belirlenmesi.
- 22/11/2001 tarihli ve 4721 sayılı Türk Medenî Kanunundaki şartların varlığı hâlinde ve korunan kişinin talebi üzerine tapu kütüğüne aile konutu şerhi konulması.
- Korunan kişi bakımından hayatî tehlikenin bulunması ve bu tehlikenin önlenmesi için diğer tedbirlerin yeterli olmayacağına anlaşılması hâlinde ve ilgilinin aydınlatılmış rızasına dayalı olarak 27/12/2007 tarihli ve 5726 sayılı Tanık Koruma Kanunu hükümlerine göre kimlik ve ilgili diğer bilgi ve belgelerinin değiştirilmesi şeklinde düzenlenmiştir.

Hakim tarafından verilecek koruyucu tedbir kararlarına bakıldığında;

a. İşyerinin değiştirilmesi tedbirinin, engelli kadın için uygulanması halinde ; hem çalışma yaşamında halen var olan engelliliğe dayalı ayrımcılık hem de işyerinde makul uyumlaştırmanın yapılması zorunluluğu nedeniyle sorunlar yaşanabileceği kanısındayız.

b. Ayrı yerleşim yeri belirlenmesi durumunda, bu yerleşim yerinin kadının engeline uygun ve erişilebilir bir yer olması şart olmakla birlikte, süregelen hastalığa sahip engelli kadın için bu tedbir süregelen hastalığı sürekli takip gerektiriyorsa kadının şartlarının daha da zorlaştırılması sonucunu doğurabilmektedir.

c. Hayati tehlikenin bulunması ve diğer tedbirlerin bu tehlikeyi önlemede yeterli olmayacağına anlaşılması halinde, rızasına dayalı olarak kimlik ve diğer bilgi ve belgelerinin değiştirilmesi tedbirine ilişkin, engelli bireylerin toplumsal hayata tam ve etkin katılımının henüz sağlanamadığı günümüzde engelli kadının her ne kadar hayati tehlikesi bulursa dahi bu tedbire başvurma olasılığı oldukça düşüktür. Çünkü; öncelikle gerek Bakanlık gerekse de belediyeler tarafından engellilerin kayıt altına alınması nedeniyle bu kayıtların değiştirilmesi durumunda güvenliğin sağlanıp, sağlanamayacağı kaygısı bulunmaktadır.

Yukarıda da açıklandığı üzere, kanun ile düzenlenen koruyucu tedbirlerin engelli kadın veya engelli çocuğu bulunan kadınlar için uygulamada etkin olabilmesi bazı özel tedbirlerin alınmasına bağlıdır. Kanımızca, bu sorunlar, engelli kadın veya engelli çocuğu bulunan kadınlar için uygulanan özel tedbirlerin ayrımcılık sayılmayacağına ilke olarak benimsenmesi ile uluslararası engelli hakları metinlerine yapılan atıf ile çözülebilir.

6284 sayılı kanun ile, şiddet uygulayanlar ile ilgili olarak önleyici tedbir kararları, 2. Fıkrafta belirtilen haller hariç, bu durumda ise yine hakim onayına sunma zorunluluğu bulunmaktadır, yalnızca hakim tarafından verilebilir. Bunlar;

- Şiddet mağduruna yönelik olarak şiddet tehdidi, hakaret, aşağılama veya küçük düşürmeyi içeren söz ve davranışlarda bulunmaması.
- Müşterek konuttan veya bulunduğu yerden derhâl uzaklaştırılması ve müşterek konutun korunan kişiye tahsis edilmesi.
- Korunan kişilere, bu kişilerin buldukları konuta, okula ve işyerine yaklaşmaması.
- Çocuklarla ilgili daha önce verilmiş bir kişisel ilişki kurma kararı varsa, kişisel ilişkinin refakatçi eşliğinde yapılması, kişisel ilişkinin sınırlanması ya da tümüyle kaldırılması.
- Gerekli görülmesi hâlinde korunan kişinin, şiddete uğramamış olsa bile yakınlarına, tanıklarına ve kişisel ilişki kurulmasına ilişkin hâller saklı kalmak üzere çocuklarına yaklaşmaması.
- Korunan kişinin şahsi eşyalarına ve ev eşyalarına zarar vermemesi.
- Korunan kişiyi iletişim araçlarıyla veya sair surette rahatsız etmemesi.
- Bulundurulması veya taşınmasına kanunen izin verilen silahları kolluğa teslim etmesi.
- Silah taşınması zorunlu olan bir kamu görevi ifa etse bile bu görevi nedeniyle zimmetinde bulunan silahı kurumuna teslim etmesi.
- Korunan kişilerin buldukları yerlerde alkol ya da uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmaması ya da bu maddelerin etkisinde iken korunan kişilere ve bunların buldukları yerlere yaklaşmaması, bağımlılığının olması hâlinde, hastaneye yatmak dâhil, muayene ve tedavisinin sağlanması.
- Bir sağlık kuruluşuna muayene veya tedavi için başvurması ve tedavisinin sağlanması.

Daha önce de belirtildiği üzere önleyici tedbir kararları hakim tarafından verilebilir, yalnızca gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde birinci fıkranın (a), (b), (c) ve (d) bentlerinde yer alan tedbirlerin, ilgili kolluk amirlerince de alınabileceği, ancak en geç kararın alındığı tarihi takip eden ilk işgünü içinde hâkimin onayına sunulmasının zorunlu olduğu düzenlenmiştir.

Şiddet uygulayana yönelik alınan önleyici tedbir kararlarına uyulmaması halinde, şiddet gören engelli kadının bu durumu fark edememesi ya da ihbar edememesi sorunu yaşanabilmektedir. Örneğin, görme engelli bir kadına şiddet uygulayan hakkında verilen korunan kişiye, konuta, işyerine veya okula yaklaşmama tedbirinde şiddet uygulayanın bu tedbiri ihlal ettiği kadın tarafından fark edilemeyeceğinden şiddet gören kadın açısından sürekli korku ortamında yaşaması anlamına gelmektedir. Bu tedbirin ihlal edilip, edilmediği şiddete uğrayan tarafından değil de kolluk tarafından takip edilirse elektronik kelepçe örneğinde olduğu gibi kadın açısından yaşadığı psikolojik şiddet sona ermiş olacaktır.

Ayrıca, 6284 sayılı kanun ile, hakim tarafından, velayet, tedbir nafakası, nafaka ve kişisel ilişki kurulması gibi hususlarda da karar verilebileceği düzenlenmiştir.

Bu kanun kapsamındaki tedbirler ilk defasında en çok altı ay süre ile verilebilmekte, tedbir kararları uzatılabildiği gibi aynı zamanda kaldırılabilmektedir.

Yine kanunun önemli bir uygulaması ise; tedbir kararının kolluk amirince verilip, uygulandığı veya korunan kişinin kollukta bulunduğu hallerde, kişinin Bakanlığın il veya ilçe

müdürlüklerine ulaştırılacağı, bunun mümkün olmaması halinde ise giderleri bakanlıkça karşılanarak geçici barınma imkanı sağlanacağı düzenlenmiştir. Ancak, M.C. engelli olması nedeniyle sığınağa kabul edilmemesine rağmen kollukta bulunan kadın hakkında bu hüküm uygulanmamıştır.

Şiddet uygulayanın tedbir kararına aykırı davranması halinde kanun zorlama hapsini öngörmüştür.

Kurumlar arası Koordinasyon ve Eğitim başlığı altında 6284 sayılı kanun gereği, gerek TRT gerekse de diğer özel radyo ve kanalların, kadınların çalışma yaşamına katılımı, özellikle kadın ve çocukla ilgili olmak üzere şiddetle mücadele mekanizmaları ve benzeri politikalar konusunda Bakanlık tarafından üniversiteler, ilgili meslek kuruluşları ve sivil toplum kuruluşlarının da görüşleri alınarak hazırlanan ya da hazırlattırılan bilgilendirme materyallerini yayınlamak zorundadır.

Her ne kadar bu hüküm ile yayın kuruluşlarına konu hakkında belli saatlerde yayın yapma zorunluluğu getirilmişse de, ilgili materyallerin engelli kadınlar için erişilebilir olması yönünde, işaret dili çevirisi, sesli betimleme gibi, özel bir düzenleme içermemektedir. Belirtmek gerekir ki; 6284 sayılı kanun ile düzenlenmesi dahi, Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler gereği kadına yönelik şiddetle mücadele mekanizmaları konusunda da bilgiye erişilebilirliğin sağlanması taraf devlet yükümlülüğündedir.

Son olarak, 2012 yılında yürürlüğe giren ve İstanbul Sözleşmesi ışığında hazırlanan 6284 sayılı kanun birçok düzenlemesi ile İstanbul Sözleşmesi'ne paralel bir içerik ile kanunlaşmasına rağmen, kadına yönelik şiddet vakalarında arabuluculuk ve uzlaşma yasağı gibi bazı konularda düzenleme içermemektedir.

Ancak, Anayasa 90/son gereği İstanbul Sözleşmesi kanun hükmünde olup, 6284 sayılı kanun ile düzenlenmeyen hükümlerinde uygulanması gerekmektedir.



## DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

### ARAŞTIRMA VERİLERİNİN ANALİZİ

#### I- Şiddet Önleme ve İzleme Merkezlerine (ŞÖNİM) ilişkin edinilen bilgiler:

20 Mart 2012 tarihinde yürürlüğe giren 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun kapsamında kadınların ekonomik, psikolojik, hukuki ve sosyal olarak güçlendirilmesi için Türkiye genelinde 14 ilde 7 gün 24 saat hizmet veren KOZA Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri (ŞÖNİM) açılmıştır.

Tek kapı sistemi olarak tasarlanan ŞÖNİM’lerde şiddet mağdurlarına yönelik bütün işlemlerin tek bir çatı altında gerçekleştirilmesi ve bu merkezlerde kadınlara etkili ve süratli hizmet sunumu sağlanması planlanmıştır.<sup>23</sup>

Aşağıdaki listede bu merkezlerin bulunduğu iller ve iletişim adresleri görülebilir:

ŞÖNİM İli	ŞÖNİM Adresi	ŞÖNİM Telefonu
<b>Adana</b>	Huzurevleri Mah. 77136. Sok. No:6 Çukurova/ADANA	0 322 247 08 35
<b>Ankara</b>	Ulubey Mah. 863. Sok. No:2 Altındağ (Siteler)/ANKARA	0 312 348 36 86 0 312 351 65 63
<b>Antalya</b>	Kültür Mah. 3844. Sok. No:8 Kepez/ANTALYA	0 242 227 20 62
<b>Bursa</b>	Yahşibey Mah. Kayabaşı Sok. No:7 Osmanlı/BURSA	0 224 223 03 68
<b>Denizli</b>	Kervansaray Mah. Barbaros Cad. No:145 Bağbaşı/DENİZLİ	0 258 266 41 66
<b>Diyarbakır</b>	Peyas Mah. Diclekent Villaları 252. Sk. No:37-39 Kayapınar/DİYARBAKIR	0 412 257 21 50
<b>Gaziantep</b>	Düğmeci Mah. Türkocağı Sok. No:5/B GAZİANTEP	0 342 220 71 10
<b>İstanbul</b>	Yeşilköy Mah. Halkalı Cad. No:30 Bakırköy İSTANBUL	0 212 465 21 96-7
<b>İzmir</b>	1847/15 Sok. No:12 A Blok Bayraklı/İZMİR	0 232 363 33 41
<b>Malatya</b>	Özalper Mah. Turgut Özal Bulvarı 1.Cadde No:15 MALATYA	0 422 212 32 25
<b>Mersin</b>	Gazi Mah. 1323. Sok. No:5 Yenişehir/MERSİN	0 324 328 66 35
<b>Samsun</b>	Ulugazi Mah. Kaplanoğlu Sok. No:4 İlkyardımlı/SAMSUN	0 362 431 11 87

<sup>23</sup> Bkz. Tekirdağ milletvekili Candan Yüceer tarafından Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı Fatma Şahin’e yöneltilen “Kadına yönelik şiddetle mücadele ve kadın sığınma evlerine ilişkin 12.03.2013 tarihli ve 7/19707 sayılı yazılı soru önergesi”, @<http://www2.tbmm.gov.tr/d24/7/7-19707sgc.pdf> (erişim tarihi: 12.05.2015)

<b>Şanlıurfa</b>	Paşa Bağı Mahallesi 765.Sok. No:42/B Merkez ŞANLIURFA	0 414 313 56 31
<b>Trabzon</b>	Soğuksu Mah. Soğuksu Cad. Huzur Sok. No:10 Çamlık/TRABZON	0 462 231 40 12

Tablo 1: ŞÖNİM'lerin bulunduğu iller ve iletişim adresleri

Merkezlerde ihtiyaç oranında farklı nitelik ve niceliklerde personel görev almakta olup, bu ihtiyaç Bakanlık personeli, özel hizmet alımı veya geçici görevlendirme yoluyla gerçekleştirilmektedir.<sup>24</sup>

İzleme çalışması kapsamında ENGKAD tarafından 14 ŞÖNİM'e bilgi edinme başvurusunda bulunulmuş, başvurularda engelli kadınlara ilişkin şu üç soruya cevap aranmıştır:

1. ŞÖNİM'in hizmet vermeye başladığı tarihten günümüze kadar geçen sürede, merkeze başvuran ya da kolluk güçleri tarafından getirilen engelli kadın sayısı kaçtır, engel türüne göre dağılımı nedir?
2. Engelli kadınların başvurusu üzerine alınan önleyici ve koruyucu tedbir sayısı ve türü nedir?
3. ŞÖNİM'e başvuran engelli kadınlardan kaç kadın sığınağına (sığınma evine) yerleştirilmiştir?

Çalışma sonunda 10 farklı ŞÖNİM'den resmi yazıyla cevap alınmıştır. Cevap alınan ŞÖNİM'lerin bulunduğu iller şu şekildedir: Adana, Ankara, Bursa, Diyarbakır, Gaziantep, İstanbul, İzmir, Mersin, Samsun ve Trabzon. Cevap alamadığımız iller ise Antalya, Denizli, Malatya ve Şanlıurfa'dır.

Ancak alınan cevapların birbirinden oldukça farklı nitelikler taşıyor olması, ASPB bünyesinde merkeziyetçi bir yapıyla yönetilen ŞÖNİM'lerin bile ne yazık ki bütünlük anlayışla çalışmadığı göstermiş, sisteme ilişkin çarpıcı bir gerçeği yeniden ortaya koymuştur.

Aldığımız cevaplara detaylıca bakacak olursak;

- İstanbul Valiliği Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü ilgili cevap yazısında sorularımıza yanıt vermemiş, ASPB Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü ile iletişime geçmemiz hususunda tavsiye de bulunmuştur<sup>25</sup>.
- İzmir Valiliği Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü iki cevap yazısı göndermiş, ilkinde başvurumuzun ASPB Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü'ne iletilmiş olduğunu belirtmiş<sup>26</sup>, ikincisinde ise Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü tarafından incelenen

<sup>24</sup> A.g.e

<sup>25</sup> Bkz. İstanbul Valiliği Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü'nün 17.02.2015 tarih ve 81052506/774.09-2161 sayılı yazısı.

<sup>26</sup> Bkz. İzmir Valiliği Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü'nün 03.03.2015 tarih ve 96785995-400-9486 sayılı yazısı.

başvurumuzda istenen bilgilerin, Bilgi Edinme Kanunu'nun 25. maddesine göre tarafımıza verilmesinin uygun görülmediği ifade edilmiştir<sup>27</sup>.

- Adana Valiliği Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü de benzer ifadelerde bulunmuş, ASPB Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü'nden konu hakkında görüş aldığını belirtilmiş ve Bilgi Edinme Kanunu'nun 25. maddesine göre tarafımıza bilgi veremeyeceklerini bildirmiştir<sup>28</sup>.
- Mersin Valiliği Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü ilgili yazısında konuya ilişkin cevap vermiş, ancak merkeze başvuran ya da kolluk güçleri tarafından getirilen engelli kadın sayısının istatistiklere alınmadığını ifade etmiştir. Engelli kadınların başvurusu üzerine alınan önleyici ve koruyucu tedbir sayısı ve türünün bilinmediğini belirtmiş, yine ŞÖNİM'e başvuran engelli kadınlardan kaç tanesinin sığınağa yerleştirildiğinin de bilinmediğini bildirmiştir<sup>29</sup>.
- Trabzon Valiliği Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü ise ilgili yazısında merkeze başvuran ya da kolluk güçleri tarafından getirilen engelli kadın müracaatçının hiç olmadığını ifade etmiş, yine engelli bir kadına verilmiş bir koruma kararının olmadığını belirtmiştir. Sığınağa yerleşme talebinde bulunan engelli kadın başvurusunun olmadığını bildirmiştir.<sup>30</sup>
- Ankara Valiliği Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü ise sorduğumuz sorulara soru bazında cevap vermemiş, onun yerine uygulamaya dair genel bilgi vermiştir. İlgili yazıda şu ifadeler kullanılmıştır:

“ŞÖNİM bünyesinde şiddet mağduru olması nedeniyle bireysel ya da kolluk birimleri aracılığı ile barınma ya da danışmanlık hizmeti almak için başvuruda buluna engelli kadınlara yönelik olarak, 6284 sayılı “Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesine Yönelik Kanun” kapsamında gerekli rehberlik ve danışmanlık yapılmakta olup ihtiyaçlarına yönelik destek hizmetleri verilmekte, talep etmeleri durumunda kadın konukevine yerleştirilmektedir. “

Ancak aynı yazıda, “Engellilere Hizmet ve Rehabilitasyon Merkezine” 2013-2014 yıllarında engelli kadınlardan gelen şiddet başvurusu bulunmadığı da belirtilmiştir<sup>31</sup>.

Engelli kadınlardan başvuru aldığını bildiren ŞÖNİM'lerden gelen cevaplar ise şu şekildedir:

---

<sup>27</sup> Bkz. İzmir Valiliği Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü'nün 03.04.2015 tarih ve 96785995-400- 14545 sayılı yazısı.

<sup>28</sup> Bkz. Adana Valiliği Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü'nün 02.02.2015 tarih ve 14438097/441.99/2 sayılı yazısı.

<sup>29</sup> Bkz. Mersin Valiliği Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü'nün 03.03.2015 tarih ve 140-72497-400-1934 sayılı cevap yazısı.

<sup>30</sup> Bkz. Trabzon Valiliği Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü'nün 20.02.2015 tarih ve 23955241-302.99-975 sayılı cevap yazısı.

<sup>31</sup> Bkz. Ankara Valiliği Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü'nün 26.02.2015 tarih ve 65097260-622-31839 sayılı cevap yazısı.

- Bursa Valiliği Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü ilgili yazısında merkezden şu ana kadar 3 engelli kadının yararlandığını bildirmiş, bu kadınların 2 tanesinin engel durumu şiddete uğramaları nedeniyle oluştuğunu (yaralanma sonucu yürüyememe gibi) ifade etmiş, kadınların tedavilerinin yapıldığını belirtmiştir. Merkeze başvuran diğer engelli kadının ise işitme engelli olduğu söylenmiş, bakım hizmeti verildikten sonra kadının annesinin yanına döndüğü bilgisi verilmiştir. Engelli kadınların başvurusu üzerine 2 adet tedbir kararı bulunduğu belirtilmiş, 3 engelli kadının konukevi hizmetinden yararlandığı bilgisi ilgili yazıda sunulmuştur<sup>32</sup>.
- Diyarbakır Valiliği Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü ilgili yazısında 10 engelli kadından başvuru alındığı belirtilmiş<sup>33</sup>, başvuran kadınların 2 tanesinin zihinsel engelli, 8 tanesinin ise ruhsal bozukluğu olan kadınlar olduğu ifade edilmiştir<sup>34</sup>. Cevapta, engelli kadınların başvurusu üzerine alınan önleyici ve koruyucu tedbir sayısı ve türüne ilişkin bilgi verilmemiştir. Ancak merkeze başvuran kadınların sığınaklara yerleşme taleplerine ilişkin aşağıdaki ifadelere yer verilmiştir:

Başvuruda bulunan 10 kadından 9'unun kuruluşa kabulü yapılmış, 1'i ise engelli raporu olduğu anlaşıldığından Bakım ve Rehabilitasyon merkezine yerleştirilerek hizmet değişikliği yapılmış, kabulü yapılan 9 kadının ise zihinsel ve ruhsal anlamda engelleri olduğu anlaşıldığından Engelli Sağlık Kurulu Raporu olup olmadığı araştırılmış, raporu olan 4 kadına hizmet değişikliği yapılmış, raporu olmayan 4 kadına ise gerekli sağlık işlemleri yapılmış ve Engelli Sağlık Kurulu Raporu alınarak ailesine gitmek istemeyenlere hizmet değişikliği yapılmıştır.

- Gaziantep Valiliği Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü ilgili yazısında ildeki ŞÖNİM'in 8 Mart 2013 tarihinde hizmet vermeye başladığı belirtilmiş, bu tarihten itibaren 15 engelli kadına hizmet verildiği bilgisi paylaşılmıştır<sup>35</sup>. Hizmet verilen kadınların engel türleri ise, "genetik rahatsızlığı olan 3 birey, zihinsel engelli 2 birey, ruh sağlığı bozuk olan 8 birey, sağır ve dilsiz olan 2 birey" olarak belirtilmiştir.<sup>36</sup> İlgili yazıda, başvuru yapan tüm engelli kadınlara koruyucu tedbir kararı olarak barınma tedbirinin alındığı ifade edilmiş, 8 kadına da ayrıca önleyici tedbir kararı alındığı

<sup>32</sup> Bkz. Bursa Valiliği Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü'nün 24.02.2015 tarih ve 42660854-622.01-2922 sayılı cevap yazısı.

<sup>33</sup> Bkz. Diyarbakır Valiliği Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü'nün 27.02.2015 tarih ve 77128972/441-2296 sayılı cevap yazısı.

<sup>34</sup> İlgili cevap yazısında, "ruhsal bozukluğu olan kadın" ifadesi kullanılarak yanıt verilmiştir. ENKAD ise "ruhsal bozukluğu olan kadın" ifadesi yerine "psiko-sosyal engelli" ifadesini BM EHS'nin ruhuna daha uygun bulmakta, hak temelli ilgili çalışmalarda da sıklıkla geçen bu ifadeyi kullanmayı tercih etmektedir.

<sup>35</sup> Bkz. Gaziantep Valiliği Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü'nün 26.02.2015 tarih ve 83766443-101.99/2028 sayılı cevap yazısı.

<sup>36</sup> İlgili cevap yazısında, "sağır ve dilsiz" ifadesi kullanılarak yanıt verilmiştir. ENKAD ise "sağır ve dilsiz" ifadesi yerine "işitme engelli" ifadesini BM EHS'nin ruhuna daha uygun bulmakta, hak temelli ilgili çalışmalarda da sıklıkla geçen bu ifadeyi kullanmayı tercih etmektedir.

bildirilmiştir. Başvuran kadınların hepsi merkeze barınma talebiyle başvuru yaptığı için, kadınların engel durumuna göre ilgili kuruluşlara sevk edildiği belirtilmiştir.

- Samsun Valiliği Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü ise ilgili yazısında, 41 engelli kadın için hizmet verdiğini belirtmiş, bu kadınların engel türlerini ise şu şekilde bildirmiştir: Zihinsel engelli (4 kişi), bedensel engelli (5 kişi) ve psiko-sosyal engelli (32 kişi). Zihinsel engelli 1 kadın için önleyici, bedensel engelli 1 kadın için koruyucu, psiko-sosyal engelli 14 kişi için önleyici ve koruyucu tedbir kararlarının alındığı bildirilmiştir. Sığınaklara yerleştirilen kadınların sayısı ve engel türleri ise şu biçimde ifade edilmiştir: Bedensel engelli (4 kişi), zihinsel engelli (3 kişi) ve psiko-sosyal engelli (24 kişi).<sup>37</sup>

Dört ilden elde edilen veriler değerlendirildiğinde, bu illerde toplam 69 engelli kadının ŞÖNİM'lere başvuru yaptığı ve buradaki hizmetlerden yararlandığı bilgisine erişilmiştir.

ŞÖNİM'in bulunduğu il	Başvuru yapan kadın sayısı ve engel türü	TOPLAM
<b>Bursa</b>	Fiziksel engelli: 2 kadın İşitme engelli: 1 kadın	3 kadın
<b>Diyarbakır</b>	Zihinsel engelli: 2 kadın Psiko-sosyal engelli: 8 kadın	10 kadın
<b>Gaziantep</b>	Zihinsel engelli: 2 kadın İşitme engelli: 2 kadın Psiko-sosyal engelli: 8 kadın Genetik rahatsızlığı olan: 3 kadın	15 kadın
<b>Samsun</b>	Fiziksel engelli: 5 kadın Zihinsel engelli: 4 kadın Psiko-sosyal engelli: 32 kadın	41 kadın

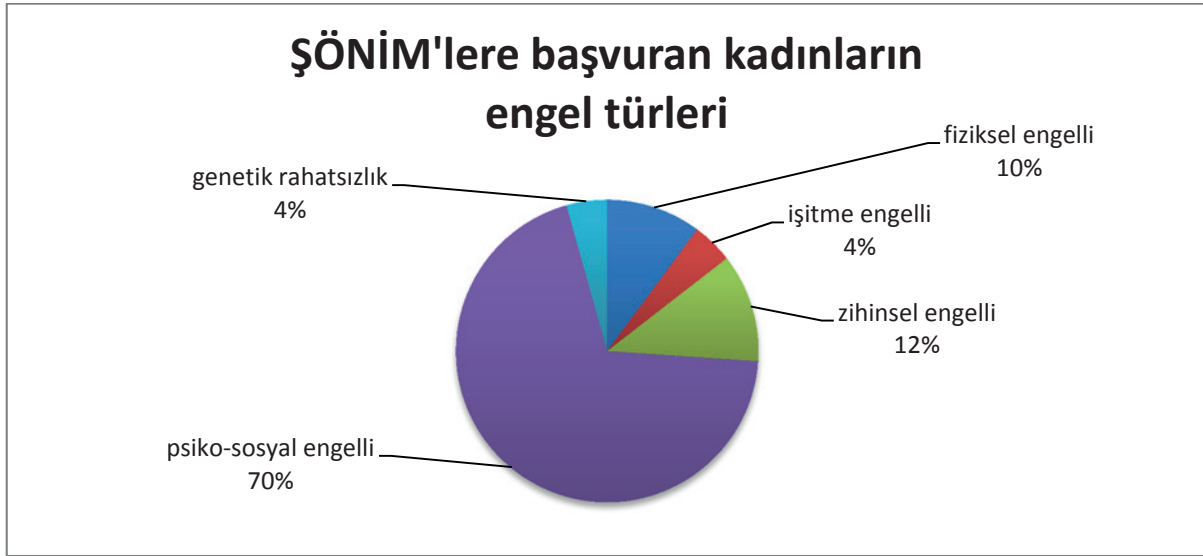
Tablo 2: Dört ilde ŞÖNİM'lere başvuran engelli kadın sayısı ve engel türleri

ŞÖNİM'lere başvuran engelli kadınların engel türüne baktığımızda grafikte de görüldüğü üzere en yüksek oranı psiko-sosyal engelli kadınların oluşturduğu anlaşılmaktadır. Sayılarla ifade ettiğimizde ise toplam 69 kadın içinde 48 kadın psiko-sosyal engellidir, diğer bir deyişle başvuru yapan kadınların %70'i psiko-sosyal engelli (ruhsal bozukluğu olan) kadınlardan oluşmaktadır.

Bu noktada başka bir araştırmaya konu olacak önemli bir soru akla gelmektedir. Daha önce de belirtildiği üzere elimize ulaşan cevap yazılarında psiko-sosyal engellilik "ruhsal bozukluk" olarak tanımlanmaktadır. Kadınlar acaba şiddet gördükleri için mi ruhsal bozukluk yaşamakta ve sonucunda psiko-sosyal engelli olarak sınıflandırılmaktalar, yoksa başka sebeplerden dolayı psiko-sosyal engelli olup, psiko-sosyal engelli oldukları için mi bu denli yoğun biçimde şiddete maruz kalmaktalar? Elbette bu sorunun cevaplanabilmesi için il müdürlüklerinde

<sup>37</sup> Bkz. Samsun Valiliği Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü'nün 12.02.2015 tarih ve 45564324/622.03/497 sayılı cevap yazısı.

engel türlerinin hangi kriterler ışığında sınıflandığını bilmek gerekir. Takip eden çalışmalarda bu konu dikkate alınarak bilgi edinme başvuruları yapılabilir.



Grafik 1: ŞÖNİM'lere başvuran engelli kadınların engel türleri

Önemli bir diğer nokta da ŞÖNİM'lerde ve sığınak çalışan personelin psiko-sosyal engellilik konusunda ne kadar bilgili olduğudur. Zaten yaşanan şiddet olayının (ya da olaylarının) ardından çok travmatik bir sürece giren kadınların bir de bu merkezlerde yeterince donanımlı olmayan personeller tarafından yeni bir olumsuz yaşantıya sürüklenmesi elbette ki kabul edilebilir bir durum değildir. Bu nedenle personelin ilgi konuda eğitilmiş olması çok önemli bir şarttır. İzleme çalışması kapsamında bu merkezlerde çalışan personellerin yeterliliklerine ilişkin sorgulama yapılmamış, hizmet içi eğitimler konusunda bilgi alınmamıştır. Bu sebeple, gelecek çalışmalarda personelin hizmet öncesi ve hizmet-içi eğitimleri ile ilgili sorgulamaların da yapılması tavsiye edilmektedir.

Tekrar verilere dönecek olursak; fiziksel engelli kadınlardan oldukça az başvuru alındığı görülmektedir. Toplam 69 kadın içinde sadece 7 fiziksel engelli kadının merkezlerden yardım istediği görülmektedir, başka bir ifadeyle merkezlere başvuran kadınlarının %10'unu fiziksel engelli kadınlar oluşturmaktadır. Bu veriler ışığında, kadınların fiziksel engelleri nedeniyle bu merkezlere ulaşamadığı düşünülebilir.

İzleme çalışması kapsamında merkezlerin fiziksel erişimlerine ilişkin sorgulama yapılmış, bilgi edinme başvurusunda merkezlere şu sorular sorulmuştur:

- ŞÖNİM birden fazla katı olan bir binada mı bulunmaktadır?
- ŞÖNİM birden fazla katı olan bir binada bulunuyorsa, bina içinde asansör bulunmakta mıdır?
- ŞÖNİM'in bulunduğu binanın girişine tekerlekli sandalye kullananlar için (TSE'nin TS 9111 numaralı standardına göre) rampa vb. fiziksel düzenlemeler yapılmış mıdır?
- ŞÖNİM'in bulunduğu binada engellilerin (TSE'nin TS 9111 numaralı standardına göre) kullanabilecekleri engelli tuvaleti bulunmakta mıdır?

- ŞÖNİM bünyesinde engellilere hizmet eden özel tertibatlı (asansörlü ya da rampalı vb.) araç bulunmakta mıdır?

Fiziksel erişilebilirlik verisine ilişkin cevap veren 7 ŞÖNİM'den gelen bilgiler aşağıda tablo biçiminde sunulmuştur:

İller	Binadaki kat durumu		Asansör durumu		Fiziksel düzenleme		Engelli tuvaleti		Uygun araç	
	Tek	Çok	Var	Yok	Var	Yok	Var	Yok	Var	Yok
Ankara		✓		✓	✓		?????? <sup>38</sup>		??????	
Bursa	✓			✓	✓			✓		✓
Diyarbakır		✓		✓		✓		✓	??????	
Gaziantep		✓	✓		✓		✓			✓
Mersin		✓		✓		✓		✓		✓
Samsun		✓		✓	✓		✓			✓
Trabzon		✓		✓	✓		✓			✓

Tablo 3: ŞÖNİM binalarındaki fiziki erişilebilirlik olanaklarına ilişkin veriler

Tabloda da görüldüğü üzere, merkezlerin çoğu, çok katlı binalarda kurulmuş olmalarına rağmen bu binaların çoğunda asansör bulunmamaktadır. Bu nedenle tekerlekli sandalye kullanıcısı olan kişilerin ŞÖNİM binası içinde farklı katlara erişemediği anlaşılmakta, koltuk değneği, yürüteç ve benzeri yardımcı araçlar kullanan ya da geçici sakatlık yaşayan kişilerin de yine bu binaların içinde rahatlıkla dolaşamadığı düşünülmektedir. Samsun'daki merkezden alınan bilgide ise merkezin tarihi binaya kurulmuş olması nedeniyle asansör tesisatının bina içine kurulamadığı ifade edilmiş, bu sebeple fiziksel engelli kadınlarla ilgili işlemlerin giriş katta yapıldığı bildirilmiştir. Aynı şekilde Ankara ŞÖNİM de engelli bireylere giriş katındaki bir görüşme odasında hizmet verildiğini belirtmiştir.

Merkezlerin çoğunda binanın girişine tekerlekli sandalye kullananlar için rampa vb. fiziksel düzenlemelerin yapılmış olduğu bildirilmiştir. Girişte rampa kullanımını gerektiren bir yükseklik bulunmadığını (zemin yere sıfırdır) belirten merkezler (Trabzon ŞÖNİM) de tabloda fiziksel düzenleme yapmış olarak gösterilmiştir. Merkezlerin yarısı bina içinde engelli kişilerin kullanımına uygun tuvalet bulunmadığını bildirmiş, hemen hemen hepsi merkezlerde özel tertibatlı araçların bulunmadığını belirtmiştir. Bursa ŞÖNİM, merkez içinde tekerlekli sandalyelerin olduğu bilgisini paylaşmıştır.

Tüm fiziki erişim verileri değerlendirildiğinde, ŞÖNİM binalarının fiziksel engelli bireyler için yeterince erişilebilir olmadığı anlaşılmakta, bina içinde ise bu kişilerin dolaşımlarının neredeyse mümkün olmadığı görülmektedir. Fiziksel engelli kişilerin merkezlere yaptığı başvuru sayısının bu denli az olmasının sebebi binalarda karşılaştıkları erişilebilirlik problemleri olabilir. Diğer bir deyişle, engelli kadınlar merkezlere erişemedikleri ya da

<sup>38</sup> Soru işaretleri (??????) ile belirtilen bölümdeki sorulara ilgili kurum tarafından cevap verilmemiştir.

erişmeler bile hizmet alamadıkları için bu merkezlere başvuramıyor ya da başvuramıyor olabilirler.

İşitme engelli kadınların ŞÖNİM'lere yaptığı başvurular değerlendirildiğinde ise en düşük başvuru oranının bu gruba ait olduğu görülmektedir. Merkezlere başvuru yapan toplam 69 kadın içinde sadece 3 kadın işitme engellidir. İzleme çalışması kapsamında işitme engelli kişilerin merkezlere erişim olanaklarını sorgulamak için bilgi edinme başvurusunda bulunmuş ve ŞÖNİM'lere şu sorular sorulmuştur:

- ŞÖNİM bünyesinde işitme engelli bireylerin hizmetlere ve bilgiye erişimini kolaylaştırmak amacıyla işaret dili bilen personel istihdam ediyor mu?
- ŞÖNİM'in bulunduğu binada işitme engelli bireyler için indüksiyon – iyi duyma sistemleri kurulu mudur?

İşitme engelli kişilere ilişkin ŞÖNİM'lerde yapılan düzenlemeler tabloda şu şekilde verilmiştir:

İller	İşaret dili bilen personel bulunuyor mu?		İndüksiyon sistemi binada kurulu mu?	
	Evet	Hayır	Evet	Hayır
Ankara	✓		??????	
Bursa	✓			✓
Diyarbakır	??????		??????	
Gaziantep	✓			✓
Mersin		✓		✓
Samsun		✓		✓
Trabzon		✓		✓

Tablo 4: ŞÖNİM binalarındaki indüksiyon sistemi uygulamalarına ve merkezlerde çalışan işaret dili bilen personel sayılarına ilişkin veriler

ŞÖNİM'lerin hiçbirinde kadrolu işaret dili uzmanı ya da işaret dili bilen personel bulunmamaktadır, istihdam edilmemektedir. Tablodaki verilerde, "işaret dili bilen personel ŞÖNİM bünyesinde bulunuyor mu?" sorusuna "evet" cevabını veren tüm merkezler işaret dili bilen personeli ASPB il müdürlüklerinden ihtiyaç anında temin ettiklerini bildirmiştir.

Bilindiği üzere birçok işitme engelli birey, işitme cihazı kullanmasına rağmen gündelik faaliyetlerini sürdürdüğü kapalı ve aynı zamanda kalabalık ortamlarda maruz kaldıkları arka plan sesleri ve çevresel gürültüler nedeniyle konuşmaları algılamakta zorluk yaşarlar. Bu kişilerin ortamda gürültü yaratan diğer sesleri duymasını engelleyip, sadece konuşan kişilerin seslerini işitmesine yardımcı olan indüksiyon sistemi, özellikle işitme cihazı kullanan işitme engelli bireyler ile kaliteli iletişim kurulmasını sağlayan çok önemli bir altyapıdır. İzleme çalışmasında elde edilen veriler hiçbir ŞÖNİM'de bu altyapının bulunmadığını göstermiştir. Bu nedenle cihaz kullanan işitme engelli bireylerin maruz kaldıkları ses ve gürültü kirliliği



düşünüldüğünde, bu kişiler ile ŞÖNİM binalarında ortak kullanım alanlarında kurulan iletişimin arka plan sesleri ve gürültüler nedeniyle çok da kaliteli olamadığı ortadadır.

Görme engelli kadınların ŞÖNİM'lere başvuru durumuna bakıldığında ise çok çarpıcı bir durumla karşı kalınmaktadır. Dört ilden (Bursa, Diyarbakır, Gaziantep ve Samsun) gelen veriler incelendiğinde merkezlere başvuru yapan toplam 69 kadın içinde hiç görme engelli kadın bulunmamaktadır. Bu durumda görme engelli kadınların şiddete uğramadığını düşünmek oldukça iyimser bir düşünce olacaktır. 2010 yılında yapılan bir araştırmada halk sağlığı uzmanları, Altı Nokta Körler Derneği merkezine kayıtlı olan 94 görme engelli kadını görüşmüş ve bu kadınların %11.7'sinin aile üyeleri, eşleri veya diğer kişiler tarafından şiddete maruz kaldığını tespit etmiştir. Aynı araştırmada şiddete uğrayan kadınların en sık fiziksel şiddete maruz kaldığı belirtilmiştir<sup>39</sup>. Bu demek oluyor ki görme engelli kadınlar da şiddete uğramakta ancak ŞÖNİM'leri kullanmamakta ya da kullanamamaktadır.

İzleme çalışması kapsamında görme engelli kadınların merkezlere fiziksel erişimin olanaklarını anlamak için ŞÖNİM'lere şu sorular sorulmuştur:

- ŞÖNİM asansörlü bir binada bulunuyorsa, asansör içinde sesli uyarı sistemi mevcut mudur?
- ŞÖNİM hizmetlerinin sunulduğu binada görme engelli bireyler için (TSE'nin TS3599/T1 ISO 23599 vb. standartları kapsamında) hissedilebilir zemin uygulaması yapılmış mıdır?

Bu sorulara 7 ildeki ŞÖNİM'den verilen cevaplar tabloda görülebilir:

İller	Asansörde sesli uyarı sistemi mevcut mu?		Hissedilebilir zemin uygulaması yapılmış mı?	
	Evet	Hayır	Evet	Hayır
Ankara	Binada asansör bulunmamaktadır		✓	
Bursa	Binada asansör bulunmamaktadır			✓
Diyarbakır	Binada asansör bulunmamaktadır			✓
Gaziantep		✓		✓
Mersin	Binada asansör bulunmamaktadır			✓
Samsun	Binada asansör bulunmamaktadır		✓	
Trabzon	Binada asansör bulunmamaktadır		✓	

Tablo 5: ŞÖNİM binalardaki asansör ve hissedilebilir zemin uygulamalarına ilişkin veriler

Daha önce de belirtildiği üzere bilgi elde edilen ŞÖNİM'lerin çoğu çok katlı olmasına rağmen binalarda asansör bulunmamaktadır. Verilere göre sadece Gaziantep'teki ŞÖNİM binasında

<sup>39</sup> Bkz. Çayır, E., Sevcen, F., Uzun N, Bahar Özvarış, Ş. (2010). Ankara'da bir derneğe kayıtlı görme engelli kadınlara yönelik şiddetin değerlendirilmesi. Sağlık ve Toplum 20(4), 22-27.  
[http://www.huksam.hacettepe.edu.tr/Turkce/SayfaDosya/gorme\\_engelli\\_kadina\\_siddet.pdf](http://www.huksam.hacettepe.edu.tr/Turkce/SayfaDosya/gorme_engelli_kadina_siddet.pdf) (erişim tarihi: 01.06.2015)

asansör olduğu görülmekte, ancak bu asansörde de sesli uyarı sisteminin bulunmadığı anlaşılmaktadır. Beyaz baston kullanan görme engelli kişilerin mekan içinde bağımsız hareket edebilmelerine yardımcı olan hissedilebilir zemin uygulamasının da ŞÖNİM'lerin sadece yarısında mevcut olduğu görülmektedir. Bu veriler düşünüldüğünde merkez binalarının görme engelli kadınlar için yeterince erişilebilir olmadığı ortaya çıkmaktadır. Binaların kent içindeki ulaşılabilirliği de yine görme engelli kişiler için sorgulanması gereken önemli bir detaydır.

Bilgiye erişim bağlamında da merkezlerin internet sitelerinin ve ihbar hatlarının görme engelli kişilerin kullanımına uygun altyapıya sahip olup olmadığı sorgulanmıştır. Bilgi veren tüm ŞÖNİM'ler il bazında kurulan ŞÖNİM'e ait internet sitesi olmadığını bildirmiştir. Ancak Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından kurulmuş ve içeriğinde ŞÖNİM'lere ait bilgilerin bulunduğu resmi bir site mevcuttur (<http://www.koza.gov.tr>). Dikkatlice incelendiğinde bir takım içerik sorunlarına rağmen (ŞÖNİM adreslerinin tamamı sitede yer almamaktadır ve yayınlar kısmında hiçbir yayına erişilememektedir) sitenin görme engelli kullanıcılar için oldukça erişilebilir olduğu görülmektedir.

Merkezlere başvuran zihinsel engelli kadınların durumuna baktığımızda ise toplam 69 başvuru içinde sadece 8 başvurunun zihinsel engelli kadınlara ait olduğu görülmektedir. Zihinsel engelli kadınlar ne yazık ki şiddet vakalarında en korunmasız gruptur. Çoğu zihinsel engelli kadın şiddete uğradığını üçüncü kişilere aktaramamakta bazı durumlarda ise bu kadınlar şiddete uğradıklarını bile anlayamamaktadır. Medya verileri incelendiğinde de zihinsel engelli kadınların engelli kadınlar arasında en sık şiddete uğrayan grup olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu noktada ŞÖNİM'lerin hizmet yapısını yeniden düşünmek gerekmektedir. Var olan yapının şiddet gören zihinsel engelli kadınlara ulaşmakta yetersiz kaldığı ortadadır. Bu nedenle özellikle zihinsel engelli kadınlar düşünüldüğünde ŞÖNİM'lerin hizmet anlayışı merkez binalarında başvuru bekleyen yaklaşımdan uzaklaşmalı, mağdurları hatta risk altındaki kişileri tespit ederek, onlara etkili hizmetler sunan bir yapıya dönüştürülmelidir.

Özetle tüm bu veriler değerlendirildiğinde, şiddet gören engelli kadınların ŞÖNİM'lere ulaşamadığı ve bu merkezlerden yeterince faydalanamadıkları görülmektedir. Dolayısıyla, merkezlerin en kısa zamanda farklı engel gruplarından gelen engelli kadınlara hizmet verebilecek nitelikte dönüştürülmesi gerekmektedir. Merkezlerin fiziki erişim olanaklarının artırılması ve merkezlerde çalışan personelin engelli kadınlar hakkında eğitilmesi en öncelikli ihtiyaçlardır. ŞÖNİM'lere başvuru oranı en yüksek olan psiko-sosyal engelli kadınlarla nasıl çalışılması gerektiği hakkında personelin nitelikli biçimde eğitilmesi şarttır. Yanı sıra, ŞÖNİM'lerden hizmet alamayan ya da çok düşük düzeyde hizmet alabilen engelli kadınların bu hizmetlerden nasıl daha iyi yararlanabileceği yönünde çalışmalar yapılmasına ihtiyaç vardır.

## II- Belediyelere İlişkin Veriler:

İzleme çalışması kapsamında 29 Büyükşehir Belediyesine (Ankara, Bursa, Mardin, Şanlıurfa, Van, Trabzon, Ordu, Malatya, Kahramanmaraş, Aydın, Balıkesir, Manisa, Denizli, Tekirdağ, İstanbul, Kocaeli, Sakarya, Eskişehir, İzmir, Antalya, Konya, Mersin, Adana, Kayseri, Samsun, Gaziantep, Erzurum, Diyarbakır, Muğla) araştırma ekibince bilgi edinme başvurusu yapılmıştır.

Bilgi edinme başvurularında belediyelere şu sorular sorulmuştur:

1. Belediyeniz bünyesinde bulunan konukevi ve/veya sığınakta 2013 ve 2014 yıllarında kalan engelli kadın sayısı nedir, kalış süreleri nedir?
2. Belediyeniz bünyesinde hizmet veren Engelli Danışma Merkezi var mıdır ? Varsa 2013 ve 2014 yıllarında hizmet alan engelli kadın sayısı nedir?
3. Belediyeniz bünyesinde hizmet veren Kadın Danışma Merkezi var mıdır? 2013 ve 2014 yıllarında hizmet alan engelli kadın sayısı?
4. Engelli Danışma Merkezi ve Kadın Danışma Merkezine 2013 ve 2014 yıllarında engelli kadınlardan gelen şiddet başvurusu var mıdır?

İzleme çalışması kapsamında yapılan başvurulara 10 Büyükşehir Belediyesinden yanıt alınmıştır<sup>40</sup>. ŞÖNİM’lerde olduğu gibi belediyelerden de birbirinden farklı cevaplar alınmış, veri paylaşma sürecinin keyfi uygulamalarla ilerlediğine dair bir kanaatin izleme ekibinde oluşmasına neden olmuştur.

- Örneğin Konya Büyükşehir Belediyesi, istemiş olduğumuz bilgilerin 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu kapsamında olmadığını düşünerek isteğimizi yerine getiremeyeceğini belirtmiştir.
- Eskişehir Büyükşehir Belediyesi sorularımızı ilgili birimlere yönlendirdiğini açıklayan birkaç e-posta tarafımıza göndermiş, ancak en nihayetinde sorulara cevap vermemiştir.
- Manisa Büyükşehir Belediyesi bilgi edinme başvurusundaki erişilebilirlik sorularını sadece cevaplamış, yukarıda belirtilen dört soruya yanıt vermemiştir.

Yukarıda belirtilen sorulara 7 Büyükşehir Belediyesinden cevap alınmış, cevapların çoğunda ilgili birimin veya başvurunun olmadığı belirtilmiştir.

- Mardin Büyükşehir Belediyesi tüm sorulara “yoktur” diyerek yanıt vermiştir.
- Bursa Büyükşehir Belediyesi de tüm sorulara tek satırda cevap vererek, Belediye bünyesindeki konukevi ve sığınakta 2013 ve 2014 yıllarında kalan engelli kadın

<sup>40</sup> Belediyelerden alınan tüm cevaplar e-posta yoluyla ENGKAD’a iletilmiştir. Bu nedenle, okuyucular için bu bölümde ilgili cevap yazılarının tarih ve sayıları belirtilememiştir.

olmadığını söylemiştir.

- Ordu Büyükşehir Belediyesi, belediye bünyesinde konukevi ve/veya sığınağın bulunmadığını belirtmiş, yine belediye bünyesinde sadece kadınlara ya da sadece engelli kişilere hizmet veren bir danışma merkezinin olmadığını ifade etmiştir. Son olarak, engelli kadınlardan gelen şiddet başvurusu olmadığı bildirilmiştir.
- Tekirdağ Büyükşehir Belediyesi de kurumları bünyesinde kadın konukevi ve sığınağının bulunmadığını belirtmiş, kadın danışma merkezinin olmadığını eklemiştir. Engelli danışma merkezine ise henüz herhangi bir şiddet başvurusu olmadığını ifade etmiştir.
- Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi ise kurumları bünyesinde kadın konukevi ve sığınağının bulunmadığını belirtmiştir. Kadın Danışma Merkezinin ise mevcut olduğu söylenmiştir, ancak engelli kadınlardan gelen şiddet başvurusu olmadığı ifade edilmiştir. Ayrıca cevap yazısında, Belediye içinde Engelliler Şube Müdürlüğü'nün yeni kurulduğu, bu nedenle müdürlük bünyesinde yeterli verilerin olmadığı belirtilmiş, ilerleyen zamanlarda soruların yeniden sorulması tavsiye edilmiştir.
- Antalya Büyükşehir Belediyesi diğer belediyelere kıyasla ayrıntılı bir cevap vermiştir. Kurumları bünyesinde kadın konukevi ve sığınağının bulunmadığını belirtmiştir. Ancak kurum bünyesinde Engelli Danışma Merkezinin bulunduğunu ifade etmiş, 2013-2014 yıllarında hizmet alan engelli kadın sayısının da 356 olduğunu bildirmiştir. Yine belediye bünyesinde Kadın Danışma Merkezinin olduğunu bildirmiş, ancak 2013-2014 yıllarında hizmet alan engelli kadın olmadığını aktarmıştır. Son olarak da Engelli Danışma Merkezi ve Kadın Danışma Merkezine 2013-2014 yıllarında engelli kadınlardan gelen şiddet başvurusu olmadığını belirtmiştir.
- Gaziantep Büyükşehir Belediyesi kurumları bünyesinde 1 adet konukevinin var olduğunu, ancak konukevinde herhangi bir engelli kadınının kalmadığını belirtmiştir. Kadın Danışma Merkezinin ise kapandığını bildirmiştir.

Görüldüğü üzere, izleme çalışması kapsamında araştırma ekibince belediyelere standart sorular sorulmuş olmasına rağmen, cevaplar birbirinden oldukça farklı niteliktedir.

Gelen cevaplarda illerin hemen hemen hepsinde belediye bünyesinde kadın konukevinin ve/veya sığınağının bulunmadığı bildirilmiştir. Cevap veren belediyeler arasında sadece Bursa ve Gaziantep'te kadın konukevinin ve/veya sığınağının olduğu ortaya çıkmış, ancak bu evlerde de engelli kadınların kalmadığı belirlenmiştir.

Kahramanmaraş ve Antalya'da, Kadın Danışma Merkezlerinin olduğu belirlenmiş, ancak bu merkezlere engelli kadınlardan şimdiye kadar herhangi bir şiddet başvurusunun alınmadığı tespit edilmiştir.

Tekirdağ ve Antalya’da, Engelli Danışma Merkezlerinin olduğu bildirilmiş, ancak engelli kadınlardan şiddet başvuru alınmadığı ifade edilmiştir. Öte yandan, Antalya Büyükşehir Belediyesinin bu merkezde önemli sayıda engelli kadına hizmet verdiği ortaya çıkmıştır.

Tüm bu veriler değerlendirildiğinde, farklı illerde şiddet gören kadınlara belediyeler bünyesinde hizmet verecek mekanizmaların oldukça yetersiz olduğu görülmektedir. Belediyelerin en kısa zamanda ilgili önlemleri alması ve kadınlara daha iyi koşullarda hizmet sunması taleplerimizden biridir.

### **III-Acil ihbar/destek hatlarına ilişkin edinilen bilgiler:**

Acil ihbar ve destek hatlarının engelli bireyler için erişilebilir olması çok kritik derecede önemlidir. Bu nedenle izleme çalışması kapsamında ihbar hatlarına ilişkin bilgi almak amacıyla Emniyet Genel Müdürlüğü’ne, Jandarma Genel Komutanlığı’na, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’na ve Sağlık Bakanlığı’na bilgi edinme başvuruları yapılmıştır. Bilgi edinme başvurusunda, ihbar hatlarının farklı engel türlerine sahip engelli kişiler için erişilebilirlik durumu sorgulanmış, ihbar hattına engelli kadınlardan gelen başvuru sayısı öğrenilmek istenmiştir. Başvurulara; Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’ndan ve Jandarma Genel Komutanlığı’ndan cevap alınmıştır.

Jandarma Genel Komutanlığı’ndan gelen cevapta;

- Vatandaşların ihbar, şikâyet ve yardım taleplerinin 156 Jandarma İmdat hattı üzerinden alındığını, işitme ve dil-konuşma engeli bulunan vatandaşların da ihbar, şikâyet ve acil yardım çağrılarını 156 Jandarma İmdat Sistemine kısa mesaj (SMS) ile iletebilmelerini sağlamak amacıyla, “Engelsiz Jandarma İmdat Projesi” çalışmalarının devam etmekte olduğu bildirilmiştir.<sup>41</sup>
- Jandarma sorumluluk bölgesinde meydana gelen aile içi şiddet ve kadına yönelik şiddet olaylarındaki mağdur kadınların sağlık durumlarına ve engellerine ilişkin bilgilerin bilgi sistemlerine kayıt edilmediğini belirtilmiştir.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’ndan gelen cevapta ise;

- Alo 183 Sosyal Destek Hattını 0553 560 41 44 nolu telefonu 3G üzerinden görüntülü görüşme ile arayan işitme engelli vatandaşların talepleri, çağrı merkezinde görevli işaret dili bilen personel tarafından cevaplandırılarak çözüme kavuşturulduğu belirtilmiştir. Ayrıca vatandaşların ad-soyad, T.C. no ve hangi ilden aradıklarıyla ilgili bilgilerini yazarak ve taleplerini ifade ederek 183 veya 144 nolu ihbar hatlarına ücretsiz mesaj gönderdiklerinde, çağrı merkezinde görev yapan personellerin mesaj veya sesli-görüntülü yanıt sistemi ile kişiye geri dönüş yapmakta olduğu bildirilmiştir.

---

<sup>41</sup> İzleme çalışmasının yürütüldüğü proje süresince zaman sınırlılığı nedeniyle “Engelsiz Jandarma İmdat Projesi”nin kapsamına ilişkin Jandarma Genel Komutanlığı’na yeni bir bilgi edinme başvurusu yapılamamış, projeye ilişkin herhangi bir bilgiye internete rastlanamamıştır.

- Alo 183 Sosyal Destek Hattını arayan; şiddet, ihmal ve istismar mağduru kadınlar, aradıkları ilde bulunan Acil Müdahale Ekibine yönlendirilerek Bakanlık hizmetlerinden yararlandırıldıkları belirtilmiştir. Ancak arayan kadınların engelli olup olmadığı ile ilgili istatistik bilginin tutulmadığı ifade edilmiştir.

Bilgi edinme başvurusuna Emniyet Genel Müdürlüğü'nden cevap alınamamıştır. Ancak Sözcü Gazetesi'nin internet sitesinden erişilen Şubat 2014 tarihli haberinde<sup>42</sup>; İstanbul Emniyet Müdürlüğü'nden yapılan açıklamada "155 SMS" servisinin hayata geçirilmesiyle ilgili talebin engelli vatandaşlardan sıklıkla geldiği bildirilmiş, bu nedenle 1 Şubat 2014 tarihinden itibaren servisin uygulanmaya başladığı ifade edilmiştir. Bu servis sayesinde engelli vatandaşların SMS (kısa mesaj) göndermek suretiyle polise ihbar veya şikayette bulunabilecekleri belirtilmiştir.

Bilgi edinme başvurusuna Sağlık Bakanlığı'ndan da cevap alınamamıştır. Ancak 15 Mayıs 2015 tarihinde Show TV'de yayınlanan bir haberde Sağlık Bakanlığı Acil Sağlık Hizmetleri Genel Müdürü Doç. Dr. Osman Arıkan Nacar tarafından yapılan açıklamada işitme engeli olan ya da konuşma sorunu olan kişiler için 7/24 hizmet veren bir servisin hayata geçtiği belirtilmiştir<sup>43</sup>. Sağlık Bakanlığı ve 112 Acil servisin ortak çalışması olan bu hizmette, engelli kişilerin yazılı mesaj ya da fotoğraf göndererek, görüntülü görüşme yaparak veya sadece konum bilgisi paylaşarak ambulans hizmetinden yararlanabileceği bildirilmiştir.

İhbar hatlarının sundukları hizmetlere ilişkin kurumlardan alınan cevaplar ve haber kaynaklarından erişilen bilgiler değerlendirildiği ihbar hatlarının hemen hemen hepsine mesaj (SMS) yoluyla erişilebildiği görülmektedir. Bu durum engelli erişimi adına oldukça önemli bir gelişmedir. Sağlanan hizmetlerin sürdürülebilir olması için işleyişteki eksiklerinin tespit edilerek düzenli olarak giderilmesi ve farklı engel türlerinin ihtiyaçlarına göre aralıklarla sistemin revize edilmesi şarttır. Bu konuda gerekli hassasiyetin gösterilmesini ENKAD olarak ilgili kurumlardan talep etmekteyiz.

Ayrıca Jandarma Genel Komutanlığı'ndan ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'ndan alınan bilgilerde görüldüğü üzere kurumlar ihbar başvurularında engelli kadın odaklı veri toplamamaktadır. Oysa ki Türkiye'nin de taraf olduğu BM Engelli Hakları Sözleşmesi'ne göre taraf devletler engellilik konusuna duyarlı veri toplama sistemleri geliştirmelidir. Bu nedenle ilgili kurumların başvuru sistemlerin engellilik konusuna duyarlı olması engelli vatandaşların maruz kaldıkları vakaların tespitini kolaylaştıracak, ilgili hizmetlerin kapsamlı biçimde sunulmasını sağlayacaktır.

---

<sup>42</sup> Bkz. "155 SMS" ihbar hattı. Sözcü Gazetesi (Haber tarihi: 11.02.2014).  
<http://www.sozcu.com.tr/2014/gunun-icinden/155-sms-ihbar-hatti-455438/> (erişim tarihi: 02.06.2015)

<sup>43</sup> Bkz. Engelsiz 112 hizmete giriyor. Show TV (Haber tarihi: 15.05.2014).  
[https://www.youtube.com/watch?v=3h1Y\\_NsbmPQ](https://www.youtube.com/watch?v=3h1Y_NsbmPQ) (erişim tarihi: 02.06.2015)

#### **IV- Türkiye İnsan Hakları Kurumu'na ilişkin edinilen bilgiler:**

Türkiye İnsan Hakları Kurumu, kısa adıyla TİHK 30.06.2012 tarihinde 6332 sayılı kanunun resmi gazetede yayınlanması ile kurulmuştur.

Kurumun misyonu içinde ihlal iddialarını incelemek, araştırmak, soruşturmak ve sonuçlarını izlemek; düzenli olarak, ilgili yerlere haberli veya habersiz önleyici ve koruyucu ziyaretler gerçekleştirmek; genel ve özel raporlar yayınlamak; eğitim faaliyetlerinde bulunmak; uluslararası kuruluşlarla diyalog kurmak, bilgi paylaşımında bulunmak ve paydaşlık geliştirmek; kamu kurumlarına öneri ve tavsiyelerde bulunmak, ortak çalışmalar yürütmek; sivil toplum kuruluşları, kişi toplulukları ve insan hakları savunucularıyla ortaklık ve diyalog kurmak bulunmaktadır.

İzleme çalışması kapsamında Türkiye İnsan Hakları Kurumu'na çeşitli sorular sorulmuş, engelli kadınların bu kurumunun başvuru mekanizmalarını kullanıp kullanmadığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda kuruma şu iki soru yöneltilmiştir:

1. 2013-2014 yıllarında engelli kadına yönelik ayrımcılık temelli ihlal başvurusu var mı?  
Varsa başvuru sayısı nedir?
2. 2013-2014 yıllarında engelli kadına yönelik şiddet temelli ihlal başvurusu var mı?  
Varsa başvuru sayısı nedir?

TİHK tarafından 20.02.2015 tarihinde e-posta yoluyla ENGKAD'a gönderilen cevapta, 2013-2014 yıllarında engelli kadınlara yönelik ayrımcılık ya da şiddet temelli herhangi bir ihlal başvurusunun alınmadığı belirtilmiştir. Kurumun oldukça yeni bir oluşum olması henüz başvuru almamasının nedenlerinden biri olabilir. Ancak kurumun engelli kadınlar açısından erişilebilir olması da başvuruları doğru oranda etkileyecektir. Bu anlayışla TİHK'e erişilebilirlikle ilgili bazı sorular sorulmuş, kurumun erişilebilirlik düzenlemeleri hakkında bilgi edinilmeye çalışılmıştır.

TİHK tarafından 20.02.2015 tarihinde verilen cevapta, kurumun fiziki olanakları şu şekilde belirtilmiştir:

Kurum çok katlı bir binada hizmet vermekte ve bina içinde bir asansör bulunmaktadır. Ancak asansörde sesli uyarı sistemi bulunmamaktadır. Bina içinde hissedilebilir zemin uygulaması kullanılmamaktadır ve işitme engelliler için indüksiyon döngü-iyi duyma sistemleri kurulu değildir. Binaya erişimde rampa vb. fiziksel düzenlemeler bulunmamaktadır. Bina içinde engelli tuvaleti bulunmamaktadır. Kurum bünyesinde engellilere hizmet veren özel tertibatlı (asansörlü ya da rampalı) herhangi bir araç bulunmamaktadır. Kurumun resmi internet sitesi görme ve işitme engelli kişilere hizmet verebilecek altyapıda değildir.

Kurumda çalışan personelin durumuna baktığımızda ise kurumda sadece bir psikoloğun çalıştığı bildirilmekte, işaret dili bilen personel ile sosyal hizmet uzmanının çalışmadığı görülmektedir. Ayrıca kurum bünyesinde çalışan personelin "engelli hakları" konusunda hizmet içi eğitim almadığı bilinmektedir.

Tüm bu veriler değerlendirildiğinde TİHK'in engelli kişiler için yeterince erişilebilir bir kurum olmadığı ortaya çıkmaktadır. Kuruma başvuru sürecinin kolaylaştırılması, başvuru yapacak engelli kişilere destek hizmetlerin sağlanması, kurum binasının gerekli fiziksel düzenlemelerle erişilebilir kılınması ve kurum personelinin engelli hakları konusunda eğitilmesi kurumun engelli kişilerle etkileşimini arttıracak, engelli kişilerin kurumdan daha çok yararlanmalarına olanak sağlayacaktır.

#### V-Milli Eğitim Bakanlığı'na ilişkin edinilen bilgiler:

Türkiye'deki engelli bireylere ilişkin devlet tarafından yapılan en son istatistiki veri toplama çalışması Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu Başkanlığı ve Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı'nın işbirliği ile 2002'de yayınlanan "Türkiye Özürlüler Araştırması"dır<sup>44</sup>.

Tabloda da görülebileceği üzere çalışmanın sonuçlarına göre, engelli nüfusun üçte biri ne yazık ki okuma yazma bilmemektedir (%36.37). Engelli kadınlar eğitime erişim olanakları söz konusu olduğunda eğitimin her kademesinde engelli erkeklerin dahi gerisinde kalmaktadır. Kırsalda yaşayan engelli bireyler kentlerde yaşayan engelli bireylere göre eğitim olanağına çok daha az oranda erişebilmektedir. Bunun yanı sıra, kırsal ve kent, erkek ve kadın ayrımı olmaksızın her grup için eğitimin seviyesi arttıkça bireylerin eğitim olanaklarına erişim oranı maalesef düşmektedir. Dolayısıyla bu veriler ışığında, kırsalda yaşayan engelli kadınların eğitim olanaklarına erişimde önemli sorunlar yaşadığı düşünülebilir. Yine engelli kadınların çoğunun yükseköğretim olanaklarına da erişiminin olmadığı görülebilir.

	Okuma-yazma bilmeyen	Okuma-yazma bilen	Okuma-yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen	İlkokul	Ortaokul veya dengi meslek okulları	Lise veya dengi meslek okulları	Yüksek öğretim
<b>Türkiye</b>	36.37	63.62	7.69	40.97	5.64	6.90	2.42
<b>Kent</b>	27.40	72.58	6.85	42.75	8.00	10.62	4.36
<b>Kır</b>	46.36	54.64	8.54	39.17	3.31	3.16	0.47
<b>Erkek</b>	25.75	74.22	7.95	47.21	6.98	8.98	3.10
<b>Kadın</b>	51.26	48.74	7.32	32.22	3.78	3.97	1.45

Tablo 6: Tamamlanmış eğitim durumuna göre engelli nüfus oranı<sup>2</sup>

<sup>44</sup> Bkz. Özürlüler İdaresi Başkanlığı. (2002). Türkiye Özürlüler Araştırması. [http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT\\_ID=11&KITAP\\_ID=14](http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=11&KITAP_ID=14) (erişim tarihi: 22.05.2015)



İzleme çalışması kapsamında Milli Eğitim Bakanlığı'na (MEB) engelli öğrenci verilerindeki son duruma ilişkin sorgulamalar yapılmış, engelli kız öğrencilerin maruz kaldıkları kötü muamele, şiddet, taciz ve istismar olayları hakkında bilgi talep edilmiştir. Ancak sorulara bakanlıktan cevap alınamamıştır.

Bu noktada engelli öğrenci istatistiklerine, MEB tarafından her yıl düzenli olarak yayınlanan ve erişime açık olan resmi istatistikleri aracılığıyla erişilmiştir. Engelli kız öğrencilerin maruz kaldığı olaylarla ilgili bilgilere ise TOHAD'ın 2014 yılında yayınladığı "Mevzuattan Uygulamaya Engelli Hakları İzleme Raporu 2013" başlıklı raporundaki veriler aracılığıyla ulaşılmıştır<sup>45</sup>.

10 Nisan 2015 tarihinde yayınlanan MEB Örgün Eğitim İstatistikleri Kitabı'nda 2014-2015 eğitim öğretim yılı istatistiklerine bakıldığında ilgili eğitim-öğretim yılında toplam **182.917** öğrencinin kaynaştırma eğitimine dahil olduğu görülmektedir<sup>46</sup>. İlkokul , ortaokul ve ortaöğretim kademelerine ilişkin elde edilen bu verilerde engelli kız öğrencilerin kaynaştırma uygulamalarından yararlanma oranı engelli erkek öğrencilerin yararlanma oranlarının çok gerisindedir. **112.557** engelli erkek öğrenci kaynaştırma uygulamalarından yararlanırken buna karşılık **70.370** engelli kız öğrenci kaynaştırma eğitiminden faydalanmaktadır. Diğer bir deyişle, engelli erkek öğrenciler neredeyse engelli kız öğrencilerin iki katı oranında kaynaştırma uygulamalarından yararlanmaktadır.

2014-2015 Eğitim Yılı Kaynaştırma Eğitimi Alan Kız ve Erkek Öğrenci Sayıları					
Okul Seviyesi	Erkek		Kız		Toplam Sayısı
	Sayısı	Oranı	Sayısı	Oranı	
İlkokul	44.646	61,93	27.449	38,07	72.095
Ortaokul	55.063	61,26	34.834	38,75	89.887
Ortaöğretim	12.848	61,37	8.087	38,63	20.935
<b>Genel Toplam (Sayısı)</b>	<b>112.557</b>		<b>70.370</b>		<b>182.917</b>
<b>Genel Toplam (Yüzdesi)</b>	<b>61,53</b>		<b>38,47</b>		

Tablo 7: 2014-2015 eğitim öğretim yılında kaynaştırma eğitimi alan kız ve erkek öğrenci karşılaştırmalı sayıları

MEB istatistiklerine göre 2014-2015 eğitim öğretim yılında örgün eğitimde özel eğitim hizmetlerinden faydalanan öğrenci sayısı toplam **259.282** kişidir. Bu rakama kaynaştırma

<sup>45</sup> Bkz. TOHAD Mevzuattan Uygulamaya Engelli Hakları İzleme Raporu 2013. (2014)

<sup>46</sup> Bkz. MEB 2014-2015 Eğitim Öğretim Yılı Örgün Eğitim İstatistikleri, [http://sgb.meb.gov.tr/istatistik/meb\\_istatistikleri\\_organ\\_egitim\\_2014\\_2015.pdf](http://sgb.meb.gov.tr/istatistik/meb_istatistikleri_organ_egitim_2014_2015.pdf) (erişim tarihi: 25.04.2015)

öğrencileri de dahil edilmiştir. Kaynaştırma öğrencilerinin sayısını toplam rakamdan çıkardığımızda **76.356** öğrencinin özel eğitim sınıflarında ya da özel eğitim okullarında eğitim aldığı anlaşılmaktadır. İstatistik verilerinde, 76.356 öğrencinin devam ettiği özel okul türleri ise şu şekilde sıralanmıştır: Özel eğitim anaokulu, ilkokul (görme engelliler), ilkokul (hafif düzeyde zihinsel engelliler), ilkokul (işitme engelliler), ilkokul (ortopedik engelliler), ilkokul (uyum güçlüğü olanlar), ortaokul (görme engelliler), ortaokul (hafif düzeyde zihinsel engelliler), ortaokul (işitme engelliler), ortaokul (ortopedik engelliler), ortaokul (uyum güçlüğü olanlar), meslek lisesi (işitme engelliler), meslek lisesi (ortopedik engelliler), özel eğitim uygulama merkezi (I. kademe), özel eğitim uygulama merkezi (II. kademe), özel eğitim iş uygulama merkezi (okulu), özel eğitim mesleki eğitim merkezi (görme engelliler III. kademe), özel eğitim mesleki eğitim merkezi (zihinsel engelliler III. kademe).

Aynı istatistiklere göre, örgün eğitimden 2014-2015 eğitim öğretim yılında toplam 17 milyon 559 bin 989 öğrenci yararlanıyor. 2002'de yayınlanan Türkiye Özürlüler Araştırması'na göre engelli nüfusun toplam nüfus içindeki oranı %12.29 olarak belirlenmiştir. Ancak eğitim istatistiklerine bakıldığında engelli öğrencilerin toplam öğrenci nüfusunun sadece %1.48'ini oluşturduğu görülmektedir. Engelli öğrencilerin engelsiz akranlarıyla eşit fırsatlarda eğitime erişemediği ortadadır. Kız öğrenciler açısından değerlendirildiğinde ise tablo daha da karamsardır. Yine istatistiklere göre, resmi okullarda eğitim gören 14 milyon 950 bin 897 öğrencinin 7 milyon 279 bin 547'sini yani yüzde 48,7'sini kız, 7 milyon 671 bin 350'sini yani yüzde 51,3'ünü erkek öğrenciler oluşturmaktadır. Engelsiz öğrencilerin sayıları cinsiyet bazında karşılaştırıldığında kız ve erkek öğrenciler arasında farkın %2.6 civarında olduğu görülmektedir. Oysa ki kaynaştırma öğrencilerinde kız ve erkek öğrenci oranları kıyaslandığında aradaki farkın %23'e çıktığı göze çarpmaktadır. Bu veriler göz önüne alındığında, engelli kadınların eğitim hakkına erişimde bir hayli dezavantajlı konumda olduğu söylenebilir. 2002 yılında yayınlanan istatistiklerde de okuma yazma bilmeyen engelli kadınlar ile engelli erkekler arasındaki oransal fark %25 olarak hesaplanmaktadır. Aradan geçen 13 yılda, durumun engelli kadın ve kız çocuklarının lehine değişmediği ortadadır.

Eğitim; öğrencilere birey olmaları yolunda gerekli nitelikleri kazandıran ve onları topluma hayatına hazırlayan çok önemli olan bir süreçtir. Bu nedenle öğrencilerin azami düzeyde eğitim fırsatlarından yararlanması şarttır. Engelli öğrencilerin gelişimleri düşünüldüğünde ise eğitim fırsatlarına erişmek hayati bir önem taşımaktadır. Ancak öğrencilerin eğitim fırsatlarına yeterince ulaşamadığı resmi verilerle de ortadadır. Fakat önemli bir başka gerçek de eğitim ortamına erişen engelli öğrencilerin yaşadığı mağduriyetlerdir. Yürütülen izleme çalışmasında okuldaki eğitim fırsatına erişen, ancak akranlarından ya da öğretmenlerinden gördüğü şiddet nedeniyle eğitim fırsatlarından yararlanamayan öğrencilere ilişkin bilgi toplanmak istenmiş ancak MEB kaynaklarından ilgili veriye ulaşılamamıştır.

TOHAD'ın 2014 yılında yayınladığı "Mevzuattan Uygulamaya Engelli Hakları İzleme Raporu"nda 2012 ve 2013 yıllarında medyaya yansıyan ve engelli öğrencilere yönelik olan 87

ihlal haberinin var olduğu rapor edilmiştir<sup>47</sup>. İhlal türlerine bakıldığında kötü muamele, taciz, tecavüz ve ölüm vakalarının olduğu görülmektedir. Aşağıdaki tabloda ihlallere ilişkin sayısal veriler daha detaylı incelenebilir:

Eğitim Alanındaki İhlâl Çeşitlerine Göre Medyada Yer Alan Haberler Sayıları					Konularına Göre Haber Toplamları
İhlal Edilen Haklar	Görsel Medya Haber Sayıları		Yazılı Medya Haber Sayıları		
	2012	2013	2012	2013	
Kötü Muamele	0	0	0	46	46
Taciz	0	6	4	3	13
Tecavüz	0	0	9	0	9
Ölüm (kaza, cinayet vb. sebeplerle)	0	0	18	1	19
<b>Toplam</b>	<b>0</b>	<b>6</b>	<b>31</b>	<b>50</b>	<b>87</b>

Tablo 8: Eğitim alanındaki ihlâl çeşitlerine göre medyada yer alan haber sayıları

Tablodaki veriler değerlendirildiğinde, 2013 yılında engelli öğrencilerin en çok, kötü muameleye maruz kaldıkları anlaşılmakta, 2012 yılında ise daha trajik bir sonuçla en çok ölüm vakalarının öznesi oldukları görülmektedir. İhlal vakalarında mağdur olan öğrencilerin cinsiyet dağılımı raporda belirtilmediği için engelli kız öğrencilerin durumuna ilişkin bu noktada özel bir değerlendirme yapılamamaktadır.

Yine aynı raporda, MEB'e yapılan bilgi edinme başvurusunda şiddet, tecavüz, cinsel istismar vb. konularda eğitim hakkının engellenmesine yönelik yürütülen bir soruşturma olup olmadığının bakanlığa sorulduğu belirtilmiş, ancak MEB'ten bu konularda yürütülen herhangi bir soruşturma bulunmadığı yönünde cevap alındığı ifade edilmiştir<sup>48</sup>.

Aynı raporda ilgili bölümdeki medya verilerine baktığımızda ise mağdur olan bir öğrencinin ailesinin savcılığa suç duyurunda bulunduğu haberde görülmektedir. Bakanlığın bu suç duyurusundan habersiz olduğunu düşünmek anlamsız bir varsayım olacaktır. Bu durumdan anlaşılmaktadır ki, bakanlık bu vakalarla ilgili bilgi paylaşmaya sıcak bakmamaktadır.

<sup>47</sup> Bkz. TOHAD Mevzuattan Uygulamaya Engelli Hakları İzleme Raporu 2013. (2014). s.214.

<sup>48</sup> A.g.e., s. 214.

Yine medya verilerine dönecek olursak, özellikle zihinsel engelli kız öğrencilerin sıklıkla mağdur edildiği ortaya çıkmaktadır. Raporda yer alan her iki haberde de engelli kız öğrencilerin öğretmenleri tarafından şiddete uğradığı görülmektedir.



Haber 1: 24.03.2013 tarihli Ayrıntılı Haber Gazetesi<sup>49</sup>

# Engelli okulunda taciz ve şantaj

Skandal içinde skandal

Ü[ ]deki özel engelliler okulunda bir öğretmen, üç kız öğrenciyi taciz etti. Okul yönetimi ödenek kesilmesin diye tacizci öğretmeni şantajla okulda tuttu

Haber 2 : 23.03.2012 tarihli Taraf Gazetesi<sup>50</sup>

Bu veriler engelli kız öğrencilerin okullarda ve diğer eğitim kurumlarında (özel eğitim ve rehabilitasyon merkezi vb.) da şiddet riski altında olduğunu göstermektedir. Özellikle zihinsel engelli öğrenciler ya da konuşma becerileri olmayan öğrenciler düşünüldüğünde, mağdurların kendini ifade edemediği durumlar ortaya çıkmakta, şiddet riski katlanarak

49 A.g.e., s. 212.

<sup>50</sup> A.g.e., s. 213.

artmaktadır. 2014 yılında rastlanan bir başka haberde ise davranış problemi olan engelli öğrenci sınıfta yalnız bırakılarak eğitim sistemi dışına itilmeye çalışılmakta, psikolojik şiddetin mağduru olmaktadır. Bu öğrencilerin mağduriyetlerini engellemek için MEB'in acilen gerekli tedbirleri alması ve ilgi denetim mekanizmalarını devreye sokması gerekmektedir.

## Selen sınıfta yalnız kaldı

Engeli nedeniyle okuldan uzaklaştırmak istenilen Selen'e okulu ve sınıf öğretmeni sahip çıkarken veliler utanç verici bir eyleme imza atarak dün çocuklarını okula göndermedi

**İLGİ GÖRMESİ GEREKİRKEN YALNIZLIĞA İTİLDİ**

**KONU TAKİP ALTINDA**

Antalya'da yüzde 30 bedensel engelli bulunan ve özel eğitim verilmesi gereken Piri Reis İlköğretim Okulu 2'nci sınıf öğrencisi Selen Sargın ile ilgili sorun yeni bir boyut kazandı. SABAH Akdeniz'in konuyu gündeme taşımasından sonra toplumun büyük bir kesiminden tepki çeken olay sonrası okul yönetimini ve sınıf öğretmeni Selen'e özen gösterdi, arka sıralarda oturan çocuk ön sıraya oturtuldu. Bu olumlu gelişmeye karşı diğer öğrenci velileri olaya özenle yaklaşmak yerine çocuklarını okula göndermeme eylemine bağladı. Duyarsız toplum örneğinin ortaya konulduğu okulda küçük Selen yalnızlığa itildi.

**OKUL İLGİ GÖSTERDİ**  
SABAH Akdeniz'de dün 'Selen'e göre eğitim şart' başlığı ile yayınlanan haberin ardından küçük Selen'in ön sıra alınmasını belirten baba Cevat Sargın ise, "Kızımın eğitimi artık yakından takip ediyor ve gerekli ilgi gösteriliyor. Keşke bunlar daha önce olsaydı. Selen çok çabuk

tepede verebilen bir çocuk. Kendisine gösterilen ilgiyi fark edince onun da azımtı" dedi.

**SINIFTA YALNIZ KALDI**  
Yaşanan olumsuz gelişmelere rağmen diğer öğrenci velilerinin davranışlarında bir değişiklik olmadığını aktaran Baba Sargın, "Diğer öğrenci velileri durumu protesto ettikleri için çocuklarını okula göndermediler. Selen şu an sınıfta yalnız. Selen'i okuldan alıncaya kadar diğer veliler çocuklarını okula göndermeme kararı almışlar. Sınıfta şu an yalnızca Selen ve öğretmeni var" ifadelerini kullandı.

YASANAN gelişmeleri değerlendiren Antalya İl Millî Eğitim Müdürü Osman Nuri Gülay, Selen Sargın olayı ile ilgili ilk kez konuştu. SABAH Akdeniz'in sorularına cevap veren İl Millî Eğitim Müdürü Gülay, "Arkadaşlarımız konu üzerinde çalışıyorlar. Hem Rehberlik Araştırma Merkezi (RAM) uzmanları hem de müfettişlerimiz konuyu inceleyiyorlar. Onların hazırlayacakları raporlara göre hareket edeceğiz. Hiçbir konu çözümsüz değildir. Bütün çözümsüzlüklerin çözüm noktası eğitimdir" ifadelerini kullandı.

SELEN'E her konuda sahip çıkacaklarını aktaran Gülay, "Çocuk bizim çocuğumuz, okul bizim okulumuzdur. Öğretmenimiz çocuklara sahip çıkacak ve onların sorunlarını eğitim sistemi içinde çözecektir. Böyle bir sorun okul, öğretmen, aile ve velilerin işbirliği ile çözülür. Şu anda Muratpaşa Kaymakamız veliler ile görüşmelerini sürdürüyor. Mutlaka bir çözüm bulunacaktır. Ancak velilerin çocuklarını topluca okula göndermemeleri yanlıştır ve suçtur. Herkes çözümün eğitiminde aranmalıdır" diye konuştu.

Haber 3 : 24.10.2014 tarihli Sabah Gazetesi Akdeniz Eki<sup>51</sup>

## VI- İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün Uygulamalarına İlişkin Veriler

Türkiye, mülteciler için en önemli göç yollarından biridir. Yaşadıkları ülkelerden özellikle Avrupa ülkelerine göç etmek isteyen mülteciler geçiş güzergahı olarak Türkiye'yi kullanmaktadır, hatta Uluslararası Göç Örgütü'nün yayımladığı raporda, Türkiye'nin Avrupa'ya geçiş için en büyük ikinci güzergâh olduğu belirtilmektedir<sup>52</sup>. Bu nedenle Türkiye önemli bir göçmen nüfusa ev sahipliği yapmaktadır.

Dünya Sağlık Örgütü'nün tahminlerine göre, dünya genelinde zorla yerlerinden edilmiş kişilerin/mültecilerin 2.3 milyon ile 3.3 milyonu engelli kişiler oluşturmaktadır.<sup>53 54</sup> BM Mülteciler Yüksek Komiserliği'ne göre engelli mülteciler; fiziksel, cinsel ve duygusal istismara karşı daha savunmasız durumda olurlar ve fazladan korunmaya ihtiyaç duyabilirler. Yıkınma

<sup>51</sup> Bkz. 24.10.2014 tarihli Sabah Gazetesi Akdeniz Eki.

<sup>52</sup> Bkz. Marmara, mültecilerin yeni göç yolu oldu. Agos Gazetesi (Haber tarihi: 03.11.2014) <http://www.agos.com.tr/tr/yazi/8374/marmara-multecilerin-yeni-goc-yolu-oldu> (erişim tarihi:03.06.2015)

<sup>53</sup> BM verilerine göre 2013 yılı sonunda dünya çapında toplam 51.2 milyon kişi zorla yerlerinden edilmiş, bu sayı 2014 yılında rekor seviyelere ilerleyerek sadece yılın ilk yarısında (ilk 6 aylık dönemde) 46.3 milyon kişiye ulaşmıştır. <http://www.unhcr.org.tr/?content=611> (erişim tarihi:12.07.2015)

<sup>54</sup> Bkz. UNHCR, <http://www.unhcr.org.tr/?page=65> (erişim tarihi:02.06.2015)

alanlarına ve tuvaletlere erişimde olduğu gibi bazı durumlarda mahremiyetin olmayışı, engelli insanların istismar edilmesine ilişkin riski arttırmakta. Engelliler genellikle topluluk hayatının bir parçası olamazlar; etrafındaki insanlar kaçmaya başladıklarında geride bırakılma tehlikesi ile karşı karşıyadırlar ve ailelerinin nerede olduklarının saptanmasına ilişkin programlara erişimleri konusunda zorluklar yaşayabilirler<sup>55</sup>.

Bu bilgilerden hareketle, izleme çalışması kapsamında ENGKAD Türkiye’de yaşayan engelli mülteciler hakkında veri toplamak istemiş ve İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’ne bilgi edinme başvurusunda bulunmuştur.

Bilgi edinme başvurusunda şu sorular sorulmuştur:

1. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından engelli mülteci kadınlara ilişkin bir çalışma yürütülmekte midir?
2. Türkiye’deki mülteci kamplarındaki engelli birey sayısı ve cinsiyet dağılımı nedir?
3. Kurumunuz bünyesinde çalışan personele yönelik engell hakları konulu hizmetçi eğitim yapılmakta mıdır? Yapılmaktaysa eğer;
  - a. eğitim içeriğinde engelli kadınlara ilişkin alt başlık bulunuyor mu?
  - b. bu eğitim şu ana kadar kaç personele verildi?
  - c. verilen eğitimin süresi nedir?

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından 12 Şubat 2015 tarihinde e-posta yoluyla tarafımıza gönderilen cevapta sorular şu şekilde yanıt verilmiştir:

1. Ülkemizden uluslararası koruma başvurusunda bulunan yabancıların iş ve işlemleri 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu çerçevesinde yürütülmekte olup, söz konusu kanun kapsamında özel ihtiyaç sahibi olarak belirtilen “Başvuru sahibi ile uluslararası koruma statü sahibi kişilerden; refakatsiz çocuk, özürlü, yaşlı, hamile, beraberinde çocuğu olan yalnız anne ya da baba veya işkence, cinsel saldırı ya da diğer ciddi psikolojik, bedensel ya da cinsel şiddete maruz kalmış kişilere” hak ve hizmetlerde erişimde öncelik tanınmaktadır.
2. Bilgi Edinme Kanununun 7 inci maddesinin birinci fıkrası kapsamında, söz konusu istatistiklerin ülkemizde geçici koruma kapsamında bulunan yabancıların barındırıldığı kamplardan sorumlu olan Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı’ndan talep edilmesi uygun olacaktır<sup>56</sup>.
3. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü 11/04/2014 tarihi itibarıyla operasyonel hale gelmiştir. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü personeline yönelik temel eğitimler ve hazırlayıcı eğitimler başlatılmış olup "engelli hakları" konulu hizmet içi eğitim faaliyeti henüz yapılmamıştır.

Verilen cevaplardan görüldüğü üzere, (şiddet gören) engelli kadın mülteciler yasa gereği hak ve hizmetlere erişimde öncelikli durumdadırlar. Ancak üçüncü sorunun cevabında da

---

<sup>55</sup> A.g.e

<sup>56</sup> Projenin zaman sınırı nedeniyle ilgili soru için Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı’na tekraren başvuru yapılamamıştır.

belirtildiği üzere ilgili birimlerde çalışan personel engelli hakları konusunda ne yazık ki eğitilmiş değildir. Bu nedenle personel, ilgili kişilere hakları konusunda yeterli bilgiyi veremeyebilir, engelli kadınların öncelikli olmaları gereken konularda yeniden mağduriyetlere uğramalarına neden olabilirler.

## **VII- Soru Önergeleri:**

İzleme çalışması kapsamında TBMM'nin 24. Yasama döneminde Ocak 2013- Ocak 2015 tarihleri arasında milletvekilleri tarafından kadına yönelik şiddet ile ilgili sorulmuş soru önergeleri taranmış ve engelli kadınların da konu olduğu sorular tespit edilmeye çalışılmıştır.

2013 yılı (03.01.2013 - 31.12.2013 tarihleri arasında) içinde TBMM'de milletvekilleri tarafından kadına yönelik şiddet ile ilgili 102 soru önergesi sorulmuş; şiddet vakalarının sayısı, koruma tedbirleri, koruma sistemlerinde çalışan personelin eğitimi, sığınakların durumu gibi konularda bakanlıklardan bilgi talep edilmiştir. Ne yazık ki bu önergelerin hiçbirinde engelli kadınlara ilişkin herhangi bir bilgi sorgulanmamıştır.

Aynı şekilde, 2014 yılı içinde (03.01.2014 - 22.01.2015 tarihleri arasında) kadına yönelik şiddet ile ilgili 78 soru önergesi sorulmuş; bu önergelerin hiçbirinde engelli kadınların gördüğü şiddete ilişkin bilgi yine sorgulanmamıştır. Sadece, MHP Ankara Milletvekili Zühal Topçu tarafından Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı Ayşenur İslam'a yöneltilen 04.02.2014 tarihli ve 7/39229 sayılı soru önergesinde, gördüğü şiddet sonucu engelli durumuna gelen kadınların sayılarının ve bölgesel dağılımlarının sorgulandığı tespit edilmiştir<sup>57</sup>. Fakat bu soru önergesinde sorulan sorulara bakanlığın cevap vermediği görülmüştür.

ENGKAD'ın ilgili girişimleri sonucunda araştırma ekibimiz tarafından hazırlanan soru önergelerinin bazıları CHP İzmir Milletvekili Rıza TÜRMEN tarafından mecliste ilgili bakanlara sorulmuş, ancak 7 Haziran genel seçimleri öncesi meclisin erken tatile girmesi nedeniyle sorularımıza yanıt alınamamıştır.

Sorulan sorularda, şiddet vakalarında ilk başvuru merkezi olan karakolların fiziki durumu ve personel yeterliliği sorgulanmış, 2013-2014 yıllarında şiddet gördüğü için kolluk kuvvetlerine ya da acil yardım hattına başvuran engelli kadın sayısı hakkında bilgi talep edilmiştir. Bu kapsamda, Rıza Türmen tarafından İçişleri Bakanı Sebahattin Öztürk'e yöneltilen 09.03.2015 tarihli ve 36138 sayılı soru önergesinde şu dört soru sorulmuştur<sup>58</sup>:

1. Karakollar engelli kadınların erişimine fiziksel olarak uygun mudur?
2. Karakolların kaç tanesinde işaret dili bilen memur bulunmaktadır?

<sup>57</sup> Bkz. Ankara Milletvekili Zühal Topçu tarafından Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı Ayşenur İslam'a yöneltilen 04.02.2014 tarihli ve 7/39229 sayılı yazılı soru önergesi, <http://www2.tbmm.gov.tr/d24/7/7-39229s.pdf> (erişim tarihi: 01.06.2015)

<sup>58</sup> Bkz. İzmir Milletvekili Rıza Türmen tarafından İçişleri Bakanı Sebahattin Öztürk'e yöneltilen 09.03.2015 tarihli ve 36138 sayılı soru önergesi, <http://www2.tbmm.gov.tr/d24/7/7-62654s.pdf> (erişim tarihi: 01.06.2015)

3. Türkiye’de 2013-2014 yıllarında şiddet gördüğü için 155 hattına yapılan başvurulardan kaç tanesi engelli kadındır?
4. Türkiye’de 2013-2014 yıllarında şiddet gördüğü için yapılan başvurulardan kaç tanesi engelli kadındır?

Adli makamlara yansımış olan şiddet vakaları düşünülerek, adliyelerin fiziki erişimi hakkında bilgi talep edilmiş, ceza infaz kurumlarında kalan engelli kadınlara ilişkin sorgulamalar yapılmıştır. Bu amaçla Rıza Türmen tarafından Adalet Bakanı Kenan İpek’e yöneltilen 09.03.2015 tarihli ve 36137 sayılı soru önergesinde şu sorular sorulmuştur<sup>59</sup>:

1. Engelli kadın tutuklu sayısı Ocak 2015 itibarıyla nedir?
2. Engelli kadın hükümlü sayısı Ocak 2015 itibarıyla nedir?
3. Kapalı veya açık ceza infaz kurumlarında engelli kadın mahkumlara yönelik alınan özel önlemler nelerdir? Kaç infaz kurumunda bu uygulama vardır? Kaç engelli kadın bu özel önlemlerden yararlanmıştı?
4. Adliyeler engelli kadınların erişimine fiziksel olarak uygun mudur?
5. Adliyelerin kaç tanesinde işaret dili bilen çalışan bulunmaktadır?
6. Adliyelerin kaç tanesinde levhalar Braille alfabesi ile yazılıdır?
7. Adliyelerin kaç tanesinde asansör gibi araçlarda sesli uyarı sistemi vardır?
8. Türkiye’de 2013-2014 yıllarında şiddet mağduru olan engelli kadın sayısı nedir?

Soru önergesinde sorulan sorular izleme çalışmasını yapan araştırma ekibi tarafından ilgili bakanlıklara bilgi edinme başvuruları yoluyla da sorulmuş ancak cevap alınamamıştır.

Ortaya çıkan tabloda, ne yazık ki 2013-2014 yıllarında şiddet gören kadınların sayısına ilişkin bilgiye erişilememiş, adliyelerin ve karakolların erişilebilirlik durumu tespit edilememiştir.

Ayrıca, ceza infaz kurumlarında kalan engelli kadın tutuklu ve hükümlü sayısına erişilememiş, engelli kadınlara yönelik bu kurumlarda düzenlenen özel önlemlere ilişkin bilgi elde edilememiştir. Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi’nin (UNDOC) Ceza Adaleti El Kitapları dizisinde yayınlanan “Özel İhtiyaçları Olan Mahpuslara Yönelik El Kitabı”nda da belirtildiği üzere “engelli kadın mahpuslar suiistimal, şiddet, cinsel taciz ve tecavüz için özellikle yüksek risk altındadır”<sup>60</sup>. Bu sebeple, ENKAD hassas durumları nedeniyle diğer mahpusların ve cezaevi personelinin kolayca hedefi haline gelebilecek bu grup hakkında bilgi edinmek istemiş fakat gerekli bilgiye ilgili kaynaklardan erişememiştir.

---

<sup>59</sup> Bkz. İzmir Milletvekili Rıza Türmen tarafından İçişleri Bakanı Sebahattin Öztürk’e yöneltilen 09.03.2015 tarihli ve 36137 sayılı soru önergesi, <http://www2.tbmm.gov.tr/d24/7/7-62534s.pdf> (erişim tarihi: 01.06.2015)

<sup>60</sup> Bkz. Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi’nin (UNDOC) Ceza Adaleti El Kitapları dizisi, Özel ihtiyaçları Olan Mahpuslara Yönelik El Kitabı. (2009). [http://www.cezaevindestk.org/belgeler/ozel\\_ ihtiyaclara\\_sahip\\_mahpuslar\\_uzerine\\_el\\_kitabi.pdf](http://www.cezaevindestk.org/belgeler/ozel_ ihtiyaclara_sahip_mahpuslar_uzerine_el_kitabi.pdf) (erişim tarihi: 01.06.2015)



### **VIII- Medya Verilerinin Analizi:**

İzleme çalışması kapsamında 2013 ve 2014 yıllarında yazılı ve görsel basına yansıyan haberler taranmış, engelli kadınların şiddet mağduru olduğu haberler ortaya çıkarılarak engelli kadınların uğradık şiddet ile ilgili bir genel tablo oluşturulmaya çalışılmıştır. Medya verileri profesyonel medya tarama sistemi kullanılarak TOHAD desteği ile elde edilmiştir.

#### **a. 2013 Görsel Medya Verileri:**

2013 yılı verileri incelendiğinde, yıl boyunca görsel basında engelli kadınlara yönelik şiddet vakalarını konu edinen 12 haberin yer aldığı tespit edilmiştir. Bu haberlerin dokuz tanesinde farklı yaşlardaki zihinsel engelli kadınların maruz kaldıkları cinsel şiddete ilişkin bilgi verilmiştir. Diğer haberlerde ise bedensel engelli kadınlar ile yaşlı engelli kadınların uğradıkları fiziksel şiddete değinilmiştir.

Haberlerin detayı incelendiğinde çarpıcı bir durumla karşı karşıya kalınmaktadır. Çünkü tespit edilen haberlerde yer alan şiddet vakalarının yarısı; bakım evi, huzur evi ve yatılı rehabilitasyon merkezi gibi kapalı kurumlarda gerçekleşmiştir. Kapalı kurumların engelli kişiler için şiddet ürettiği zaten farklı raporlardan da bilinen bir gerçektir<sup>61</sup>, ancak ortaya çıkan haberlere ve yazılan raporlara rağmen şiddetin kurumlarda hala engellenemiyor olması kurumların yeterince denetlenemediğini göstermektedir. Ayrıca bazı vakalarda, mağdurlar dışarıda uğradıkları şiddet nedeniyle devlet koruması altına alınıp, kurumlara yerleştirilebiliyorlar. Bu durumda şiddet üretilen bir kuruma yerleştirilen mağdur, sadece şiddet ortamını değiştirmiş olacak, ne yazık ki şiddete uğramaktan kaçınamayacaktır. Üstelik şiddete uğradığı biline mağdur şiddet ortamında daha fazla şiddete maruz kalma riski ile de karşı karşıyadır.

Oysa ki BM EHS'nin 16. maddesi, taraf devletleri sömürünün, şiddetin ve istismarın her biçimini önlemek için engellilere hizmet etmeye yönelik tüm tesislerin ve programların bağımsız merciler tarafından etkin bir şekilde denetlenmesini sağlaması için yükümlü kılar. Ayrıca BM EHS'nin 33.maddesi, ulusal uygulama ve denetim başlığı altında taraf devletleri başta engelliler ve onları temsil eden kuruluşlar olmak üzere sivil toplumun denetim sürecine tam katılımını sağlamaya davet eder. Bu noktada kapalı kurumların denetiminde sivil örgütlerin kamu kurumları ile işbirliği yapması, kurumlar arası işbirliğini güçlendirecek, kapalı kurumların daha şeffaf bir yapıyla çalışmalarını sağlayarak şiddet vakalarının önüne geçilecektir. Bu noktada ENGKAD üstüne düşen sorumluluğu almaya her zaman hazırdır.

---

<sup>61</sup> Bkz. Behind Closed Doors: Human rights abuses in the psychiatric facilities, orphanages and rehabilitation centers of Turkey, 2005. Mental Disability Rights International. <http://www.driadvocacy.org/wp-content/uploads/turkey-final-9-26-05.pdf> (erişim tarihi:11.05.2015)

## b. 2013 Yazılı Medya verileri:

2013 yılı verilerinde engelli kişilere yönelik 301 haber taranmış, 242 haberde engelli kadına yönelik şiddet vakalarına rastlanmıştır. Bu 242 haber içinde, tekrar eden haberler ayıklandığında 43 farklı şiddet vakasının var olduğu tespit edilmiştir.

Medya verileri detaylı biçimde incelendiğinde aşağıdaki tabloda yer alan sonuçlar ortaya çıkmaktadır:

Şiddet türü	Haber Sayısı
Cinsel istismar	12
Tecavüz	19
Fiziksel Şiddet	4
Fuhuşa zorlanma	8

Tablo 9: 2013 yılı engelli kadına yönelik şiddet vakalarının şiddet türü ve sayısı

Haberlerin içeriklerine baktığımızda ise, zihinsel engelli kadınlara yapılan toplu tecavüzler ülke genelinde sıklıkla karşılaşılan haberlerdir. Kendini ifade edemeyecek durumda olan işitme engelli kadınlar, zihinsel engelli kadınlar ve konuşmakta zorluk çeken kadınlar, tecavüz haberlerinde mağdur oldukları ortaya çıkan temel gruplardır.

Kadınların özellikle tecavüz vakalarından sonra hamile kalması ve mahkeme kararı ile çocuklarının alınması yine haberlerde sıklıkla rastlanan durumlardan biridir. Aşağıdaki haberde de görüleceği üzere, işitme engelli kadın 10 kişinin toplu tecavüzüne uğramış, tecavüz sonrası hamile kaldığı bebeği mahkeme kararı ile alınmıştır. Bu noktada, BM EHS'nin 17. maddesinde öngörülen kişisel bütünlüğün korunması ilkesinin hiçe sayıldığı, engelli kadınların beden bütünlüğünün korunmadığı hatta farklı kişi ve kurumlar tarafından yine yeni yeniden ihlal edildiği ortaya çıkmaktadır.

## Z.K. davasında 10 sanığa tahliye

Edirne'de uğradığı tecavüz sonrası hamile kalan ve 14 haftalık bebeği mahkeme kararıyla alınan işitme engelli 14 yaşındaki Z.K.'ya cinsel saldırıda buldukları iddiasıyla yargılanan tutuklu 10 sanık ilk duruşmada tahliye edildi. Koruma altına alınıp Bursa'da çocuk yetiştirme yurduna yerleştirilen Z.K. duruşmaya katılmadı. 'Fuhuşa teşvik' iddiasıyla tutuksuz yargılanan anne S.K., iddiaları kabul etmeyecek "Kızımı istismar edenlerden şikâyetçiyim" dedi. Sanıklar da suçlamaları kabul etmedi. Duruşma nisana ertelendi. (EDİRNE / DHA)

Haber: 01.02.2013 tarihli Radikal Gazetesi

Tüm bu haberler; ne yazık ki ülke genelinde zihinsel engelli kadınlar için gerekli şiddet önleme ve koruma mekanizmalarının olmadığını göstermekte, kadınların her an şiddete açık biçimde yaşadıklarını ortaya koymaktadır.

### c. 2014 Görsel Medya Verileri:

Yapılan taramada, 2014 yılında engelli kadınlara yönelik şiddet vakalarında sadece 2 tane olaya rastlanmış, bu haberler zihinsel engelli kadınların maruz kaldığı cinsel şiddet vakaları (tecavüz ve cinsel istismar) hakkında bilgi vermiştir. Yirmili yaşlarında olan genç engelli kadınların tanıdıkları kişilerin şiddetine/istismarına (baba ve komşu) uğradıklarını ortaya koymuştur.

### d. 2014 Yazılı Medya Verileri:

2014 yılı medya verilerine ait 893 haber taranmış, engelli kadına karşı şiddet olaylarına yönelik 25 farklı vaka bulunmuştur. Bu vakaların hemen hemen hepsinde zihinsel engelli kadınlara yönelik cinsel şiddet olayları söz konusudur. Vakaların şiddet türüne göre dağılımı ise şu şekildedir:

Şiddet türü	Haber Sayısı
Cinsel istismar	8
Tecavüz	12
Fiziksel Şiddet	3
Fuhuşa zorlanma	2

Tablo 10: 2014 yılı engelli kadına yönelik şiddet vakalarının şiddet türü ve sayısı

Haberlerin içeriklerine baktığımızda ise, Antalya’da 3 yıl boyunca öz babasının tecavüzüne uğradığı bildirilen zihinsel engelli genç kadın ile ilgili haber 2014 yılında haber kaynaklarında en çok konu edilen vakadır. Yaklaşık 40 farklı kaynaktan yer alan haberde ayrıca zihinsel engelli kadının babasının tecavüzü sonucu doğan bebeklerinin de öldürülüp evin bahçesine gömüldüğü iddia edilmiştir. Olay, ismi gizli tutulan komşusunun polise ihbarıyla ortaya çıktı.

Bu haberde de görüldüğü üzere zihinsel engelli kadınlar korunmasız yapıları nedeniyle hem ev içinde hem de ev dışında şiddet ve istismarın doğrudan hedefi olmakta ve bu şiddet yıllar boyu sürebilmektedir. Ailenin diğer fertlerinin şiddeti uygulayan kişi tarafından ölümlerle korkutularak sindirildiği yine haberde yer alan bir başka detaydır. Dolayısıyla şiddet sadece engelli kadını değil, ona yardımcı olmak isteyen ancak şiddet uygulayan kişi tarafından baskı altına alınan ve tehdit edilen diğer kişileri de mağdur etmektedir. Bu haberde en dikkat çekici detay, olayın ailenin komşusu tarafından ihbar edilmesidir. Komşunun, şiddet vakasını umursaması ve polise ihbar etmesi şiddet döngüsünü kırmış ve şiddet uygulayan kişinin cezalandırılmasını sağlamıştır. Bu noktada etrafımızdaki engelli kişilerin mağdur olabileceği durumlara hassasiyet göstermek ve gerektiği durumlarda kolluk kuvvetlerine ve adli makamlara ihbar etmek veya başvurularda bulunmak kişilerin hayatında önemli bir mağduriyeti sonlandırmamıza yardım edebilir.

2014 verileri incelendiğinde, engelli kadınların yine bakım ve rehabilitasyon merkezinde şiddete maruz kaldığı görülmektedir. Ne yazık ki kapalı kurumlar ortaya çıkan şiddet vakalarına rağmen hala şiddet üretmeye devam etmektedir. Daha önce de belirtildiği üzere kapalı kurumların denetime açık olması, şiddet vakalarını önleyecek, olası bir şiddet vakasının da çok daha kolay ortaya çıkmasına yardımcı olacaktır.

Son söz olarak;

- Medya verileri incelendiğinde her yaşta ve her engel grubundan engelli kadının şiddet uygulayanların hedefi oldukları görülmektedir. Ancak özellikle zihinsel engelli kadınların sıklıkla şiddetin bilhassa da cinsel şiddetin mağduru oldukları ortaya çıkmaktadır.
- Şiddet uygulayan kişi mağdurun çoğunlukla tanıdığı bir kişi (ya da kişiler) olmakta, hatta çoğu zaman aile fertlerinden birinin bu şiddeti uygulayan kişi olduğu ortaya çıkmaktadır.
- Kapalı kurumlarda kalan engelli kadınların şiddet riskinin çok yüksek olduğu ortadadır. Kurumlarda karşılaşılan şiddet vakalarının detayına baktığımızda, şiddet uygulayanların genellikle kurum personeli olduğu görülmektedir. Bu noktada kamu kurumlarının denetim ve personel eğitimi konusunda yetersiz olduğu düşünülmektedir. Şiddet vakalarının durumu; bu kurumların sivil toplumun denetime açılmasını ve kurumlarda çalışan personelin sivil toplum işbirliği ile eğitilmesi gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır.

- Medya haberlerinde sıklıkla yer alan bir diğer konu da cinsel şiddet vakalarında verilen yargı kararlarıdır. Ne yazık ki yargı kararlarının çoğu şiddet uygulayan kişilere takipsizlikle sonuçlanmakta ya da suçluların tutuksuz yargılanmak üzere serbest bırakıldığını ortaya koymaktadır. Aşağıdaki haberde de görülebileceği üzere zihinsel engelli kızının para karşılığı erkeklerle zorla cinsel ilişki kurmasını sağlayan baba, yalan beyanda bulunduğu bilinmesine rağmen adli merciler tarafından tutuksuz yargılanmak üzere serbest bırakılmaktadır. Bu tip uygulamalar, ne yazık ki şiddet döngüsünün kırılmadan devam etmesine neden olmakta, engelli kadını yine yeni yeniden şiddete uğrama riski ile baş başa bırakmaktadır.

# 'Baba hem müşteki hem de şüphelidir'

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın avukatlarından Funda Akdoğan Erdoğan, "Toplumsal düzen için bu denli önemli olan davalara tutuksuz yargılama verilmesi son derece yanlıştır" dedi



44 gün boyunca G.H.'ye tecavüz ettikleri ileri sürülen 3 kişi ile baba gözaltına alındıktan sonra serbest bırakılmıştı.

## DAMLA YUR Balıkesir

Balıkesir'de 16 yaşındaki zihinsel engelli G.H'yi 44 gün boyunca alıkoyma tecavüz ettiği gerekçesi ile gözaltına alınan 3 kişi dışında bir kişi daha şüpheli bulundu. Ablası N.D.H'nin G.H'yi onaylar nitelikte ifade vermesi üzerine baba I.H., 'çocuklarını para karşılığı ilişkiye zorladığı' iddiasıyla gözaltına alındı. Ancak tutuklanması istemiyle iki kez mahkemeye sevk edilen 3 şüpheli ile baba I.H. serbest bırakıldı.

Adli kayıtlardan alınan bilgiye göre G.H. ifadesinde, babasının kendisini dört yıldır erkeklerle pazarladığını, ablası N.D.H.'yi de erkeklerle zorla ilişkiye soktuğunu iddia etti. Bunun üzerine jandarma, G.H.'nin evli, bir çocuk annesi olan ablası N.D.H.'nin de ifadesine başvurdu. N.D.H. ifadesinde, "2010 yılı Ekim ayında evlendim. Evlenmeden önce babam bana tecavüz edip, evimizin barakasında aynı köyde yaşayan H.U.'ye



para karşılığı iki kez sattı" iddiasında bulundu.

## Abla da gözaltına alındı

İki kardeşin ifadelerini dikkate alan jandarma, baba I.H.'yi önceki gün evinde gözaltına aldı. Adliyyeye sevk edilen I.H., adli kontrollü olarak, tutuksuz yargılanmak üzere serbest bırakıldı. 3 şüpheli ve baba I.H.'yi serbest bırakan mahkemenin kararına, Edremit Cumhuriyet Başsavcılığı bir kez daha itiraz etti. G.H'nin dosyasının Ağır Ceza Mahkemesi'ne gideceği öğrenilirken resit olmayan abla N.D.H ile para karşılığı birlikte olduğu öne sürülen H.U.'nün de

gözaltına alındı.

Davaya müdahil olan Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın avukatlarından Funda Akdoğan Erdoğan, dosyayı incelemek üzere dün Edremit Adliyesi'ne gitti. Erdoğan, Milliyet'e şöyle konuştu:

"İlk olarak şüphelilerin tutuksuz yargılanmasına itiraz ettik. Şüpheliler şu anda serbest. Bizce göre bu son derece yanlıştır. Babanın hem müşteki hem de şüpheli durumu var. Ortada ciddi bir cinsel şiddet söz konusu. Şiddet hiçbir şekilde kabul edilemez."

## Tutuklama kararı

Serbest kalan 38 yaşındaki T.S., 40 yaşındaki A.Y. ile kızın babası I.H.'ya Edremit Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından yapılan itiraz üzerine, tutuklama kararı çıktı. İki kez gözaltına alınan, adli kontrollü olarak tutuksuz yargılanmak üzere serbest bırakılan, T.S., A.Y. ve babası I.H.'nin jandarma tarafından yakalanarak cezaevine gönderileceği öğrenildi.

Haber: 19.07.2013 tarihli Milliyet Gazetesi

- Medya dilinin oldukça eril olması, özellikle cinsel şiddet haberlerinin adete pornografik detaylarla süslenerek mağduru yeniden mağdur edecek biçimde sunulması medya verilerinde sıklıkla karşılaşılan bir durumdur. Bu nedenle, şiddete uğrayan kadın ve kız çocukları için yeniden bir mağduriyet yaratmamak amacıyla rapor kapsamında medya haberlerinin görüntülerine sınırlı sayıda yer verilmiştir.
- Yine haber dilinde insan hakları odaklı tanımlamaların değil, medikal anlayışı takip eden tanımlamaların kullanılması ("psiko-sosyal engelli" terimi yerine "ruhsal bozukluğu olan kişi" vb. terimlerin kullanılması) ne yazık ki toplum algısının da değişmesini engellemektedir.

## BEŞİNCİ BÖLÜM

### İZLEME ÇALIŞMASINDA KARŞILAŞILAN SORUNLAR

- İzleme çalışması kapsamında şiddet vakaları ile ilgili bildirimler yapılabilmesi için “Google Formlar” programı kullanılarak ihlal bildirim formları hazırlanmıştır. Formlar, ENKAD internet sitesi (<http://www.engellikadin.com>) üzerinde erişilebilir hale getirilmiş ve ayrıca engelli kadınların dahil olduğu sivil örgütlere e-posta yoluyla iletilmiştir. Ancak bu formlara çok sınırlı sayıda kişiden cevap alınmış, alınan cevaplarda izleme çalışması kapsamında değerlendirme yapmak için anlamlı bir veri bütününe ulaşılamamıştır. Böylece engelli kadınların bilgisayar ve internet kullanım oranının oldukça az olduğu yeniden görülmüş, engelli kadınlara erişmek için farklı veri toplama araçlarının gerekliliği ortaya çıkmıştır.
- İhlal bildirim formları yaygınlaştırılması amacıyla farklı engelli örgütlerine iletilmiş, ancak bu örgütlerin yeterince desteği alınamamıştır.
- İhlal bildirim formları yaygınlaştırılması amacıyla farklı kadın örgütlerine iletilmiş, ancak kadın örgütlerinin engelli kadınlarla teması oldukça sınırlı olduğu için bu kaynaktan da yeterince veri toplanamamıştır.
- Kadınların çoğu ne yazık ki şiddetin tanımını ve türlerini bilmemektedir. Atölye çalışmaları esnasında, kadınların bazı fiileri (tokat atmak ya da laf atmak vb.) şiddet olarak algılamadıkları, hatta bu eylemleri normalleştirdikleri görülmüştür. Öte yandan, şiddet görüp utandığı için yaşadıklarını paylaşmaktan çekinen kişiler de olmuştur. Tüm bu durum veri toplama sürecini olumsuz yönde etkilemiş, gerçek düzeyde yaşanan şiddet vakalarına ulaşılamamasına neden olmuştur.
- İzleme çalışmasında maddi kaynaklarımız sınırlı olduğu için farklı illerde yaşayan engelli kadınlarla yüz yüze görüşmeler yapılamamıştır. Yüz yüze görüşmeler, özellikle okuma yazma bilmeyen ve/veya bilgisayar kullanamayan kadınlara erişmek için oldukça gereklidir. Medya verilerinde de görüldüğü üzere, zihinsel engelli kadınlar şiddet vakalarında sıklıkla mağdur olmaktadır. Yüz yüze görüşmeler, zihinsel engelli kadınlara ulaşmak için de büyük önem taşımaktadır.
- Çoğunlukla kurumların internet siteleri görme engelli kullanıcılar için erişilebilir değildir. İnternet sitelerinde bulunan bilgi edinme başvuru linkleri de yine görme engelli kullanıcıların kullanımına uygun tasarlanmamıştır. Ayrıca başvuru linkleri, uygulamaları gereği de yeterince kullanıcı dostu değildir (örneğin çoğu başvuru kutusu, soruların başka bir dokümandan kopyalanıp kutu içine yapıştırılmasına izin vermemekte, kullanıcıların soruları tek tek yazmasını talep etmektedir). Araştırma ekibimizin çoğunlukla görme engelli kişilerden oluşması ve başvuru sistemlerinin yukarıda bahsedilen sorunlu yapısı, bilgi edinme başvurularının ekip içinde eşit dağılımla yapılamamasına neden olmuş, bazı başvuruların gören ekip üyeleri tarafından yapılmasını zorunlu kılmıştır.

- Bilgi edinme başvuruları esnasında yanıt alamadığımız başvurular incelendiğinde, kurumdaki görevli personelin yöneltilen soruları anlamadığı, yanlış anladığı ya da cevap vermekten kaçındığı gözlemlenmiştir. Cevap verilmeyen sorulara sıklıkla, 4982 sayılı Bilgi Edinme Kanunu'nun 7. Maddesi dayanak gösterilerek ilgili soruya cevap verebilmek için kurumun ayrı bir çalışma yürütmesi gerektiği ileri sürülmüş, bu nedenle soruya olumsuz yanıt verildiği belirtilmiştir.
- Ayrıca Bakanlıkların karmaşık kurumsal yapısı, başvuru sorularının izleme ekibi tarafından bazen yanlış birimlere gönderilmesine neden olmuştur. Verilen cevapların bir kısmında yanlış gönderilen soruların muhatabı ile ilgili yönlendirmeler yapılırken, çoğunda "bu konu Genel Müdürlüğümüz görev alanı kapsamında bulunmamaktadır" ya da "kurumumuzla ilgili değildir" gibi ifadelerle cevaplar verilmiştir. Cevap alamadığımız ya da cevap almak için başka bir birime yönlendirildiğimiz başvuruların tümü için ilgili birimlere tekraren başvuru yapmamız projenin zaman sınırı nedeniyle ne yazık ki mümkün olamamıştır.

## ALTINCI BÖLÜM

### SONUÇ ve ÖNERİLER

Türkiye’de engelli kadına yönelik şiddetin ortadan kaldırılması için öncelikle bu sorunun görünür kılınması gerekmektedir.

Türkiye’de engelli kadına yönelik şiddetin toplumun her kesiminde var olduğunu göstermek, bu konuda kamuoyu bilinci ve kamu politikası oluşturulmasına katkı sağlamak amacıyla yaptığımız bu çalışma sonucunda, yapılan bilgi edinme başvuruları, medya taraması, soru önergeleri ve ihlal bildirim formları ile sınırlı da olsa belgeleyebildiğimiz veriler ışığında; engelli kadına yönelik şiddetin ortadan kaldırılmasının;

- Engelli kadının şiddet ortamından uzaklaştırılması,
- Engelli kadının güçlendirilmesi,
- Engelli kadının şiddetten uzak bağımsız hayat kurması amaçları doğrultusunda yapılacak kısa-orta-uzun vadeli önlem ve planlamalar ile mümkün olacağı kanısındayız.

#### **1-Engelli kadının şiddet ortamından uzaklaştırılmasına yönelik mekanizmaların yaygın ve erişilebilir olması:**

Gerek mevzuat incelenirken gerekse de veriler değerlendirilirken raporun ilgili bölümlerinde defaten tekrar ettiğimiz üzere, engelli kadının şiddet ortamından uzaklaştırılmasının ilk basamağı mutlaka erişilebilirlik sorununun çözülmesidir.

Bu sorun, ancak fiziki erişilebilirliğin yanı sıra bilgiye erişilebilirliğin de sağlanması ile çözülebilir. Çünkü; engelli kadın şiddetle mücadele mekanizmaları konusunda öncelikle bilgi sahibi olmalıdır. Şiddet gördüğünde başvurabileceği yerler, hakları gibi konularda erişilebilir bilgiye sahip olmayan birçok engelli kadın için şiddet kader olmaktadır.

Kadına yönelik şiddetle mücadele mekanizmaları ile ilgili, bilgiye erişilebilirliğin sağlanması konusunda;

- Konuya ilişkin her tür dokümanın kabartma yazı ile basılarak ve zihinsel engelli kadınlara uygun kolay okunabilir formatta (easy-to-read format) hazırlanarak, dağıtımının sağlanması,
- Radyo ve televizyonlarda yayınlanan kamu spotlarının sesli betimleme, işaret dili ve alt yazı ile hazırlanması,
- İnternet sitelerinin salt metin sürümü desteği gibi önlemlerle görme engelli kadınlara, kolay okunabilir formatta yazılar ile zihinsel engelli kadınlara, videoların işaret dili, alt yazı ve sesli betimleme ile desteklenerek işitme engelli ve görme engelli kadınlara uygun hale getirilmesi,
- Tüm ihbar hatlarının işitme engellilere göre uyarlanarak, SMS ile ihbar yapılmasının sağlanması,



- Kurumlarda kalan veya özel eğitim alan kadınlara, engel durumları gözetilerek hazırlanacak kitlerle kadına yönelik şiddet ve şiddetle mücadele mekanizmaları ile ilgili bilinçlendirme çalışmaları yapılması,
- Son olarak, engelli kadınlara yönelik yapılan erişilebilirlik çalışmaları hakkında bilgilendirme yapılması gerekmektedir.

Kadına yönelik şiddetle mücadele mekanizmaları konusunda gerekli bilgiyle donatılan engelli kadının bu mekanizmaları kullanması için fiziki erişilebilirliğin de sağlanması gerekmektedir.

ŞÖNİM, Emniyet, Jandarma, Adliyeler, Aile Sağlığı Merkezleri, Kadın Danışma Merkezleri gibi şiddet gören kadınların başvurabileceği yerler ile barınma talebi olan engelli kadınların kalacağı sığınakların fiziki erişilebilirliğinin sağlanması için;

- Fiziksel engelli kadınlara yönelik; (TSE'nin TS 9111 numaralı standardına göre) rampa, asansör, engelli tuvaleti,
- Görme engelli kadınlara yönelik; TSE'nin TS ISO 23599/T1, TS ISO 23599 vb. standartları kapsamında) hissedilebilir zemin, asansörlerde sesli uyarı sistemi, mekanın kabartma krokisi,
- İşitme engelli kadınlara yönelik; indüksiyon döngü-iyi duyma sisteminin kurulması, Gibi özel önlemlerin alınması gerekmektedir.

## **2-Şiddet gören engelli kadınla ilk görüşmeyi yapan kişinin, engellilik, kadına yönelik şiddet ve travma eğitimi gibi konularda gerekli bilgiye sahip olması:**

Emniyet, Jandarma, ŞÖNİM vb... Engelli kadın hangi kapıdan girerse girsin, kadınla görüşen kişinin mutlaka kadına yönelik şiddet yanında engellilik ve engelli hakları konularında gerekli eğitimleri almaları zorunludur. Zira, özellikle engelli hakları konusunda bilgi sahibi olmayan kişinin şiddet gören kadını şiddet uygulayana teslim etmesi ya da her engelli kadına vesayet altındaymış gibi davranması sonucunda engelli kadın katmerli şiddete maruz kalabilmektedir.

Özellikle, verilere bakıldığında da fark edileceği üzere, en çok şiddete maruz kalan zihinsel engelli kadınlar ile yapılacak görüşmelerde uzman desteği gerekebilmektedir. Yine aynı şekilde, işitme engelli kadınlar ile yapılacak görüşmelerde işaret dili tercümanının bulunması zorunludur. Görme engelli kadınlara, görüşmenin yapıldığı mekanın özellikleri ve görüşme yapılan ortamda kimlerin bulunduğu konularında sözlü bilgi verilmelidir.

## **3-Etkin bir şiddetle mücadele mekanizması kurulması için, engelli kadına yönelik şiddet ve toplumsal yaşamın her alanı ile ilgili engelli kadın öznesinde veri toplanması:**

Kadına yönelik şiddet ile ilgili başvuru alan kurumların mutlaka engelli kadına yönelik şiddete ilişkin veri kaydı yapması gerekmektedir. Bu yönde toplanan verilerin doğru okunması ise, toplum içinde engelli kadın portresinin doğru çizilmesi ile mümkün olabilir. Bu sayede, engelli kadına yönelik şiddetin ortadan kaldırılmasına ilişkin doğru eylem planı yapılabilir.

#### **4-Engelli kadının güçlendirilmesi ve şiddet ortamından uzak bağımsız bir yaşam kurmasının sağlanması:**

Engelli kadının güçlendirilmesi için, öncelikle toplumsal yaşam içerisinde engelli kadının görünür kılınması ve tüm hak ve özgürlükleri tam ve eşit olarak kullanmasının sağlanması gerekmektedir. Bu durum ise, gerek uluslararası gerekse de ulusal mevzuatla düzenlenen engelli haklarının uygulamada gerçekleştirilmesi ile mümkün olabilir.

Engelli kadına yönelik her türlü ayrımcılığın ortadan kaldırılması ile, sağlık, toplumsal yaşama katılım, eğitim ve istihdam gibi haklardan tam ve eşit faydalanan engelli kadın kendi yaşamını bağımsız olarak kurma konusunda daha güçlü olacaktır.

Yine, şiddet ortamından uzaklaşan engelli kadının bağımsız yaşamını kurması konusunda alınması gereken özel önlemler bulunmaktadır. Özellikle, eğitim, barınma ve istihdam konularında zaten çoklu ayrımcılığa maruz kalan engelli kadın şiddet ortamından uzaklaştıktan sonra özel olarak desteklenmelidir.

Kadına yönelik şiddet ile mücadele ile ilgili mevzuatta barınma ya da ekonomik konularda düzenlenen bazı önlemlerin engelli kadınlar için farklı sürelerde veya tutarlarda düzenlenmesi gerekmektedir.

Özellikle, hem kamu sektörü hem de özel işyerlerinde, çalışanlarda engelli kadın kotası konulmalıdır. Böylece engelli kadının bağımsız yaşamını kurması için gerekli ekonomik kaynağın kendisi tarafından karşılanmasına katkı sunulmuş olacaktır.

Yine, 2022 sayılı kanun ile ağır engelliler için verilen evde bakım aylığının engelliye bakan kişiye değil de engellinin kendisine bağlanması halinde, engelli şiddet görse bile şiddet sonrası bu aylık ile kendisine bakacak kişiyi istihdam edebileceğinden şiddet ortamından uzaklaşması kolaylaşacaktır.

#### **5- Kurumlar arası işbirliğinin geliştirilmesi:**

Kadın ve engelli alanında çalışan kamu ve sivil toplum tüm kurumlar ile mutlak bir işbirliği içinde olmak şiddetin ortadan kaldırılması için önemli bir ilkedir. Çünkü; engelli kadın şiddet görmesinden başlayarak, şiddet ortamından uzaklaşması ve bağımsız bir hayat kurması aşamalarında kurumlar arası işbirliğinin sağlanamaması durumunda ikincil bir ihlale maruz kalabilir.

Öte yandan, BM Engelli Hakları Sözleşmesi'nin 33. Maddesine göre, taraf devletler başta engelliler ve onları temsil eden kuruluşlar olmak üzere sivil toplumu denetim sürecine tam katılımını taahhüt eder. Bu noktadan baktığımızda, kurumlar arası işbirliği aslında bir tercih değil zorunluluktur. Kamu ve sivil toplum kuruluşları arasında yapılacak işbirlikleri, BM EHS'nin de dediği gibi bağımsız denetim mekanizmalarını oluşmasına imkan sağlayacak ve kurumların işleyişini daha şeffaf hale getirecektir. Ayrıca kurumlar arası bilgi paylaşımını ve karşılıklı öğrenme sürecini destekleyecektir.

## **6- Savunuculuk ve kampanyalar yapılması:**

Türkiye’de engelli kadınlar “biz de varız” dedikleri günden bu yana toplum içinde görünür olma mücadeleleri başlamıştır. Hem kadın hem de engelli temelli çoklu alanda yürütülen bu mücadelede, kimi zaman engelli erkekler ile kimi zamansa engelsiz kadınlar ile mücadele alanları kesişmiştir. Bu kesişmeler sonunda, savunuculuk yapmanın ve kampanyalar örgütlemenin engelli kadın özneline yaşanan sorunların çözümü için mutlak bir gerçek olduğu görülmektedir.

## **7- Kadın örgütlerinin gündemlerine konunun taşınması:**

Kadın örgütleri içinde engelli kadın farkındalığı yaratılarak bazı alanlarda ve özellikle şiddetle mücadelede engelli kadın özneline özel önlemlerin alınması gerektiği vurgulanmalıdır.

## **8- Engelli kadın örgütlenmesinin güçlendirilmesi:**

Örgütlülük, mücadele başarısının anahtarıdır. Bu nedenle, engelli kadınlar, farklılıklarını gözeterek ama ayrışmadan örgütlenmelidir. Ancak bu sayede engelli kadına yönelik ayrımcılığın ve şiddetin ortadan kaldırılmasına yönelik sonuç elde edilebilir.

Sonuç olarak, engelli kadına yönelik şiddetin ortadan kaldırılmasının temelinde ayrımcılığın ortadan kaldırılması ve engelli kadının görünür kılınması yatmaktadır. Bu durum ise, ancak ve ancak ayrımcılık ve kadına yönelik şiddetin ortadan kaldırılmasına dair uluslararası ve ulusal mevzuatın engelli kadın perspektifi ile okunması sonucunda gerçekleşebilir.

## KAYNAKÇA:

1. Başbakanlık, Kadını Statüsü Genel Müdürlüğü. 2008 yılı Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet, (Ankara 2009)
2. DUMRUL, av. Candan; DANACI, Av. Huriye KARABACAK, Kadın ve Kız Çocuklarına Karşı İşlenen Cinsel Şiddet Suçlarında Cezasızlık Sorunu Raporu, İHOP
3. GÜLMEZ, Mesut: İnsan Hakları ve Avrupa Birliği Hukukunda Ayrımcılığın Kaldırılması ve Türkiye, Belediye İş Sendikası, Nisan 2009
4. HANSKI, Raija- SCHEININ, Martin: İnsan Hakları Komitesi Emsal Kararları, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2005
5. İNCEOĞLU, Sibel: Türk Anayasa Mahkemesi ve İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Eşitlik ve Ayrımcılık Yasağı, Çalışma ve Toplum, Ekonomi ve Hukuk Dergisi, Sayı:11
6. KORKUT, Levent: Ayrımcılık Karşıtı Hukuk, Cantekin Matbaası,Adres Yayınları, Ankara Şubat 2009
7. Onuncu Kalkınma Planı, Toplumsal Cinsiyet Çalışma Grubu Raporu, 2013, Genel Raportör: Prof. Dr. Ayşe AKIN
8. ŞENTUNA, Mustafa Tarık: Teori ve Uygulama Işığında Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile Karşılaştırmalı Olarak 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununda Tutuklama ve Adli Kontrol, Adalet Yayınevi, Ankara 2007
9. TOHAD Mevzuattan Uygulamaya Engelli Hakları İzleme Raporu 2013. (2014).
10. UYAR, Lema: Birleşmiş Milletler’de İnsan Hakları Yorumları: İnsan Hakları Komitesi ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi 1981-2006, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2006

## İnternet Kaynakları:

1. [www.gokhanarikan.av.tr](http://www.gokhanarikan.av.tr)
2. [www.istanbulbarosu.org.tr](http://www.istanbulbarosu.org.tr)
3. [www.uhdigm.adalet.gov.tr](http://www.uhdigm.adalet.gov.tr)
4. Behind Closed Doors: Human rights abuses in the psychiatric facilities, orphanages and rehabilitation centers of Turkey, 2005. Mental Disability Rights International. <http://www.driadvocacy.org/wp-content/uploads/turkey-final-9-26-05.pdf>
5. Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi’nin (UNDOC) Ceza Adaleti El Kitapları dizisi, Özel ihtiyaçları Olan Mahpuslara Yönelik El Kitabı. (2009). [http://www.cezaevindestk.org/belgeler/ozel\\_ ihtiyaclara\\_sahip\\_mahpuslar\\_uzerine\\_el\\_kitabi.pdf](http://www.cezaevindestk.org/belgeler/ozel_ ihtiyaclara_sahip_mahpuslar_uzerine_el_kitabi.pdf) (erişim tarihi: 01.06.2015)
6. Cinsiyet Eşitliği Derneği (CEİD). **Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Mekanizması İzleme Modeli, Mart 2014.** <http://www.ceid.info.tr/dosyalar/CEID-Kadina-yonelik-siddetle-mucadele-mekanizmasi-izleme-modeli.pdf>
7. Çayır, E., Sevensan, F., Uzun N, Bahar Özvarış, Ş. (2010). Ankara’da bir derneğe kayıtlı görme engelli kadınlara yönelik şiddetin değerlendirilmesi. Sağlık ve Toplum 20(4),

22-27.

[http://www.huksam.hacettepe.edu.tr/Turkce/SayfaDosya/gorme\\_engelli\\_kadina\\_sid\\_det.pdf](http://www.huksam.hacettepe.edu.tr/Turkce/SayfaDosya/gorme_engelli_kadina_sid_det.pdf)

8. Dünya Sağlık Örgütü (2010)  
[http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/85239/1/9789241564625\\_eng.pdf?ua=1](http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/85239/1/9789241564625_eng.pdf?ua=1)
9. MEB 2014-2015 Eğitim Öğretim Yılı Örgün Eğitim İstatistikleri,  
[http://sgb.meb.gov.tr/istatistik/meb\\_istatistikleri\\_organ\\_egitim\\_2014\\_2015.pdf](http://sgb.meb.gov.tr/istatistik/meb_istatistikleri_organ_egitim_2014_2015.pdf)
10. Özürlüler İdaresi Başkanlığı. (2002). Türkiye Özürlüler Araştırması.  
[http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT\\_ID=11&KITAP\\_ID=14](http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=11&KITAP_ID=14)
11. UNHCR, <http://www.unhcr.org.tr/?page=65>
12. UNHCR, Mid-year trends, 2014. <http://www.unhcr.org.tr/?content=611>

### Soru Önergeleri:

1. Ankara Milletvekili Zühal Topçu tarafından Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı Ayşenur İslam'a yöneltilen 04.02.2014 tarihli ve 7/39229 sayılı yazılı soru önergesi,  
<http://www2.tbmm.gov.tr/d24/7/7-39229s.pdf>
2. İzmir Milletvekili Rıza Türmen tarafından İçişleri Bakanı Sebahattin Öztürk'e yöneltilen 09.03.2015 tarihli ve 36137 sayılı soru önergesi,  
<http://www2.tbmm.gov.tr/d24/7/7-62534s.pdf>
3. İzmir Milletvekili Rıza Türmen tarafından İçişleri Bakanı Sebahattin Öztürk'e yöneltilen 09.03.2015 tarihli ve 36138 sayılı soru önergesi,  
<http://www2.tbmm.gov.tr/d24/7/7-62654s.pdf>
4. Tekirdağ milletvekili Candan Yüceer tarafından Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı Fatma Şahin'e yöneltilen "Kadına yönelik şiddetle mücadele ve kadın sığınma evlerine ilişkin 12.03.2013 tarihli ve 7/19707 sayılı yazılı soru önergesi",  
<http://www2.tbmm.gov.tr/d24/7/7-19707sgc.pdf>

### Haberler:

1. 155 SMS" ihbar hattı. Sözcü Gazetesi (Haber tarihi: 11.02.2014).  
<http://www.sozcu.com.tr/2014/gunun-icinden/155-sms-ihbar-hatti-455438/>
2. Engelsiz 112 hizmete giriyor. Show TV (Haber tarihi: 15.05.2014).  
[https://www.youtube.com/watch?v=3h1Y\\_NsbmPQ](https://www.youtube.com/watch?v=3h1Y_NsbmPQ)
3. 24.03.2013 tarihli Ayrıntılı Haber Gazetesi
4. 23.03.2012 tarihli Taraf Gazetesi
5. 24.10.2014 tarihli Sabah Gazetesi Akdeniz Eki
6. Marmara, mültecilerin yeni göç yolu oldu. Agos Gazetesi (Haber tarihi: 03.11.2014)  
<http://www.agos.com.tr/tr/yazi/8374/marmara-multecilerin-yeni-goc-yolu-oldu>
7. 01.02.2013 tarihli Radikal Gazetesi
8. 19.07.2013 tarihli Milliyet Gazetesi



## **Engelli Kadın Derneği**

Meşrutiyet Mh. Atatürk Blv. No:105/515 Kızılay, Çankaya Ankara

Tel: 0549 3623150

Faks: 0312 3623150

[www.engellikadin.org](http://www.engellikadin.org)

[engellikadinderneği@gmail.com](mailto:engellikadinderneği@gmail.com)